

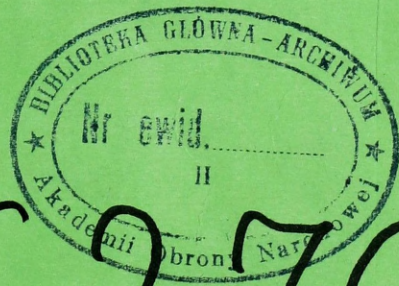

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO – OBRONNY

**EWOLUCJA ZADAŃ STRATEGICZNYCH
SYSTEMU OBRONNOŚCI RP**

„EWOLUCJA” – cz. 1

62795

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/4955 cz. 1

05-004955-002-0

WARSZAWA

2001

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY

**EWOLUCJA ZADAŃ STRATEGICZNYCH
SYSTEMU OBRONNOŚCI RP**

„EWOLUCJA” – cz. I

WARSZAWA

2001

Zespół autorski:

- płk dr hab. Jacek PAWŁOWSKI – kierownictwo naukowe, redakcja, wstęp, rozdział 1, 1.1, 2.1, 2.2, zakończenie
- płk dr hab. Mariusz WIATR – rozdział 1.2.1., 1.2.2
- płk dr Edward PRZEWODZKI – rozdział 2.4.3., 2.4.4.
- mgr Dorota JATCZAK – rozdział 3
- mgr Małgorzata SZKODZIŃSKA – rozdział 1.2, 1.3, 2.4.3, 2.4.5
- mgr Artur HRYNKIEWICZ – ŻABICKI – rozdział 2.2.1-2.2.5, 2.3, 2.3.1-2.3.4

SPIS TREŚCI

WSTĘP	4
1. KONCEPCJE STRATEGICZNE SOJUSZU PÓŁNOCNO-ATLANTYCKIEGO W LATACH DZIEWIĘDZIESIĄTYCH	7
1.1. Strategie NATO w latach 1948 – 1991	7
1.2. Uwarunkowania polityczne powstania koncepcji strategicznych NATO w latach 1991 i 1999	14
1.2.1. Rozwój sytuacji międzynarodowej w latach 1989 – 1991	14
1.2.2. Sytuacja międzynarodowa i środowisko bezpieczeństwa w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych	20
1.3. Analiza porównawcza Koncepcji Strategicznych NATO lat dziewięćdziesiątych	25
2. KSZTAŁTOWANIE SIĘ MIEJSCA I ROLI POLSKI W POLITYCE NUKLEARNEJ NATO	41
2.1. Ewolucja strategii nuklearnej NATO 1949-1989	41
2.2. Kształtowanie się podstaw w strategii i polityki nuklearnej NATO w latach dziewięćdziesiątych	53
2.2.1. Główne uwarunkowania strategii i polityki nuklearnej NATO w latach dziewięćdziesiątych w kontekście ewolucji środowiska ..	53
2.2.2. Kształtowanie się nowej strategii nuklearnej Sojuszu	57
2.2.3. Zasady strategii nuklearnej Sojuszu według Koncepcji Strategicznych NATO z 1991 r. i 1999 r.	59
2.2.4. Instytucje NATO odpowiedzialne za politykę nuklearną	63
2.2.5. Skład, struktura sił nuklearnych NATO oraz zasady i procedury planowania i decydowania o użyciu broni nuklearnej w ramach NATO	66
2.3. Problemy polityki nuklearnej sojuszu w latach dziewięćdziesiątych	68
2.3.1. Redukcje potencjału nuklearnego NATO w latach dziewięćdziesiątych	68
2.3.2. Relacje NATO – Rosja w kontekście nuklearnym	69

2.3.3. Dyskusja na temat amerykańskiego programu narodowej obrony antyrakietowej (NMD) a problem odstraszania nuklearnego	71
2.3.4. Bezpieczeństwo broni jądrowej oraz zwiększenie otwartości w dziedzinie nuklearnej	73
2.4. Rola i udział Polski w strategii i polityce nuklearnej NATO	75
2.4.1. Założenia wyjściowe – generalne uwarunkowania	75
2.4.2. Usytuowanie geostrategiczne i ocena zagrożeń dla bezpieczeństwa zewnętrznego Polski	77
2.4.3. Nuklearne aspekty polskiej strategii bezpieczeństwa i obronności oraz uczestnictwo w praktycznych przedsięwzięciach z dziedziny polityki jądrowej	79
2.4.4. Dylematy i wyzwania polskiej polityki nuklearnej	83
3. EWOLUCJA ZADAŃ STRATEGICZNYCH NA PRZEŁOMIE XX I XXI W.	94
ZAKOŃCZENIE	122
BIBLIOGRAFIA	124
ZAŁĄCZNIKI	

WSTĘP

Położenie Polski w centrum Europy powoduje, że jej terytorium stanowiło i stanowi obszar o specjalnym znaczeniu strategicznym na europejskiej linii Wschód – Zachód. W razie wojny terytorium Polski ma kluczowe znaczenie dla swobody strategicznej na europejskim teatrze działań.

Od początku lat 90-tych XX wieku Polska funkcjonuje w ramach nowego porządku polityczno-militarnego w Europie, powstałego w wyniku rozpadu dwubiegunowego układu sił. Na scenie polityczno-militarnej dominującym ośrodkiem są obecnie zachodnie struktury współpracy oraz integracji polityczno-wojskowej i ekonomiczno-politycznej, czyli: Sojusz Północnoatlantycki z dominującą rolą Stanów Zjednoczonych i Unia Europejska. Potencjał ekonomiczny i wojskowy oraz rozwój demokracji, przestrzeganie praw człowieka i gospodarka rynkowa przesądzają o dominującej pozycji tego ośrodka, jego decydującym wpływie na bezpieczeństwo i stabilność kontynentu oraz kształtowanie się sytuacji polityczno-militarnej w Europie i jej otoczeniu.

Miejsce i rola Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim wyznaczone przez jej operacyjne położenie geopolityczne:

- przynależność do Europy Środkowej;
- położenie na wschodniej rubieży Sojuszu;
- graniczenie z terytorium światowego mocarstwa militarnego

stawiają przed naszym krajem określone zadania w dziedzinie obronności. Od początku lat dziewięćdziesiątych daje się wyraźnie zaobserwować ewolucję tych zadań, zwłaszcza na tle zmieniających się głównych uwarunkowań przyjmowanych koncepcji strategicznych NATO. Dotyczy to zwłaszcza koncepcji strategicznych NATO przyjętych w latach 1991 i 1999.

Na ewolucję zadań strategicznych w istotny sposób rzutuje strategia nuklearna NATO, która na przestrzeni ponad 50 lat funkcjonowania broni jądrowej sojuszu podlegała znacznym zmianom. Ze względu na sytuację geostrategiczną na świecie i charakter stosunków międzynarodowych można wyróżnić dwa generalne okresy funkcjonowania i kształtowania się strategii nuklearnych. Pierwszy z nich dotyczy okresu zimnej wojny, a więc świata o biopolarnym układzie i okres postzimnowojenny, jako okres tworzenia się nowego porządku międzynarodowego z ujawnioną tendencją do kształtowania się wielobiegunowego świata.

Odpowiednio do sytuacji i przemian, jakie następowały w świecie, również w Polsce zwłaszcza w latach 90-tych następowały zmiany w procesie budowy narodowego systemu obronności. Z kolei po wstąpieniu Polski do NATO pilnym zadaniem stało się dostosowanie polskiego systemu obronności do wymagań Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Przedmiotem badań prowadzonych w latach 2000; 2001, była ewolucja zadań strategicznych systemu obronności RP. Ewolucja zadań rozpoczyna się analizą porównawczą dwóch Koncepcji Strategicznych Sojuszu Północnoatlantyckiego przyjętych przez Polskę na szczytach w Rzymie (1991) i Waszyngtonie (1999). Następnie analizie poddana została strategia nuklearna NATO oraz miejsce i rola w niej Polski. Właśnie te dwa problemy stanowiły podstawę do rozpoczęcia analiz zadań strategicznych systemu obronności RP.

Celem badawczym, którego wyniki zawiera niniejsze opracowanie, było przedstawienie wniosków z badań nad ewolucją zadań strategicznych systemu obronności w okresie pokoju, kryzysu i wojny. Założenia i wypracowany dotychczas model prowadzenia badań, jak i ich wyniki zostaną zweryfikowane w kolejnym etapie tj. 2002 r.

Główny problem badawczy zawierał się w pytaniu: jakie uwarunkowania strategiczno-obronne determinują ewolucję zadań systemu obronności oraz jakie zmiany zachodzą w ich treści, zwłaszcza po wstąpieniu Polski do NATO?

Zadania badawcze zostały skoncentrowane na analizie porównawczej dwóch koncepcji strategicznych Sojuszu Północnoatlantyckiego przyjętych przez Pakt na szczytach w Rzymie (1991 r.) i Waszyngtonie (1999 r.) oraz analizie strategii nuklearnej NATO ze szczególnym uwzględnieniem zmian w ostatnim dziesięcioleciu. W końcowej części niniejszego studium skoncentrowano się na przedstawieniu zmian w uwarunkowaniach i treściach zadań strategicznych systemu obronności adekwatnie do określonych zagrożeń.

Dla osiągnięcia celu badań, rozwiązania problemu badawczego oraz wykonania zadań badawczych dokonano analiz doktryn obronnych Rzeczypospolitej z 1990 r., 1992 r. oraz Strategii Bezpieczeństwa RP i Strategii Obronności RP przyjętych w 2000 r. Cennym i bardzo ważnym źródłem wiedzy był osobisty udział autorów opracowania w przygotowaniach i uzgodnieniach treści strategii bezpieczeństwa i obronności. Podkreślić też należy udział zespołu autorskiego w konferencjach poświęconych badanej problematyce w Akademii Obrony Narodowej w lutym i maju 2000 r.

1. KONCEPCJE STRATEGICZNE SOJUSZU PÓŁNOCNOATLANTYCKIEGO W LATACH DZIEWIĘDZIESIĄTYCH

1.1. Strategie NATO w latach 1948 - 1991

Ewolucję strategii obronnej Sojuszu Północnoatlantyckiego można podzielić na kilka etapów, których granice wyznaczone były przez rozwój polityki, zmieniającą się sytuację międzynarodową oraz pojawiające się wraz z nimi nowe zagrożenia i wyzwania.

Korzenie i funkcje strategii NATO na przestrzeni całej historii Sojuszu wywodziły się z podpisanego w Waszyngtonie (4.04.1949r.) Traktatu Północnoatlantyckiego (*North Atlantic Treaty*), który dał początek istnieniu Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (*North Atlantic Treaty Organisation - NATO*)¹. Podstawowym zadaniem Paktu, było utworzenie efektywnego systemu kolektywnej obrony i wypracowanie zasad wspólnej polityki obronnej.

W ciągu pierwszego roku istnienia NATO, państwa członkowskie doszły do porozumienia co do podstawowych elementów wspólnej strategii i kierunków rozwoju sił zbrojnych. Dnia 1 grudnia 1949r. została przyjęta **Koncepcja Strategiczna dla Zintegrowanej Obrony Obszaru Północnoatlantyckiego** (*The Strategic Concept for the Defence of the North Atlantic Area*).² Podstawą tej strategii była koncepcja odstraszenia, polegająca na uświadomieniu potencjalnemu agresorowi ryzyka i niewspółmiernych do oczekiwanych korzyści - kosztów agresji. W dokumencie tym eksponowano podstawowe zasady Sojuszu - jego obronny charakter, znaczenie

¹ Traktat został podpisany przez przedstawicieli 12 państw i wszedł w życie 24 sierpnia 1949 r., po zakończeniu procesu ratyfikacji przez wszystkie państwa członkowskie.

² Dokument znany również pod nazwą DC 6.

w zapobieganiu wojnie, wspólną realizację przedsięwzięć, solidarność członków oraz odstraszającą rolę broni nuklearnej. Znalazły się tam również pierwsze zalecenia dla przyszłych działań dotyczące struktury wspólnej obrony.

We wrześniu 1950r., państwa Sojuszu uaktualniły i uzupełniły strategię o kwestie dotyczące planowania, koordynowania i rozwoju działań. Przyjęto **Strategię Wysuniętej Obrony - MC 14**(*Forward Strategy*)³. Założeniem tej koncepcji było to, że agresja przeciwko NATO powinna być odparta jak najdalej na wschód (ostatecznie na linii Renu), a obrona terytorium państw członkowskich powinna odbywać się na możliwie najdalej wysuniętych pozycjach. Konsekwencją przyjęcia nowej strategii było przygotowanie założeń, dotyczących liczebności i ramowej struktury sił zbrojnych oraz sformowania zintegrowanego dowództwa szczebla strategicznego. W grudniu 1951r. utworzono stanowisko Naczelnego Dowódcy Sił Sojuszniczych w Europie (*SACEUR - Supreme Allied Commander Europe*), a w kwietniu następnego roku zostały uruchomione: Sojusznicze Dowództwo w Europie (*Allied Command Europe - ACE*) oraz Kwatera Główna Sojuszniczych Sił Zbrojnych w Europie (*Supreme Headquarters Allied Powers Europe - SHAPE*). W 1952r. powołane zostały dwa następne, regionalne dowództwa ponadnarodowe: Dowództwo Sojuszniczych Sił Zbrojnych Strefy Atlantyku (*Supreme Allied Command Atlantic - ACLAND*) oraz Sojusznicze Dowództwo Strefy Kanału (*Allied Command Chanel - ACCHAN*) odpowiedzialne za obronę strefy Kanału La Manche oraz obszaru wokół Wysp Brytyjskich.

W latach 1951- 52 dokonane zostały zmiany w strukturze NATO. Na sesji ministerialnej w Lizbonie (luty 1952r.) postanowiono utworzyć stałą międzynarodową administrację Sojuszu. Na podstawie tych decyzji Rada Północnoatlantycka uzyskała stały charakter⁴ i utworzono stanowisko Sekretarza Generalnego.

³ Dokument uaktualniający tę strategię (oznaczony MC 14/1) został przyjęty w 1952r.,

⁴ Każdy kraj członkowski powoływał do niej swojego stałego reprezentanta oraz wspomagającą go grupę ekspertów - stałe przedstawicielstwo.

Jak już wspomniano wyżej, Strategia Wysuniętej Obrony zakładała prowadzenie intensywnych lądowych operacji obronnych na środkowoeuropejskim teatrze działań oraz aktywne działania powietrzno-morskie na obu flankach Sojuszu. Taka wizja ewentualnej wojny powodowała wzrost aktywności polityczno-dyplomatycznej, mającej na celu włączenie do Sojuszu Północnoatlantyckiego Grecji i Turcji⁵, a przede wszystkim RFN. Dyskusja i negocjacje na temat wstąpienia Republiki Federalnej Niemiec do Sojuszu (przy silnej opozycji Francji) zakończyły się podpisaniem tzw. Protokołów Paryskich (październik 1954r.), które m.in. znosiły reżim okupacyjny w Niemczech, włączały RFN i Włochy do Unii Zachodnioeuropejskiej oraz zapraszały RFN do wejścia w skład NATO. Jednocześnie na ich podstawie USA i Wielka Brytania zobowiązały się do utrzymywania swoich sił na kontynencie europejskim tak długo, jak uznane to zostanie za niezbędne. W następstwie porozumień paryskich, 5 maja 1955r., RFN stała się członkiem NATO. W odpowiedzi, już 14 maja, ZSRR i państwa satelickie powołały do życia Układ Warszawski. W ten sposób dokonał się formalny podział Europy.

W połowie lat pięćdziesiątych zaczęła obowiązywać w NATO strategia "**zmasowanego odwetu**" (*massive retaliation*). Podkreślała ona znaczenie odstraszenia, którego podstawą miało być przekonanie potencjalnego agresora o tym, że odpowiedzią NATO na agresję przeciwko każdemu jego członkowi może być użycie wszystkich środków, będących w dyspozycji Sojuszu, włączając w to także broń nuklearną (Sojusz zakładał możliwość jednostronnego użycia broni jądrowej). Integralną częścią tej strategii była koncepcja "miecza i tarczy". "Miecz" stanowić miały amerykańskie siły jądrowe, a "tarczę" - siły zbrojne europejskich członków NATO.⁶

⁵ Przyjęcie Grecji i Turcji zostało formalnie zaakceptowane podczas sesji ministerialnej NATO w Lizbonie w lutym 1952r.

⁶ Zadaniem sił europejskich było zatrzymanie ofensywy przeciwnika, ześrodkowanie i uwiązanie jego sił na polu walki, podczas gdy strategiczne siły nuklearne USA przeprowadzić miały skuteczny atak.

Dyskusja wewnątrz Sojuszu na temat możliwych zmian w podejściu strategicznym rozpoczęła się pod koniec lat pięćdziesiątych i kontynuowana była aż do 1967r. Główną przyczyną załamania się strategii "zmasowanego odwetu" były radzieckie osiągnięcia w dziedzinie broni jądrowej i techniki raketowej⁷. Na początku lat sześćdziesiątych ZSRR posiadał już zdolność rażenia terytorium Stanów Zjednoczonych.

W omawianym okresie, punkt ciężkości polityki europejskiej stanowiły: kwestia niemiecka, ewolucja stanowiska Francji wobec NATO oraz problem zbrojeń jądrowych i współdecydowania o użyciu broni nuklearnej. W 1961r. władze ZSRR zapowiedziały zawarcie oddzielnego traktatu pokojowego z Niemiecką Republiką Demokratyczną, co w praktyce oznaczało podważenie statusu sił okupacyjnych w Berlinie. Szczytowym punktem kryzysu stało się wzniesienie 13.VIII.1961r. muru berlińskiego. Odpowiedzią NATO na rozwój sytuacji w Berlinie było opracowanie szczegółowych zasad użycia broni jądrowej oraz potwierdzenie przez USA i Wielką Brytanię gotowości użycia swych arsenałów nuklearnych w ramach NATO. W drugiej połowie 1962r. napięcie międzynarodowe pogłębił dodatkowo kryzys kubański. Pewne odprężenie nastąpiło dopiero w roku 1964.

W marcu 1966r. rząd francuski podjął decyzję o wycofaniu w ciągu 3 lat swoich sił zbrojnych i personelu ze zintegrowanej struktury militarnej Sojuszu. W ten sposób Francja pozostawała formalnie członkiem Paktu, uczestniczyła w pracach jego gremiów politycznych, ale wycofała swoje siły zbrojne spod operacyjnej kontroli połączonych dowództw NATO.

Zmieniony układ sił politycznych i militarnych wymagał przyjęcia przez NATO nowej strategii, która uwzględniałaby ówczesne realia. Po intensywnej debacie, w grudniu 1967r., podczas sesji ministerialnej w Brukseli, Rada Północnoatlantycka przyjęła nową, pierwsza od połowy lat pięćdziesiątych kompleksową koncepcję strategiczną - **Strategię Elastycznego Reagowania**

⁷ 4.X.1957r. w ZSRR wystrzelono pierwszego sztucznego satelitę. W ten sposób zbrojenia przeniesione zostały w nowy wymiar. W omawianym okresie ZSRR dysponowało również przewagą w technologii raketowej, w tym w dziedzinie konstrukcji rakiet balistycznych.

- MC 14/3 (*Flexible Response Strategy*). Jej główną myślą było wskazanie źródła zagrożenia dla państw sojuszniczych, którym było rozbudowywanie zdolności wojskowych przez państwa komunistyczne. Kładziono więc nacisk na budowę odpowiednich zdolności militarnych NATO i możliwości eskalacji odpowiedzi Sojuszu na ewentualną agresję. Strategia ta zakładała stosowanie całego wachlarza akcji politycznych i wojskowych, adekwatnych do stopnia zagrożenia. Koncentrowała się na elastyczności metod i środków podejmowanych przez Sojusz oraz na kreowaniu niepewności potencjalnego agresora, co do możliwości odpowiedzi NATO w przypadku zagrożenia suwerenności lub niepodległości każdego z jego członków.⁸ Koncepcja miała na celu zapewnienie, że każdego rodzaju agresja będzie postrzegana jako pociągająca za sobą nieokreślone, trudne do oszacowania ryzyko.

W tym samym czasie Rada Północnoatlantycka przyjęła również dokument zatytułowany "Przyszłe zadania paktu", (tzw. **Raport Harmela**⁹). Zawierał on, poza oceną dotychczasowej działalności Sojuszu i potwierdzeniem aktualności jego zadań, również charakterystykę nowych wyzwań stojących przed Paktem. Z Raportu wynikało, że NATO w swoim podejściu do bezpieczeństwa wyodrębnić będzie dwa filary: obronę i dialog (konsultacje i negocjacje), włączając w to kontrolę zbrojeń.

Równoczesne przyjęcie Strategii Elastycznego Reagowania i Raportu Harmela świadczyło o nowej, dwutorowej polityce Sojuszu - obok potencjału wojskowego zaczęto dostrzegać znaczenie dialogu i "odprężenia".

W latach siedemdziesiątych, pomimo postępu zjawisk odprężeniowych istota polityki państw Sojuszu Północnoatlantyckiego nie uległa zmianie. Aktualna była wypracowana w 1967r. koncepcja, polegająca na utrzymywaniu gotowości do obrony i prowadzeniu równoległych działań w celu odprężenia

⁸ Strategia elastycznego reagowania zakładała trzy typy odpowiedzi wojskowej na ewentualną agresję:

- odpowiedź umożliwiającą pokonanie przeciwnika i przeniesienie na niego głównego ciężaru strat wynikających z agresji,
- celową eskalację odpowiedzi, łącznie z użyciem taktycznej broni jądrowej,
- wykorzystanie strategicznej broni jądrowej.

⁹ Od nazwiska inicjatora, ministra spraw zagranicznych Belgii - Pierre Harmel.

w stosunkach Wschód - Zachód. Zaowocowało to m.in. podpisaniem porozumień SALT (w 1972r.), negocjacjami nad wzajemną i zrównoważoną redukcją sił zbrojnych (MBFR - *Mutual and Balanced Force Reduction*) oraz uruchomieniem procesu Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie i podpisaniem w 1975r. Aktu Końcowego KBWE.

Pod koniec lat siedemdziesiątych nastąpiło zaostrenie sytuacji międzynarodowej, spowodowane rozmieszczeniem w Europie radzieckich rakiet średniego zasięgu (SS-20), wojną w Afganistanie oraz wydarzeniami w Polsce i innych państwach Bloku Wschodniego. Sojusz Północnoatlantycki wszedł w kolejną dekadę z jakościowo nową wizją utrzymania równowagi wojskowej, która opierała się na przekonaniu, że wszelkie negocjacje z ZSRR powinny być poparte argumentem siły. Pojawił się plan osłabienia Układu Warszawskiego wyczerpującym wyścigiem zbrojeń (koncepcja "bezpieczeństwa przez siłę"). Tym samym zaczęła się realizacja programu modernizacji uzbrojenia konwencjonalnego, wprowadzającego do wyposażenia sprzęt nowej generacji. 12 grudnia 1979r. ogłoszono decyzję o instalacji w Europie Zachodniej pocisków raketowych średniego zasięgu wyposażonych w głowice jądrowe (Pershing-2 i Cruise), a w marcu 1983r. prezydent R. Reagan przedstawił Inicjatywę Obrony Strategicznej (SDI - *Strategic Defense Initiative*), która zakładała stworzenie zintegrowanego systemu obrony terytorium USA przed uderzeniami jądrowymi, obejmującego podsystemy wykrywania, identyfikacji i śledzenia celów oraz ich niszczenia. W odpowiedzi na to, ZSRR wycofał się z trzech głównych nurtów negocjacji rozbrojeniowych.¹⁰

W listopadzie 1984r. wprowadzono do Koncepcji Elastycznego Reagowania poprawki,¹¹ które precyzowały sposoby i środki, za pomocą

¹⁰ Chodzi o zerwanie negocjacji w sprawie: likwidacji rakiet średniego zasięgu (INF), ograniczenia broni jądrowo-strategicznej (START) oraz wzajemnej i zrównoważonej redukcji sił zbrojnych (MBFR),

¹¹ Koncepcja zwalczania drugich rzutów "FOFA" ("Long Term Planning Guideline for Follow on Forces Attack").

których Siły Zbrojne NATO bez użycia broni jądrowej mogłyby przeciwstawić się zmasowanemu uderzeniu wojsk Układu Warszawskiego.

Wraz z objęciem w ZSRR stanowiska sekretarza generalnego KPZR przez M. Gorbaczowa (1985r.) i rozpoczęciem "pierestrojki" został zapoczątkowany proces odchodzenia od konfrontacyjnego modelu relacji Wschód - Zachód i otwarto kolejny etap negocjacji w sprawie rozbrojenia. Druga połowa lat osiemdziesiątych upłynęła pod znakiem postępu w rokowaniach na temat ograniczenia i kontroli zbrojeń konwencjonalnych (rokowania wiedeńskie), zbrojeń strategicznych (START) oraz sztokholmskiej konferencji na temat środków budowy zaufania.

Spotkanie ministerialne NATO w marcu 1988r. potwierdziło poparcie wszystkich szesnastu państw Sojuszu¹² dla procesu odprężenia w stosunkach ze Wschodem, a w szczególności dla wszystkich toczących się procesów rozbrojeniowych.

Rok 1989 stał się przełomowym nie tylko dla Europy Środkowej i Wschodniej, której państwa, na czele z Polską, rozpoczęły proces wyzwania się spod ideologicznej dominacji komunizmu i politycznej supremacji ZSRR. Oznaczał on także przełom dla Sojuszu Północnoatlantyckiego. Postępująca dezintegracja potencjalnego przeciwnika postawiła Sojusz wobec konieczności całkowitej redefinicji swoich zadań i struktur.

¹² 30 maja 1982r. przyjęto do w skład Sojuszu Hiszpanię.

1.2. Uwarunkowania polityczne powstania koncepcji strategicznych NATO w latach 1991 i 1999.

1.2.1. Rozwój sytuacji międzynarodowej w latach 1989 - 1991

Upadek muru berlińskiego w listopadzie 1989r. stał się symbolicznym końcem zimnej wojny. Rozpad Bloku Wschodniego nie oznaczał jednak końca politycznej, dyplomatycznej, ekonomicznej, technologicznej i militarnej rywalizacji.

Zupełnie nowa sytuacja polityczno-militarna w Europie, niosąca ze sobą nowe wyzwania spowodowała konieczność gruntownego zrewidowania dotychczasowej strategii NATO. Zagrożenie ze strony państw socjalistycznych, a więc to co łączyło Sojusz przez 40 lat jego istnienia, na początku ostatniej dekady XXI zostało zminimalizowane. Sojusz stanął przed koniecznością odpowiedzi na pytanie czy jest sens jego utrzymywania, gdy nie ma przeciwnika i konkretnego zagrożenia i jaki przyjąć punkt odniesienia w definiowaniu bezpieczeństwa.

Proces zmian sytuacji geopolitycznej w Europie przebiegał etapami i trwał kilka lat. Pierwsza jego faza charakteryzowała upadek reżimów komunistycznych w państwach satelickich Europy Środkowo - Wschodniej, który nastąpił w 1989 r. W większości tych państwach do władzy doszły siły niekomunistyczne, utworzony został system wielopartyjny i przywrócona instytucja wolnych wyborów. Rozpoczęto wdrażanie reform gospodarczych zmierzających do przywrócenia systemu gospodarki wolnorynkowej. Z drugiej jednak strony państwa te jeszcze prawie przez dwa lata formalnie należały do Układu Warszawskiego, a na ich terytorium stacjonowały wojska radzieckie. Istniała zatem „nić” łącząca je z byłym hegemonem. Drugi etap to zrywanie dotychczasowych więzi z ZSRR, reorientacja polityki zagranicznej lub

poszukiwanie jej nowej linii oraz stopniowy rozpad Układu Warszawskiego. W końcu trzeci etap - to pogłębianie się kryzysu gospodarczego w ZSRR i narastanie tendencji odśrodkowych o podłożu narodowym, w konsekwencji prowadzącym do rozpadu samego ZSRR w 1991 r. i utworzenie na jego gruzach nowego tworu – Wspólnoty Niepodległych Państw.

Wydarzenia "Jesieni Ludów" niejako wymusiły na NATO rozpoczęcie procesu zmian, zarówno w jego wielkiej strategii, obejmującej wszelkie aspekty - polityczne, ekonomiczne i militarne, jak i w strategii militarnej. W dobie zimnej wojny istota wiarygodności Sojuszu opierała się zasadniczo na trzech elementach: wysoko posuniętej integracji sił sojuszniczych w ramach zintegrowanego dowództwa i rozwiniętych procedur operacyjnych, stacjonowaniu amerykańskich strategicznych sił jądrowych i sił konwencjonalnych na kontynencie europejskim, stacjonowaniu wzdłuż linii potencjalnego ataku sił wielonarodowych złożonych z kontyngentów państw członkowskich (wykluczając tym samym neutralność któregokolwiek z państw NATO na wypadek konfliktu).

Głównymi problemami, przed którymi stanął Pakt Północnoatlantycki, rozpoczynając piątą dekadę swojego funkcjonowania było: zapewnienie stabilizacji politycznej na kontynencie, przedsięwzięcie środków zapobiegawczych pozostałościom sowieckich zagrożeń, zapobieganie międzyregionalnym konfliktom i ochrona tworzących się nowych demokracji w Europie.

Na Szczycie w Brukseli w maju 1989r. przyjęto dwa dokumenty w sprawie nowej polityki Sojuszu: deklarację dla uczczenia czterdziestej rocznicy powstania NATO oraz Wszechstronną Koncepcję Kontroli Zbrojeń i Rozbrojenia. W deklaracji państwa NATO uznawały zmiany zachodzące w ZSRR i w Europie Środkowo-Wschodniej oraz nakreślały nowe koncepcje rozwoju wzajemnych stosunków i obszerny program poszerzonej współpracy Wschód-Zachód. Deklaracja potwierdziła potrzebę posiadania wiarygodnych

i skutecznych sił odstraszania i obrony, ale jednocześnie akceptowała amerykańską inicjatywę w sprawie dalszej kontroli zbrojeń.¹³

Wydany w tym samym czasie komunikat ze spotkania Komitetu Planowania Obrony stwierdzał, że wobec zmiany charakteru zagrożeń i zmniejszenia zagrożenia militarnego niezbędna jest reforma NATO, polegająca przede wszystkim na redefinicji strategii i planowania operacyjnego. Istotne było również zniesienie obowiązującej od 1977r. decyzji o wzroście wydatków na obronność do średniego poziomu 3 procent PKB we wszystkich państwach członkowskich.

W czerwcu 1990r., podczas spotkanie ministrów spraw zagranicznych NATO w Szkocji, przyjęte zostały oficjalne dokumenty, będące zapowiedzią nowej polityki Sojuszu. "Poślanie z Turnberry" oraz "Komunikat końcowy z Turnberry" zawierały propozycję nawiązania stosunków przyjaźni i współpracy z ZSRR i pozostałymi państwami byłego Bloku Wschodniego, podkreślały znaczenie i potrzebę dalszego rozwijania procesu KBWE, oraz ustosunkowywały się i oceniały zachodzące w Europie zmiany.

W dniach 7 - 8 lipca, na sesji Rady Północnoatlantyckiej w Londynie przyjęto "Deklarację o przeobrażonym Pakcie Północnoatlantyckim". W dokumencie tym zapowiedziano opracowanie nowej doktryny strategicznej i zawarto w nim pierwsze decyzje o zmianie funkcjonowania NATO w nowej Europie. W dwudziestu trzech punktach "Deklaracji..." przedstawiono spójny i kompleksowy program transformacji Sojuszu. Ustalono, że aby sprostać nowym wyzwaniom i zagrożeniom, NATO powinno w większej mierze stać się sojuszem politycznym i dążyć do osiągnięcia maksymalnej elastyczności zarówno w obliczu zmniejszającego się zagrożenia sowieckiego, jak i możliwych zagrożeń dla stabilizacji politycznej w Europie. Uznano, że udział NATO w niektórych formach stabilizacji międzynarodowej na kontynencie jest niezbędny.

¹³ Składająca się z trzech części inicjatywa prezydenta G. Bush'a wzywająca do: przyspieszenia rokowań CFE w Wiedniu, znacznej redukcji innych rodzajów sił konwencjonalnych oraz znacznego ograniczenia liczby żołnierzy radzieckich i amerykańskich stacjonujących za granicą.

Na szczycie zdecydowano także, że zachowując podstawową dla racji swojego istnienia zdolność do kolektywnej obrony, Sojusz zmniejszy i dostosuje swój komponent militarny do nowych realiów politycznych. Działania w tym zakresie ukierunkowane miały być na zredukowanie liczebności i obniżenie gotowości bojowej sił zbrojnych przy jednoczesnej poprawie ich zdolności i wszechstronności. Pakt zobowiązał się również dążyć do ograniczenia do niezbędnego minimum poziomu sił nuklearnych, potrzebnych do realizacji przez nie ich głównego celu - odstraszania.

Obok wymienionych wyżej zapisów w Deklaracji Londyńskiej uściślono i skonkretyzowano wcześniejsze propozycje dotyczące stosunków z państwami Europy Środkowej i Wschodniej. Zaproponowano m.in. ustanowienie regularnych kontaktów dyplomatycznych z NATO i wzajemnych stosunków opartych na wszechstronnej współpracy. Wkrótce propozycje nowego układu stosunków w Europie znalazły swoje odzwierciedlenie w praktyce. Nawiązanie kontaktów zapoczątkowało serię wizyt przedstawicieli rządów krajów Europy Środkowej i Wschodniej w Kwaterze Głównej NATO.

W dniu 19 listopada 1990r. w Paryżu przyjęto "Wspólną Deklarację 22 państw"¹⁴ i zobowiązania w sprawie nieagresji. Sygnatariusze deklarowali chęć nawiązania przyjaznych stosunków, potwierdzili zasady i postanowienia Karty Narodów Zjednoczonych oraz Aktu Końcowego KBWE, a także prawo każdego państwa do terytorialnej i politycznej integralności i uczestniczenia w paktach i sojuszach obronnych. Zadeklarowano również utrzymywanie sił zbrojnych na minimalnym poziomie niezbędnym do skutecznej obrony.

Podpisanie Deklaracji zbiegło się z przyjęciem Traktatu Konwencyjnych Sił Zbrojnych w Europie (CFE), "Paryskiej Karty Nowej Europy" oraz Dokumentu Wiedeńskiego o środkach budowy bezpieczeństwa i zaufania (CSBM).

Kolejnym krokiem w kierunku normalizacji stosunków NATO - Europa Wschodnia było podpisanie przez ministrów spraw zagranicznych państw -

¹⁴ Tj. sześciu państw ówczesnego Układu Warszawskiego i szesnastu NATO.

członków NATO "Oświadczenia o partnerstwie z krajami Europy Środkowej i Wschodniej", zakładającego intensyfikację kontaktów, wizyt i wymiany poglądów oraz przyciąganie dotychczasowych przeciwników do udziału w różnych formach działalności cywilnej NATO.¹⁵ Wkrótce potem ustanowiono kontakty wojskowe oraz zintensyfikowano debatę na temat sił zbrojnych i doktryn militarnych.

Jak wspomniano wyżej, formalna inicjatywa określenia nowej strategii NATO pojawiła się podczas spotkania w Londynie w lipcu 1990r. Na mocy dokonanych wówczas ustaleń powołano specjalną grupę roboczą (*SRG - Strategy Revision Group*), której zadaniem było przygotowanie zarysu nowej strategii.

Pomimo dużego optymizmu i rozmów o "nowym porządku", który niosła za sobą "Jesień Ludów" w Europie w 1989r., przygotowanie nowej koncepcji strategicznej przebiegało w atmosferze wielkiej niepewności. Zmiany dokonane w Europie Środkowej i Wschodniej, zjednoczenie Niemiec, problemy wewnętrzne ZSRR i byłych państw socjalistycznych związane z reorientacją polityczną i gospodarczą, rozpad Układu Warszawskiego, niepodległość państw bałtyckich, upadek Jugosławii, pucz moskiewski (1991r.), a także Wojna w Zatoce Perskiej spowodowały, że nowa koncepcja strategiczna rozwijała się w ciągu dwóch lat od upadku muru berlińskiego.

Nowa strategia była szeroko omawiana i dyskutowana wewnątrz Sojuszu, w którym na początku lat dziewięćdziesiątych zarysowało się wyraźnie kilka różnych koncepcji co do jego rozwoju. Nowa architektura i strategia NATO musiały jednocześnie zapewniać realizację celów strategicznych Paktu, jak i indywidualne programy polityczne i wewnętrzne kontrasty poszczególnych państw.

Europejska Wielka Czwórka (Wielka Brytania, Francja, Włochy i Niemcy) lansowała plan wzmocnienia filaru europejskiego i zredukowania

¹⁵ "Oświadczenie o partnerstwie z krajami Europy Środkowej i Wschodniej" podpisano na posiedzeniu w Kopenhadze (6 -7.VI.1991r.).

wpływów amerykańskich, z równoczesnym udzieleniem długoterminowych gwarancji ze strony pojedynczych państw. Było to sprzeczne z poglądami mniejszych państw Sojuszu, które chciały utrzymania obecności amerykańskiej w niezmienionej formie, jako przeciwwagi dla Wielkiej Czwórki. Państwa graniczne (głównie Norwegia i Turcja) zdecydowanie wyrażały niechęć i swoje obawy, co do ewentualnego transferu sił i odpowiedzialności za bezpieczeństwo na inne instytucje europejskie (UE, UZE oraz KBWE).

Rozbieżności ujawniły się również podczas podejmowania decyzji w kwestii udziału NATO w operacji w Zatoce Perskiej. Kiedy 2.VIII.1990r., rozpoczęła się iracka agresja na Kuwejt, członkowie NATO byli jednomyślni, co do sankcji ekonomicznych wobec agresora. Forum Sojuszu było wykorzystywane do konsultacji w tej sprawie, ale od momentu wybuchu kryzysu coraz wyraźniej zarysowywał się rozłam na dwa bloki: amerykańsko-brytyjski - dążący do wojny i europejsko-kanadyjski - preferujący rozwiązania dyplomatyczne. Rozwój sytuacji w Zatoce pokazał, że państwa, które zdecydowały się na wsparcie operacji militarnej, wolały koordynować swoją politykę pod auspicjami UZE. Popieranie "europejskiego filaru" NATO służyć miało zarówno łagodzeniu nacisku amerykańskiego na równomierne rozłożenie ciężarów, jak i kreowaniu i wyrażeniu indywidualnego poczucia bezpieczeństwa.

Nowa Koncepcja Strategiczna¹⁶ została ostatecznie przyjęta na Szczycie NATO w Rzymie w dniach 7-8 listopada 1991r. i była wspólnym wysiłkiem całego Paktu. Istotne jest, że pełny udział w przygotowaniu tej koncepcji miała Francja¹⁷. Jedynie dokumenty Komitetu Wojskowego NATO, co do wprowadzenia w życie koncepcji przygotowano bez formalnego udziału przedstawicieli Francji.

Wojskowy aspekt nowej strategii stał się przedmiotem obrad Komitetu Planowania Obrony w dniach 12 - 13 grudnia 1991r., podczas którego

¹⁶ Koncepcja została oznaczona symbolami C-M (91) 88.

¹⁷ od 1991r. przedstawiciele Francji brali udział w pracach grupy roboczej SRG.

uzgodniono ramowy program restrukturyzacji zintegrowanego systemu wojskowego NATO.¹⁸

1.2.2. Sytuacja międzynarodowa i środowisko bezpieczeństwa w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych

Od ogłoszenia Koncepcji Strategicznej NATO na Szczycie w Rzymie w listopadzie 1991r. do ponownej redefinicji założeń strategii w marcu 1999r., upłynęło niespełna osiem lat. W ciągu tego okresu dokonało się wiele zmian zarówno wewnątrz Sojuszu, jak i na europejskim obszarze bezpieczeństwa. Katalog spraw wymagających nowego określenia w sojuszniczej strategii obejmował pytania o najważniejsze funkcje NATO w nowych warunkach geostrategicznych, listę zagrożeń i wskazanie źródeł ich pochodzenia, podstawowe cele Paktu i sposoby ich osiągania, charakterystykę instrumentów politycznych i wojskowych niezbędnych dla właściwego wypełniania funkcji sojuszu obronnego i podejmowanie nowych misji.

Wypełnianie postanowień obowiązującej Koncepcji z 1991r. powodowało systematyczne zmniejszanie liczebności sił zbrojnych Sojuszu (siły lądowe będące w dyspozycji NATO zostały zredukowane o 35 procent, liczbę wielkich jednostek morskich zmniejszono o 30 procent, a liczbę bojowych dywizjonów lotniczych - o 40 procent) i obniżanie stopnia ich gotowości przy jednoczesnym zwiększaniu elastyczności, mobilności oraz tworzeniu jednostek wielonarodowych.

Od początku 1992 r., wraz z wybuchem wojny w byłej Jugosławii ważnym problemem do rozstrzygnięcia stał się udział NATO i jego sił zbrojnych w planowaniu i prowadzeniu wielonarodowych operacji pokojowych: ochrony pokoju (*peace-keeping*) lub zaprowadzenia pokoju (*peace-enforcing*).

¹⁸ Ujawnione dokumenty regulujące aspekt militarny implementacji struktury NATO - MC-400.

Pierwszą poważną misją bojową, w której siły Sojuszu zostały użyte jako narzędzie rozwiązania sytuacji kryzysowej, było wsparcie starań ONZ w 1995r. na rzecz zakończenia konfliktu w byłej Jugosławii,¹⁹ a później wdrożenia w życie postanowień pokojowych.²⁰ Koncepcja Strategiczna z 1991 roku określiła główne kierunki przystosowania Sojuszu do nowego środowiska międzynarodowego i zakres koniecznych zmian, ale dopiero operacja w Bośni uwidoczniła problem misji realizowanych na obszarze pozatraktatowym. Aktualne stało się pytanie o geograficzny i przedmiotowy zakres przyszłego działania Sojuszu (regionalnie, w ramach tradycyjnie pojmowanego obszaru traktatowego, czy globalnie "out-of area").

Przedłużający się konflikt na Bałkanach zrodził również konieczność odpowiedzi na pytanie o zarządzanie i kierowanie przyszłymi operacjami pokojowymi prowadzonymi poza terytorium traktatowym Sojuszu, legitymację prawną podejmowania takich misji oraz o rozwój kontaktów i podział kompetencji między innymi organizacjami międzynarodowymi (głównie ONZ, UE i OBWE).

W 1994 r. szefowie państw i rządów NATO zatwierdzili koncepcję Połączonej Siły do Zadań Specjalnych (*Combined Joint Task Force - CJTF*), jako istotnego elementu procesu adaptacji struktur Sojuszu do zmian zachodzących w środowisku bezpieczeństwa. Głównym celem CJTF jest zwiększenie zdolności NATO do szybkiego rozmieszczenia i rozwinięcia odpowiednich sił wielonarodowych na teatrze działań.

Innym ważnym punktem debaty w ramach NATO stała się kwestia powiązań i współzależności między transatlantycką (NATO), a europejską (UZE) strukturą polityczno-militarną. Z biegiem czasu europejski członek NATO odgrywał coraz większą rolę. Wraz z podpisaniem w grudniu 1991r. traktatu o utworzeniu Unii Europejskiej (Traktat z Maastricht) sygnatariusze uzgodnili

¹⁹ Operacja "Deliberate Force", która doprowadziła do podpisania porozumienia pokojowego w Bośni. Szerzej ta kwestia opisana jest w: Kupiecki R., *Od Londynu do Waszyngtonu - NATO w latach dziewięćdziesiątych*, Wydawnictwo ASKON, Warszawa 1998.

²⁰ Uczestnictwo żołnierzy NATO w siłach IFOR i SFOR na podstawie mandatu ONZ.

stworzenie Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa (tzw. drugi filar Unii) z możliwością wypracowania ram wspólnej polityki obronnej, a w późniejszym okresie także wspólnej obrony.

Podczas posiedzeń w Berlinie i Brukseli w 1996r. ministrowie spraw zagranicznych i ministrowie obrony państw NATO postanowili, że Europejska Tożsamość w dziedzinie Bezpieczeństwa i Obrony (ESDI) będzie tworzona równoległe - w Unii Europejskiej i wewnątrz NATO oraz zaakceptowali wprowadzenie odpowiednich mechanizmów konsultacji UZE-NATO. Jednocześnie zdecydowano, że zdolności europejskie w ramach Sojuszu nie będą konkurencyjne dla zasobów i zdolności działania całego NATO.

W 1997 r. Unia Europejska przyjęła tzw. Traktat z Amsterdamu, określający charakter misji, które mogą być prowadzone pod egidą UZE (w ramach tzw. "misji petersberskich").²¹

Podczas konferencji na szczycie NATO w lipcu 1997r. w Madrycie, pozytywnie oceniono postęp w tworzeniu ESDI wewnątrz Sojuszu i postanowiono, że siły NATO będą udzielać wsparcia w formie aktywów i zdolności ewentualnym operacjom i ćwiczeniom prowadzonym pod egidą UZE. W październiku 1997 roku na wspólnym posiedzeniu Rady NATO i UZE zdecydowały o włączeniu planowania obronnego Unii Zachodnioeuropejskiej do regularnego cyklu planistycznego Sojuszu. Wkład UZE zostanie wzięty pod uwagę zwłaszcza przy określaniu ewentualnych potrzeb związanych z przyszłymi misjami CJTF, wykorzystujących zasoby Paktu.

W latach dziewięćdziesiątych wrosło również znaczenie tzw. trzeciego wymiaru NATO, do którego zalicza się wszystkie przedsięwzięcia związane z niemilitarną sferą zagrożeń, a więc: zagrożenia cywilizacyjne,²² ekologiczne, a także sfera planowania pozawojskowych stanów wyższej konieczności (*Civil Emergency Planning* - CEP), w tym ratownictwo i likwidacja skutków katastrof.

²¹ Misje petersberskie obejmują: zadania humanitarne i ratownicze, misje pokojowe oraz zadania wyznaczone siłom bojowym w kontekście rozwiązywania sytuacji kryzysowych, w tym misje pokojowe.

²² Tzw. wyzwania współczesnego społeczeństwa (*Challenges of Modern Society* - CMS).

Rozpoczęte pod koniec lat osiemdziesiątych debata i proces układania jakościowo nowych stosunków między NATO a Europą Środkową i Wschodnią został zdynamizowany przez wprowadzenie formalnych mechanizmów współpracy.

W nawiązaniu do postanowień Koncepcji Strategicznej i wcześniejszych dokumentów, w grudniu 1991r. powołano Północnoatlantycką Radę Współpracy (*North Atlantic Cooperation Council - NACC*), będącą platformą kooperacji pomiędzy członkami NATO i państwami Europy Środkowej i Wschodniej.²³

W 1994 r. przyjęto inicjatywę Partnerstwo dla Pokoju (PdP). Jej głównym zadaniem było i jest umacnianie stabilizacji i bezpieczeństwa w Europie. Program koncentruje się wokół współpracy obronnej i jego celem jest rozbudowanie zdolności i możliwości uczestniczenia w misjach pokojowych drogą wspólnego planowania, szkolenia i ćwiczeń, co w konsekwencji prowadzi do większej interoperacyjności i przejrzystości działań wszystkich uczestników. Partnerstwo dla Pokoju ma również ujawnić możliwości państw ubiegających się o przyjęcie do NATO, zacieśniać współpracę z nimi i określać różnice w gotowości do ich przyjęcia do Paktu. Program uwzględnia niezbędną racjonalność postępowania oraz istniejącą integrację i współpracę jako czynniki służące stabilizacji Europy Wschodniej. Wszystkie państwa uczestniczące w PdP należą do Euroatlantyckiej Rady Partnerstwa (EAPC), która tworzy ramy współpracy NATO z krajami partnerskimi.

Euroatlantycka Rada Partnerstwa²⁴ jest istotnym elementem architektury bezpieczeństwa europejskiego, którego zadaniem jest nadzorowanie i rozwijanie dialogu, współpracy i konsultacji.

²³ Początkowo dziewięć państw Europy Środkowej i Wschodniej. W 1992r. rozszerzono NACC o wszystkie kraje Wspólnoty Niepodległych Państw, Gruzję i Albanie.

²⁴ Decyzja o powołaniu EAPC podjęta została 30.V.1997r. na spotkaniu ministerialnym Rady Północnoatlantyckiej w Portugalii. Należą do niej 44 państwa. Rada zastąpiła i przejęła część zadań Północnoatlantyckiej Rady Współpracy (NACC).

Od zakończenia zimnej wojny, jednym z priorytetowych zadań NATO było rozwijanie pokojowych i przyjaznych stosunków z ZSRR, a później Federacją Rosyjską. Bazując na doświadczeniach ze współpracy w ramach Północnoatlantyckiej Rady Współpracy oraz decyzji Rosji o przystąpieniu do Partnerstwa dla Pokoju, 22 czerwca 1994r. podpisano porozumienie o "Szerokim i Ożywionym Dialogu i Współpracy", które poszerzało obszary zainteresowań obu stron (NATO i Rosji). Atmosfera wzajemnego zrozumienia i kooperacji (m.in. w sprawie implementacji postanowień porozumień pokojowych w sprawie Bośni i Hercegowiny i udziału wojsk rosyjskich w siłach IFOR i SFOR) zaowocowała podpisaniem nowego porozumienia o poszerzeniu i stworzeniu ram dalszej, pogłębionej współpracy. 27 maja 1997r. w Paryżu przyjęto "Fundamentalny Akt o Wzajemnych Stosunkach, Współpracy i Bezpieczeństwie między NATO a Federacją Rosyjską".

Duże znaczenie dla NATO miało również ustanowienie partnerskich stosunków z Ukrainą. Podczas spotkania w Madrycie w 1997r., podpisana została "Karta Szczególnego Partnerstwa między NATO i Ukrainą". W dokumencie tym, kraje członkowskie NATO potwierdzały poparcie dla suwerenności i niepodległości Ukrainy oraz dla jej integralności terytorialnej, demokratycznych przemian, rozwoju gospodarczego oraz statusu państwa nie posiadającego broni jądrowej.

W 1992 r., Polska Czechy i Węgry po raz pierwszy oficjalnie wyraziły chęć przystąpienia do NATO. Początkowo dyskusja na temat ewentualnego rozszerzenia Sojuszu Północnoatlantyckiego miała charakter czysto teoretyczny, a pierwsze pozytywne reakcje zachodnioeuropejskich polityków nastąpiły w 1993 roku. Dyskusja merytoryczna nad tą kwestią rozpoczęła się dopiero po oświadczeniu Borysa Jelcyna (Warszawa, 23 sierpnia 1993 r.), że przystąpienie Polski do Paktu Północnoatlantyckiego nie kłóci się z interesem państwowym Rosji. Po wnikliwym i intensywnym procesie negocjacji, szefowie państw i rządów Sojuszu zaprosili Republikę Czech, Węgry i Polskę do rozpoczęcia rokowań w sprawie przystąpienia do NATO (na konferencji

w Madrycie w 1997r.). W ślad za tym rozpoczęły się osobne negocjacje z zaproszonymi krajami i w grudniu 1997r. każdy z nich podpisał protokoły przystąpienia. Proces ratyfikacyjny zakończył się w marcu 1999r. i tym samym trzy państwa stały się pełnoprawnymi członkami Sojuszu Północnoatlantyckiego.

W dekadzie lat dziewięćdziesiątych nowy wymiar przyjął również tzw. dialog śródziemnomorski. Sojusz oficjalnie przyznał, że bezpieczeństwo europejskie jest ściśle związane z bezpieczeństwem i stabilizacją w basenie Morza Śródziemnego i w 1994r. zainicjował rozmowy w tej kwestii z sześcioma krajami regionu (Egipt, Izrael, Jordania, Mauretania, Maroko i Tunezja). W 1997r. utworzono Śródziemnomorską Grupę Współpracy, nowe forum wymiany poglądów oraz rozwoju zrozumienia i dialogu.

Opisane (w dużym skrócie i uproszczeniu) zmiany w środowisku bezpieczeństwa, które dokonały się w ostatniej dekadzie XX wieku oraz nowe wyzwania i zagrożenia stojące przed Sojuszem Północnoatlantyckim wymusiły zmianę i dostosowanie jego koncepcji strategicznej do nowych realiów. W 1997 r. na spotkaniu w Madrycie szefowie państw i rządów NATO zapowiedzieli ponownie określenie i uaktualnienie strategii Sojuszu. Intensywne prace zostały uwieńczone przyjęciem Koncepcji Strategicznej Sojuszu na jubileuszowym szczycie w Waszyngtonie w dniach 23 - 24 marca 1999 r.

1.3. Analiza porównawcza Koncepcji Strategicznych NATO lat dziewięćdziesiątych

Obie omawiane koncepcje strategiczne Sojuszu Północnoatlantyckiego powstawały w przełomowych dla świata, a zwłaszcza Europy momentach i były odpowiedzią Paktu na dokonujące się zmiany i nowe realia polityczno -

strategiczne. W całej swojej historii NATO dostosowywało swoją strategię i formułę funkcjonowania do zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa.

Koncepcja Strategiczna z 1991r. (dalej: Koncepcja '91) była reakcją Sojuszu na upadek Związku Radzieckiego i rozpad dwublokowego układu sił, natomiast obowiązująca obecnie Koncepcja Strategiczna ogłoszona na Szczycie w Waszyngtonie w 1999r. (jeszcze przed przyjęciem Polski, Czech i Węgier do NATO) stanowi próbę odpowiedzi na wyzwania, które przyniosą pierwsze lata XXI wieku.

Oba dokumenty mają prawie identyczny układ treści. Obok wprowadzenia i zakończenia, składają się z czterech głównych części, którymi są - **w Koncepcji z 1991 r.:** I. *Kontekst strategiczny*, II. *Cele i funkcje Sojuszu w sferze bezpieczeństwa*, III. *Szerokie podejście do problemu bezpieczeństwa* IV. *Wytyczne dla Obrony*; **a w Koncepcji z 1999r.:** I. *Cel i zadania Sojuszu*, II. *Perspektywy strategiczne*, III. *Podejście do bezpieczeństwa w XXI wieku* oraz IV. - *Wytyczne dla sił Sojuszu*.

Mimo zmieniającej się sytuacji międzynarodowej, fundamentalne cele i zadania Sojuszu Północnoatlantyckiego pozostają niezmiennie i niepodważalne od przeszło pięćdziesięciu lat. Tak więc, nadrzędnym celem NATO określonym już w Traktacie Waszyngtońskim, pozostaje zapewnienie wolności i bezpieczeństwa wszystkim jego członków środkami politycznymi i militarnymi zgodnymi z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych. Obie koncepcje potwierdzają aktualność takich wartości jak: poszanowanie praw człowieka, demokracji i rządów prawa.

Niezmienna jest także istota Sojuszu, wyrażająca się w zapewnieniu - dzięki więzi transatlantyckiej - bezpieczeństwa Europie i Ameryce Północnej, poprzez solidarność i kolektywne działanie wszystkich państw członkowskich w celu ochrony przed wszelkimi zagrożeniami wspólnych euroatlantyckich interesów bezpieczeństwa.

Głównym zadaniem Sojuszu jest wnoszenie wkładu do szeroko rozumianego bezpieczeństwa poprzez: umacnianie instytucji demokratycznych i pokojowe rozwiązywanie sporów; stanowienie transatlantyckiego forum konsultacji (art.4 Traktatu Waszyngtońskiego), odstraszanie i obronę (art. 5 i 6 Traktatu Waszyngtońskiego) oraz według Koncepcji z 1991r. - utrzymanie równowagi strategicznej w Europie. Z kolei Koncepcja Strategiczna z 1999r., w kwestii wzmocnienia bezpieczeństwa i stabilności obszaru euroatlantyckiego akcentuje konieczność istnienia struktur reagowania kryzysowego - "utrzymywać gotowość, w zależności od sytuacji i na podstawie konsensusu, w zgodzie z art.7 Traktatu Waszyngtońskiego skutecznego zapobiegania konfliktom oraz aktywnie angażować się w zarządzanie kryzysowe"²⁵ oraz partnerstwo - "promować szeroki zakres partnerstwa, współpracy i dialogu w celu zwiększenia przejrzystości, wzajemnego zaufania i zdolności do udziału we wspólnych akcjach Sojuszu".²⁶

We wprowadzeniu do obu koncepcji przedstawiono m.in. rozwój sytuacji politycznej i strategicznej, w związku z tym, ta część omawianych dokumentów w zasadzie pozbawiona jest reminiscencji i porównań.

Koncepcja Strategiczna z 1991r. wyraźnie akcentowała fakt, że zmalało ryzyko niespodziewanego ataku na Sojusz (nie grozi już NATO rozmyślna agresja na terytorium jego członków), ale jednocześnie znalazły się w niej zapisy o tym, że nawet w warunkach stosunków niekonfrontacyjnych i opartych na współpracy radziecki potencjał militarny - w tym jego wymiar jądrowy oraz możliwości jego rozbudowy - są nadal najważniejszym czynnikiem, który Sojusz musi brać pod uwagę utrzymując równowagę strategiczną w Europie.²⁷

Dokument rozpoznawał nowe środowisko strategiczne, opisując ryzyko dla bezpieczeństwa Sojuszu jako "wielowymiarowe i wielokierunkowe", natomiast zagrożenia jako "wielopłaszczyznowe w naturze", co sprawia, że są

²⁵ Zob.: pkt. 10 Koncepcji Strategicznej Sojuszu z 1999r.

²⁶ Tamże,

²⁷ Zob.: pkt.14 Koncepcji Strategicznej Sojuszu z 1991r,

one "trudne do przewidzenia i oceny" (pkt. 8). Takie zapisy były efektem tego, że w czasie kiedy przygotowywana była koncepcja, w polityce Sojuszu wyraźnie zarysowały się w trzy obszary potencjalnych zagrożeń. Pierwszy - związany z rozpadem imperium radzieckiego, drugi wynikający z nierozwiązanych i narastających z czasem problemów narodowościowych (a także związanych z nimi konfliktów terytorialnych, etnicznych i religijnych) oraz trzeci, wynikający z oddziaływania na Europę - Afryki i Azji (basen Morza Śródziemnego i Bliski Wschód). Koncepcja '91 poszerza rozumienie art. 5 i 6 Traktatu Waszyngtońskiego i obok sytuacji definiowanych jako zagrożenie dla Sojuszu, bierze pod uwagę także na inne okoliczności związane z zagrożeniami o niemilitarnym charakterze i spoza obszaru traktatowego²⁸ (niewiele mówi się o zasięgu terytorialnym operacji i zakresie używanych środków).²⁹

Koncepcja Strategiczna z 1999 r. identyfikowała pojęcie bezpieczeństwa bardziej w ujęciu zagrożeń i wyzwań. Potwierdzając aktualność takich zagrożeń, jak istnienie radzieckiego potencjału wojskowego i regionalnych przejawów niestabilności (na tle trudności gospodarczych, politycznych, społecznych i sporów terytorialnych i etnicznych) na obszarach graniczących z NATO, rozszerzyła ich katalog o zagrożenia wynikające z rozprzestrzeniania broni masowego rażenia, rozprzestrzenianie nowoczesnych technologii i wrażliwość systemów informatycznych oraz o "ryzyka szerokiej natury" (terroryzm, sabotaż, zorganizowana przestępczość, przerwa w dostawach surowców i niekontrolowane migracje ludności). Za wyzwania uznane zostały natomiast: postępująca wielopłaszczyznowa integracja w Europie i większy udział europejskich członków w Sojuszu, proces kontroli zbrojeń, Program Partnerstwa dla Pokoju i otwarcie się NATO na nowych członków.

28 Pkt 13 i 14.

29 Takie zapisy były wynikiem doświadczeń z operacji w Zatoce Perskiej, przeprowadzonych w 1987 i 1990r.

Zmienione warunki geopolityczne stworzyły nowe możliwości określenia strategii w ramach szerokiego podejścia do problemu bezpieczeństwa, uwzględniającego także aspekty gospodarcze, społeczne i środowiskowe.

Obie omawiane koncepcje tworzone były ze świadomością, że możliwości osiągnięcia przez Sojusz jego celów z użyciem środków politycznych są teraz znacznie większe niż kiedykolwiek wcześniej.

W podejściu do zagadnienia utrzymania stabilizacji na kontynencie europejskim, Koncepcja z 1991r. podkreślała potrzebę istnienia w polityce Sojuszu trzech wzajemnie wzmacniających się elementów, tj.: dialogu, współpracy i utrzymania zdolności kolektywnej obrony.³⁰ Sojusznicy zarówno indywidualnie, jak i kolektywnie rozwijać miały wymianę poglądów i informacji dotyczących bezpieczeństwa z innymi państwami, wykorzystując możliwości zaistniałe wraz z poszerzaniem się demokracji i wolności w Europie. Dążyć mieli do wypracowania szerszych płaszczyzn współpracy we wszystkich dziedzinach bezpieczeństwa, w celu zapobiegania kryzysom lub w przypadku ich powstania - zapewnienia ich skutecznego rozwiązania (szczególna rola dyplomacji prewencyjnej, współdziałania z innymi instytucjami oraz cała paleta środków politycznych i innych - z wojskowymi włącznie). W koncepcji przedstawione jest nowe stanowisko Sojuszu wobec operacji pokojowych. Ostatnie zdanie punktu 42 traktującego generalnie o wkładzie NATO do ogólnoeuropejskiej współpracy, budowy zaufania i dialogu, wprowadza możliwość udziału kontyngentów wojskowych państw członkowskich w misjach ONZ. W zapisie tego punktu nie wymieniono NATO jako podmiotu biorącego udział w tego typu działaniach, zastępując się jednak państwami członkowskimi. Fakt umieszczenia tej kwestii i takiego zapisu w strategii NATO (przecież możliwość uczestniczenia w operacjach pokojowych wynika

30 Dwa nurty polityki NATO - dialog i obrona, określone w "Raporcie Harmela" zostały teraz poszerzone o element współpracy.

z suwerennych praw każdego członka NATO) dowodzi, iż była ona poważnym problemem w dyskusjach wewnątrz Sojuszu.³¹

Bardzo istotną częścią dokumentu jest art. 31, dotyczący zapobiegania konfliktom i reagowania kryzysowego. Znalazł się w nim zapis o współdziałaniu NATO z innymi organizacjami w celu zapobiegania konfliktom oraz o skutecznym reagowaniu na kryzys, zgodnie z prawem międzynarodowym - wliczając w to możliwość prowadzenia operacji spoza art. 5. Traktatu Waszyngtońskiego. Ze względu na solidarność i spójność NATO, udział w tego typu operacji lub misji pozostanie kwestią indywidualnej decyzji państw członkowskich. W tym kontekście przypomina się o gotowości wspierania operacji prowadzonych pod auspicjami ONZ, OBWE i UZE, m.in. poprzez udostępnianie środków i możliwości Sojuszu.³²

Koncepcja z 1999 r. podkreśla znaczenie dla bezpieczeństwa czynników politycznych, gospodarczych i społecznych, jako uzupełniających wymiar militarny. Za instrumenty zachowania pokoju i wzmocnienia bezpieczeństwa uznaje się: utrzymanie i umacnianie więzi transatlantyckiej, umacnianie efektywnych zdolności obronnych (wystarczających do odstraszenia, obrony i realizacji pełnego spektrum zadań Sojuszu), rozwój Europejskiej Tożsamość w dziedzinie Bezpieczeństwa i Obrony (ESDI) w ramach Sojuszu, zachowanie zdolności niezbędnych do skutecznego rozwiązywania kryzysów, otwarcie na nowych członków oraz partnerstwo, współpracę i dialog.

Partnerstwo, współpraca i dialog nie są celem samym w sobie, ale środkiem wspierania bezpieczeństwa i stabilności. Głównymi mechanizmami współpracy są Rada Partnerstwa Euroatlantyckiego - EAPC, (jako forum konsultacji z krajami partnerskimi) oraz Partnerstwo dla Pokoju - PdP (praktyczny wymiar współpracy, który konkretyzuje się w licznych programach współpracy i ćwiczeń). Działania w ramach EAPC i PdP ukierunkowane są m.in. na zwiększenie przejrzystości planowania obronnego i budżetów

³¹ Chodzi tu przede wszystkim o stanowisko NATO i poszczególnych jego członków w sprawie operacji w byłej Jugosławii.

³² Nawiązanie do postanowień deklaracji ze Szczytu NATO w Brukseli w 1996r.

partnerów, zapewnienie demokratycznej kontroli nad ich siłami zbrojnymi, umożliwienie współdziałania w zwalczaniu skutków klęsk żywiołowych i katastrof. Podkreślenia wymaga również zobowiązanie się NATO do przeprowadzenia konsultacji z każdym aktywnym uczestnikiem Partnerstwa w wypadku bezpośredniego zagrożenia jego integralności terytorialnej, niezawisłości politycznej lub bezpieczeństwa.

NATO coraz częściej uznawane jest za strukturę wnoszącą istotną treść do koncepcji "wzajemnie uzupełniających się instytucji", której istotą jest redukcja konkurencji pomiędzy poszczególnymi organizacjami międzynarodowymi, jak również ograniczenie duplikowania się ich funkcji - wszystko w warunkach partnerskiej współpracy i bez formalizowania oraz hierarchizacji stosunków pomiędzy nimi.

W Koncepcji '99 wyrażono pogląd, że utrzymanie zdolności wojskowych Sojuszu wraz z jego polityczną solidarnością, decyduje o skuteczności i wiarygodności NATO w każdych okolicznościach.

W odniesieniu do stosunków zewnętrznych w Koncepcji '99 szczególnie akcentowane jest znaczenie Federacji Rosyjskiej, Ukrainy i Dialogu Śródziemnomorskiego dla zachowania bezpieczeństwa i stabilizacji w Europie.³³

Istotna z punktu widzenia wydarzenia, które nastąpiło podczas Szczytu w Waszyngtonie - przystąpienia Czech, Polski i Węgier do NATO, problematyka rozszerzenia Sojuszu ogranicza się w przyjętej kilka dni wcześniej nowej Koncepcji Strategicznej Sojuszu do określenia zasad związanych z art. 10 Traktatu Waszyngtońskiego³⁴. W Koncepcji podkreśla się konieczność - równoczesnego z poszerzeniem NATO - przeprowadzenia jego reformy, która zapewniałaby podniesienie możliwości i efektywności Sojuszu w przewyżnianiu kryzysów i umacnianiu stabilizacji.

³³ Problematyka została opisana szerzej w rozdz. II .2.

³⁴ Dotyczy on otwartości NATO na przyjęcie nowych członków.

W obu koncepcjach silnie akcentowane są dążenia do rozszerzenia procesu kontroli zbrojeń i rozbrojenia oraz usprawnienia mechanizmów przeciwdziałania proliferacji oraz środków budowy zaufania.

Założenia strategii Sojuszu w obu omawianych koncepcjach są właściwie identyczne. Akcentuje się w nich charakter obronny Sojuszu i to, że nie uważa on żadnego kraju za przeciwnika. Od początku istnienia NATO głównymi założeniami jego strategii są: solidarność, jedność strategiczna oraz niepodzielność bezpieczeństwa ("atak na jednego jest atakiem na wszystkich") i co za tym idzie - sprawiedliwy podział ról, ryzyka, obowiązków i korzyści wynikających ze wspólnej obrony.

Założenia strategii NATO opierają się na posiadaniu zdolności do odstraszenia potencjalnego przeciwnika i obrony przed agresją. Do tego niezbędne jest posiadanie właściwego stosunku (a zarazem możliwie najniższego poziomu) sił konwencjonalnych i nuklearnych. Siły Zbrojne NATO muszą być zdolne do obrony granic Sojuszu, powstrzymania ofensywy na możliwie najdalej wysuniętych pozycjach, utrzymania lub przywrócenie integralności terytorialnej oraz możliwie najszybszego zakończenie ewentualnej wojny.

System kolektywnej obrony polega na: wspólnym planowaniu sił, planowaniu operacyjnym, tworzeniu wielonarodowych formacji, możliwości stacjonowania wojsk poza macierzystymi bazami, przygotowaniu do działań antykrzysowych, istnieniu procedur konsultacyjnych, standardów i procedur dotyczących szkolenia wyposażenia, logistyki i ćwiczeń.

Koncepcja z 1999r dodatkowo rozszerza założenia strategiczne o możliwości międzynarodowego finansowanie obrony, poprzez budżet wojskowy oraz Program Inwestycji NATO w dziedzinie Bezpieczeństwa (NSIP).³⁵ W Koncepcji podkreślono szczególną wagę zdolności do ścisłej współpracy, ze względu na racjonalność ekonomiczną i zasoby.

³⁵ Program NSIP szczególnie istotny jest w procesie nabywania i utrzymywania odpowiednich środków koniecznych do obrony.

Zadania sił zbrojnych NATO w Koncepcji z 1991r. zostały opisane jako szerokie kontinuum operacyjne - od działań w czasie pokoju, przez kryzys do wojny. I tak, w czasie pokoju siły zbrojne służą ochronie państw członkowskich przed zagrożeniami, utrzymaniu stabilności i równowagi w Europie, zapewnieniu pokoju, budowaniu środków zaufania, a także w miarę potrzeby uczestniczyć mają w kontyngentach sił pokojowych ONZ. Natomiast w czasie kryzysu i wojny zadania związane są z uzupełnianiem i wzmocnieniem środków politycznych, opanowaniem kryzysu i pokojowym jego rozwiązywaniem.

W Koncepcji z 1999r., opisując zadania sił NATO posłużono się kryterium funkcjonalnym: odstraszanie, obrona, zachowanie lub przywrócenie integralności terytorialnej państw Sojuszu i szybkie zakończenie wojny. Nowymi zadaniami są: udział w zapobieganiu kryzysom (w kontekście operacji spoza art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego) i wspieranie innych organizacji międzynarodowych, zwłaszcza UZE lub UE. Podkreśla się przy tym, że działania antykryzysowe stawiają przed siłami zbrojnymi wymagania zbliżone do wymogów operacji w ramach kolektywnej obrony.

W Koncepcji Strategicznej '91 wyraźnie uwidoczniło się odejście Sojuszu od uznawania za kluczowe pozycji obronnych na terenie Europy Środkowej na rzecz wystarczalności obronnej w skali całego obszaru Paktu. Redukcja aktywnej obecności wymagała nowej doktryny i koncepcji operacyjnych budowanych wokół pojęcia manewrowości. W czasie wojny siły muszą być zdolne do szybkiego przetrzucenia w bliżej nieokreślony rejon walki. Takie podejście wiązało się z nowymi wymaganiami wobec sił zbrojnych. Szczególne znaczenia nabrały: uniwersalność poszczególnych rodzajów wojsk, warunki rozwoju, mobilizacji i przebudowy sił oraz podwyższenie możliwości komunikacyjnych każdego z regionów Paktu poprzez podjęcie odpowiednich przedsięwzięć organizacyjnych.

W Koncepcji nakreślono podstawowe elementy nowej struktury militarnej, której podstawą miały być mniejsze liczebnie siły zbrojne, w przeważającej części o obniżonej gotowości bojowej. Statyczna wzmocniona obrona liniowa wschodniej flanki Sojuszu została zastąpiona jednostkami o większej mobilności i elastyczności. Pośród nich zwiększyła się liczba oddziałów wielonarodowych. Zapowiedziano też redukcje ilościowe uzbrojenia oraz względne osłabienie znaczenia broni jądrowej, która w generalnej koncepcji obrony (pozostając istotnym instrumentem odstraszania) zyskała rangę "instancji ostatecznej".³⁶

Strategia przewidywała zastąpienie dotychczasowej organizacji sił zbrojnych Sojuszu trzema podstawowymi kategoriami wysoce mobilnych wojsk. Stanowiły je:

- Siły Reagowania, składające się z lądowych, powietrznych i morskich kontyngentów większości państw członkowskich, zorganizowane w strukturach narodowych i wielonarodowych. Ich zadaniem było spełnienie roli sił pierwszoliniowych NATO, zdolnych do realizacji szerokiej gamy zadań wojskowych, zależnych od sytuacji. Założono również ich wysoką gotowość bojową, mobilność, zdolność do przyjęcia wzmocnienia i rozwinięcia się w większe związki na potrzeby poważniejszych operacji, w warunkach dostatecznego czasu ostrzegawczego (Siły Natychmiastowego Reagowania,³⁷ w swoim pierwszym rzucie miały być w gotowości do działania w ciągu 3 dni, a w następnym - po 7 dniach, w założeniu przeznaczone były do udziału w operacjach reagowania na kryzysy; Siły Szybkiego Reagowania posiadać miały możliwość osiągania odpowiedniego stopnia gotowości do działania wewnątrz Paktu po 7 dniach siłami pierwszego rzutu i po 15 dniach pozostałymi siłami);

³⁶ Opis nowego systemu obronnego Sojuszu zawiera pkt. 38 "Koncepcji Strategicznej '91".

³⁷ 2.X.1992r. rozpoczęło funkcjonowanie dowództwo sojuszniczego Korpusu Szybkiego Reagowania (Allied Rapid Reaction Corps - ARRC).

- Główne Siły Obronne składające się z jednostek bojowych i logistycznych trzech rodzajów sił zbrojnych. Pozostają one na różnym poziomie gotowości bojowej i stanowią w razie potrzeby trzon sił zbrojnych NATO;
- Siły Wzmocnienia, elastycznie uzupełniające pozostałe dwie grupy na wypadek potrzeb operacyjnych.

Stworzenie nowej struktury organizacyjnej Sił Zbrojnych Sojuszu musiało uwzględnić zarówno podstawowe warianty użycia, jak i uwarunkowania narodowe i potrzeby Paktu (chodzi tu głównie o utrzymanie gotowości do natychmiastowego użycia i stworzenia warunków do rozwinięcia głównych sił obrony na innych obszarach Europy).

Koncepcja '91 wprowadziła również nowe podejście do tworzenia formacji wielonarodowych.³⁸ W warunkach mniejszych nakładów finansowych na obronność oraz przy redukcji sprzętu i stanów osobowych w państwach NATO, tworzenie jednostek wielonarodowych pozwalało na odpowiednie wyposażenie i ukompletowanie jednostek na poszczególnych szczeblach operacyjnych oraz na zapewnienie im jednolitego systemu dowodzenia, komunikacji i kontroli. Umożliwiało także mniejszym państwom aktywniejsze uczestnictwo w wojskowych strukturach Sojuszu. Zapisy w Koncepcji skutkowały pojawieniem się pierwszych planów utworzenia Eurokorpusu,³⁹ którego dowództwu podporządkowane miały być w czasie pokoju dwie wielonarodowe dywizje: jedna w centrum, a druga na południu Europy.

Założenia sprawnego i skutecznego działania sił zbrojnych opierały się na:

- demonstracyjności - aktywna obecność, ćwiczenia, rozwinięcie w czasie kryzysu,

³⁸ Koncepcja sił wielonarodowych była obecna już wcześniej w NATO, ale polegała ona na tym, że oddziały narodowe wyznaczane były do walki pod wspólnym dowództwem,

³⁹ Jednostka wielonarodowa miała być tworzona na bazie korpusu, gdyż posiada on największe możliwości do tworzenia (z dywizji, brygad) oraz sprawne struktury dowodzenia i zaopatrzenia.

- elastyczności - struktura sił zbrojnych umożliwiającą szybkie ich wzmocnienie adekwatne do poziomu zagrożenia,
- manewrowości - strategiczne przegrupowanie wewnątrz i poza europejskim teatrem działań, a także efektywne zabezpieczenie operacji (logistyka, wsparcie techniczne, obrona powietrzna i przeciwlotnicza oraz zdolność powstrzymania przeciwnika),
- sprawnym dowodzeniu i kontroli uzyskanym przez konsolidację struktur dowodzenia,
- efektywnych kosztach zdolności bojowej na bazie połączenia wysokiego i średniego poziomu uzbrojenia i amunicji,
- większym zaufaniu do rezerw i możliwości szybkiej mobilizacji.

Nowe wytyczne dla wspólnej obrony bazowały na takich przesłankach jak: redukcja i dostosowanie sił, złożoność zagrożeń, osłabienie zagrożenia ze strony ZSRR, a przede wszystkim dłuższy czas ostrzegania. Rozpoczęcie niespodziewanej ofensywy wymagałoby szerokich przygotowań militarnych i ruchów wojsk na dużą skalę w sferach regulowanych przez Układ o Kontroli Zbrojeń. Aktywność taka byłaby ostrzeżeniem, które pozwoli na dokonanie odpowiednich przygotowań do odparcia agresji. Każda próba ominięcia restrykcji przez potajemne naruszenie równowagi sił konwencjonalnych jest praktycznie niemożliwa, na skutek wzajemnie pokrywających się metod weryfikacji, budowy środków zaufania i techniki umożliwiającej wzajemną kontrolę aktywności.

Przyjęcie Koncepcji '91 było zapowiedzią rozpoczętej wkrótce potem reformy wojskowej NATO. Już w grudniu 1991 roku Komitet Planowania Obrony przyjął podstawowe założenia przebudowy struktur sił zbrojnych, w tym modyfikacji systemu dowodzenia.⁴⁰ Kolejne zmiany wiązały się

⁴⁰ Najważniejsze zmiany dotyczyły szczebla strategicznego. W czerwcu 1994r. rozwiązano Dowództwo Połączonych Sił Zbrojnych NATO Strefy Kanalu La Manche, pozostawiając Dowództwo Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie (ACE) oraz Dowództwo Połączonych Sił Zbrojnych NATO na Atlantyku (ACLANT).

z równoległe zachodzącymi w NATO procesami: adaptacją założeń koncepcji Strategicznej i koncepcji Połączonych Sił Wielonarodowych do Zadań Specjalnych (CJTF), deklarowanym powrotem Francji i przystąpieniem Hiszpanii do zintegrowanej struktury wojskowej NATO i procesem decyzyjnym w sprawie rozszerzenia Sojuszu.

W części koncepcji Strategicznej z 1999r., dotyczącej wytycznych dla sił zbrojnych podkreśla się, że ich wielkość, gotowość i dyslokacja zapewniać ma możliwość wykonywania całego spektrum zadań Sojuszu oraz skuteczną reakcję na wyzwania, jakie mogą pojawić się w przyszłości. Siły Sojuszu muszą być odpowiednio silne i muszą posiadać odpowiednie zdolności do odstraszania oraz odparcia ataku przeciwko członkom Sojuszu. Muszą być interoperacyjne i wyposażone w odpowiednie, nowoczesne technologie.

Zgodnie z potrzebami utrzymuje się podział na Siły Natychmiastowego Reagowania, Siły Szybkiego Reagowania, Główne Siły Obronne i Siły Wzmocnienia o różnym statusie gotowości i rozwinięcia.

Koncepcja podkreśla szczególne znaczenie sprawnej, zintegrowanej struktury dowodzenia.

Podstawowe zdolności operacyjne wojsk w obowiązującej koncepcji obejmują: skuteczne zdolności bojowe, mobilność i zdolność do przerzutu wojsk, zdolność sił i infrastruktury do przetrwania, zdolność do wspomagania działań w wymiarze logistyki i wymiany jednostek na polu walki, interoperacyjność, technologie, przewagę informacyjną, szkolenia personelu, zdolności w ramach C3 (dowodzenie, kontrola, łączność) oraz wywiad i rozpoznanie.

Według koncepcji przyjętej na szczycie w Waszyngtonie, siły NATO muszą posiadać zdolność prowadzenia wszystkich operacji Sojuszu. Podstawowe zadania sił konwencjonalnych obejmują:

- kontrolę, ochronę i obronę terytorium Paktu,

- zapewnienie nienaruszalności użytkowania morskich, powietrznych i lądowych linii komunikacyjnych,
- ochronę rozlokowanych na morzu środków odstraszania nuklearnego,
- prowadzenie indywidualnych i połączonych operacji powietrznych, zapewniających panowania w powietrzu i skuteczność wysuniętej obrony przeciwlotniczej,
- obserwację, wywiad, rozpoznanie i walkę elektroniczną,
 - strategiczny transport,
 - skuteczne i ruchome stanowiska dowodzenia.

W Koncepcji z 1999 r. szczególnie podkreśla się zdolność do współdziałania zintegrowanej struktury wojskowej. Aby zapewnić interoperacyjność, poszczególne elementy planowania obronnego muszą być efektywnie koordynowane na wszystkich szczeblach. Tylko w ten sposób zapewnić można odpowiednie przygotowanie do wykonywania pełnego spektrum misji Sojuszu.

W myśl obowiązującej strategii, siły wielonarodowe zwiększają wiarygodność, zwartość, partnerstwo, solidarność sojuszniczą i umacniają europejski filar.

Osobne znaczenie nadaje się funkcjonalnej i skutecznej logistyce, a zwłaszcza możliwościom transportu (przerzutu), zabezpieczeniu medycznemu, dostępności do zasobów oraz skutecznemu wsparciu wszystkich rodzajów wojsk. Jest to szczególnie ważne w przypadku prowadzenia misji poza terytorium Sojuszu, gdzie wsparcie ze strony państwa przyjmującego jest ograniczone.

Integralnym elementem polityki NATO - od przyjęcia w 1991r. Koncepcji Strategicznej - rozwijanym we wszystkich późniejszych dokumentach jest rozbrojenie, kontrola zbrojeń, kontynuacja procesu redukcji broni nuklearnej i środków jej przenoszenia, nieprolifracja broni masowego rażenia, jak

również rozwój dialogu na temat środków budowy zaufania i mechanizmów dyplomacji prewencyjnej.

W obu koncepcjach strategicznych lat dziewięćdziesiątych broń jądrowa zachowała funkcję odstraszącą i zapobiegającą wybuchowi wojny (ma ona charakter polityczny). W myśl strategii z 1991r. "poprzez utrzymywanie niepewności potencjalnego agresora, co do charakteru odpowiedzi sojuszników na zbrojną agresję".⁴¹ Powyższa zasada przekłada się na zmiany w procesie planowania, które przestało wiązać się z przypisaniem konkretnym jednostkom zadania rażenia określonych obiektów na wypadek konfliktu. Siły jądrowe NATO nie są dziś wymierzone przeciwko celom rozmieszczonym na terytorium konkretnych państw. Wiąże się to również z głębokimi zmianami w strukturze tych sił. Ograniczenie ich ilości na teatrze europejskim o 80 procent, redukcja infrastruktury przeznaczonej dla jej utrzymania oraz ograniczenie się do systemów przenoszonych drogą powietrzną, przy rezygnacji z pocisków jądrowych rozmieszczonych na lądzie, w tym artylerii jądrowej, rakiet ziemia-ziemia, ziemia-powietrze i rozmieszczonych na nawodnych okrętach wojennych, nie naruszały jednak poziomu wiarygodnego odstraszenia. Obie koncepcje podkreślają, że siły nuklearne będą utrzymywana na najniższym poziomie umożliwiającym zachowania pokoju i stabilności.

Koncepcje uznawały potrzebę szerokiego uczestnictwa europejskich członków Sojuszu we wspólnym planowaniu roli broni nuklearnej w ramach wspólnej obrony, stacjonowaniu sił nuklearnych na ich terytoriach w czasie pokoju oraz w porozumieniach w dziedzinie dowodzenia, kontroli i konsultacji.

Treść i zawartość merytoryczna obu omawianych strategii w odniesieniu zarówno do kwestii nuklearnych, jak i broni chemicznej jest właściwie identyczna. Zapisy Koncepcji '91 zostały niemal dosłownie, z niewielkimi tylko różnicami powtórzone w 1999r. Sojusz nie zakłada posiadania zdolności

⁴¹ Pkt 55 Koncepcji Strategicznej '91.

prowadzenia wojny chemicznej, ale utrzymuje odpowiedni potencjał tej broni w celach wyłącznie obronnych.⁴²

Szczególną uwagę zwraca się w koncepcjach lat dziewięćdziesiątych na zagrożenie, które niesie proliferacja broni masowego rażenia. Ten problem po raz pierwszy ujawnił się wyraźnie w kontekście rozpadu ZSRR i podziału arsenału nuklearnego między kilka państw, co wiązało się także ze zmianą systemu ich zarządzania. Później pojawiły się obawy co do bezpieczeństwa przechowywania i ochrony postradzieckiej broni jądrowej. Skutkiem powyższych procesów jest osłabienie kontroli nad arsenalami nuklearnymi i możliwy napływ technologii jądrowych i specjalistów w tej dziedzinie do innych państw. Wkrótce też okazało się, że kilka państw pracuje nad rozwojem własnych programów nuklearnych, a także programów rozwoju pocisków balistycznych zdolnych do przenoszenia broni masowego rażenia. Powiększa się w sposób niekontrolowany „klub” państw nuklearnych.⁴³ W swojej Koncepcji Strategicznej Sojusz akcentuje potrzebę wzmożonej współpracy w ramach kontroli eksportu i unowocześniania struktury obrony.

Mimo pewnych różnic w podejściu do problematyki strategicznej Sojuszu, obie koncepcje strategiczne posiadają wspólną cechę: powstały w odpowiedzi na konkretne zmiany sytuacji w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego. Dowodzi to, iż Sojusz Północnoatlantycki zachowuje nadal pełną zdolność do elastycznego reagowania na wyzwania współczesnego, dynamicznie zmieniającego się świata

⁴² Sojusz popiera wszystkie konwencje zakazujące.

2. KSZTAŁTOWANIE SIĘ MIEJSCA I ROLI POLSKI W POLITYCE NUKLEARNEJ NATO

2.1. Ewolucja strategii nuklearnej NATO 1949-1989

Istnienie broni jądrowej oraz groźba wybuchu powszechnej lub chociażby ograniczonej wojny jądrowej to jedno z najważniejszych wyzwań drugiej połowy XX wieku.

Broń jądrowa pojawiła się u progu „zimnej wojny” i w sposób fundamentalny wpłynęła na jej historię, determinując charakter relacji i stosunków oraz sposób myślenia strategicznego i działania głównych aktorów sceny międzynarodowej tj. Związku Radzieckiego i Stanów Zjednoczonych.

Wpłynął na to fakt, iż cały okres „zimnej wojny” nosił w sobie piętno stałego zagrożenie wojną jądrową. Nowa broń charakteryzowała się niespotykaną i niewyobrażalną dotychczas siłą rażenia i możliwościami niszczenia. Współczesnych przerażały możliwości niszczenia nie tylko sił ludzkich i sprzętu przeciwnika, nie tylko zaplecza i infrastruktury militarnej, ale także możliwości unicestwienia i zniszczenia sił własnych i własnej populacji. Stąd broń jądrowa budziła strach przed skutkami jej użycia oraz obawy przed utratą nad nią kontroli. Dlatego też od samego początku jej powstania broń jądrowa, siły jądrowe - stanowiły istotny element myślenia strategicznego, myślenia o przyszłej wojnie, wywierały także wpływ na kształtowanie doktryn strategicznych i na treść stosunków międzynarodowych.

Na wstępie należy wspomnieć, iż wszystkie dokumenty dotyczące strategii nuklearnej NATO w okresie „zimnej wojny” były niejawne oraz wypracowywane - za wyjątkiem pierwszego - przez Komitet Wojskowy NATO.

⁴³ Pod koniec lat 90-ych przynosi udane próby nuklearne przeprowadzają Indie i Pakistan.

Problematyka nuklearna pojawia się już w pierwszym dokumencie strategicznym i jest obecna we wszystkich dokumentach strategicznych NATO aż do Koncepcji Strategicznej z 1999 r.

Pierwszy oficjalny dokument prezentujący założenia strategii NATO, znany jest pod nazwą **D.C. 6/1 - Strategiczna Koncepcja Obrony Obszaru Północnoatlantyckiego** (*Strategic Concept For Defense of the North Atlantic Area*)⁴⁴. Przyjęty został przez ministrów obrony państw NATO już w grudniu 1949 r. Przedstawiono w nim przede wszystkim zadania oraz podstawowe założenia funkcjonowania i działania sojuszu w oparciu o zasady i cele ujęte w Traktacie Waszyngtońskim. Ponadto dokument ten zawierał wytyczne dla realizacji tychże zadań i celów na drodze militarnej. Należy przy tym podkreślić, że w dokumencie nie charakteryzowano środowiska międzynarodowego, nie określano typu zagrożeń, ani nawet nie wymieniano z nazwy przeciwnika czy przeciwników, ich intencji i możliwych działań. Nie wymienia się ZSRR z nazwy jak również innych państw bloku socjalistycznego. Dokument ten służył przede wszystkim jako podstawa do wewnętrznego zorganizowania przestrzeni bezpieczeństwa sojuszu.

W D.C. 6/1 podkreślono obronny charakter sojuszu⁴⁵ oraz jego podstawowy cel - to jest zapobieżenie wojnie oraz - zapewnienie bezpieczeństwa całego sojuszu poprzez stworzenie i posiadanie odpowiedniego, efektywnego potencjału militarne⁴⁶. Określono także niezbędne warunki dla realizacji wspomnianych wyżej celów w sferze militarnej: za kluczowe uznano stworzenie mechanizmu wspólnego planowania

⁴⁴ NATO Strategy Documents 1949-1969. NATO GRAPHICS STUDIO 1176-96, edited by Dr G.W. Pedlow, s. 57-65. Polityczny kontekst ewolucji strategii NATO, w tym strategii nuklearnej w szczególności w odniesieniu do dokumentów MC. 14/2 i MC. 14/3 patrz: R. Kupiecki, Od Londynu do Waszyngtonu. NATO w latach dziewięćdziesiątych. Warszawa 1998, s. 43-48. M. Legge, Making of NATO's New Strategy, „NATO Review”, vol. 39, no. 6, December 1991, s. 9-11. R.L. Kugler, The Great Strategy Debate. NATO's Evolution in the 1960 s, Santa Monica, RAND, 1991. NATO Facts and Figures, Brussels 1989. Szerzej na temat ewolucji strategii nuklearnej Sojuszu w okresie „zimnej wojny” patrz: I.H. Daalder, The Nature and Practice of Flexible Rsponse. NATO Strategy and Theater Nuclear Forces since 1967, New York 1991. D. N. Schwartz, NATO's Nuclear Dilemmas, Washington DC 1983.

⁴⁵ NATO Strategy Documents 1949-1969 op. cit., s. 60-62.

⁴⁶ Ibidem, s. 62.

obronnego, którego podstawą miała być niniejsza Koncepcja strategiczna. Dokument formułował ponadto fundamentalne zasady⁴⁷ na których miała się opierać obrona oraz cele wspólnej obrony. Są to: na czas wojny - odstraszenie przeciwko jakimkolwiek zagrożeniu dla pokoju ze strony państwa narodu lub grupy państw oraz na czas wojny - obrona terytorium państw NATO poprzez przeciwstawienie się zagrożeniom ze strony przeciwnika⁴⁸. Odniesienie do sił i broni jądrowej odnajdziemy w części dotyczącej Środków militarnych realizacji koncepcji obrony, jakkolwiek broń jądrowa nie jest tu wymieniana wprost. Pojawia się ona w kontekście podstawowych przedsięwzięć przewidywanych w ramach prowadzenia operacji militarnych⁴⁹. Mianowicie przewidywano użycie amerykańskich bombowców strategicznych (wymieniono ją na pierwszym miejscu), które – jak to określono - miały mieć do dyspozycji wszystkie dostępne rodzaje broni, bez wyjątku. Nie ma wątpliwości, że zastrzeżenie to odnosi się do broni jądrowej. Koncepcja ta zatem dopuszczała użycie broni jądrowej (jako zadania samodzielnego), wszakże bez sprecyzowania ich szczegółowych warunków i celów. Wymaga wyjaśnienia fakt, że poprzednie wstępne wersje tego dokumentu zawierały bezpośrednie odniesienie do broni jądrowej. Otóż w dokumencie oznaczonym sygnaturą MC 3 zobowiązuje się sojusz do „zapewnienia zdolności do natychmiastowego przenoszenia bomby atomowej”⁵⁰. Natomiast w wersji MC 3/1 mówi się o zapewnieniu zdolności do dokonywania bombardowań o charakterze strategicznym, w tym z użyciem bomby atomowej⁵¹. To samo sformułowanie zawarto w kolejnej wersji dokumentu pod nazwą DC.6. Dopiero w oficjalnej wersji dokumentu usunięto odniesienie do bomby atomowej, zastępując je wcześniej przytoczonym sformułowaniem. Analiza poszczególnych wersji tego dokumentu w odniesieniu do kwestii nuklearnej prowadzi do wniosku, iż największe znaczenie przypisano ewentualnemu użyciu bomby atomowej

⁴⁷ Ibidem, s. 60-61.

⁴⁸ Ibidem., s. 62.

⁴⁹ Ibidem, s. 62.

⁵⁰ Ibidem, s. 5.

⁵¹ NATO Strategy Documents 1949-1969 op. cit., s. 13.

w pierwszej wersji dokumentu. Kolejne wersje dokumentu wraz z oficjalną - przewidują możliwość użycia bomby atomowej przez lotnictwo strategiczne na równi z użyciem broni konwencjonalnej.

Podsumowując należy stwierdzić, że w pierwszej oficjalnej koncepcji strategicznej sojuszu zakładano możliwość użycia broni jądrowej. Usytuowanie tego zadania na pierwszym miejscu oraz sformułowanie o strategicznym charakterze tego zadania niewątpliwie nadawało mu fundamentalne znaczenie i rangę w strategii obronnej sojuszu. Broń jądrowa ma charakter strategiczny, ze względu na zadania jak i siły które je miały realizować. Ponadto warto zauważyć, że wymienione środki militarne miały zastosowanie do realizacji obu głównych celów: to jest obrony – w czasie wojny i odstraszania w czasie pokoju. Mamy zatem dwie funkcje broni jądrowej: odstraszania i niszczenia sił przeciwnika. Należy także wskazać, iż w tym pierwszym dokumencie strategicznym sojuszu przypisano realizację powyższego przedsięwzięcia jednoznacznie Stanom Zjednoczonym. Możliwość użycia broni jądrowej posiadały zatem tylko Stany Zjednoczone, jako jedyne wówczas państwo NATO posiadające bombę atomową. Jednakowoż w dokumencie sojusznikom przypisano w realizacji omawianego zadania rolę wspomagającą. Można to uznać za początek koncepcji podziału ról w odniesieniu do sfery nuklearnej. Dokument DC 6.1. konstruuje zatem pewne pierwsze pewne określone cechy konstytutywne strategii nuklearnej.

Kolejny dokument strategiczny sojuszu przyjęty 28.03.1950 r. - **MC 14 Wytyczne Strategiczne do północnoatlantyckiego planowania regionalnego** (*Strategic Guidance for the North Atlantic Regional Planning*)⁵² - sytuuje rolę broni nuklearnej w kontekście zasad polityki obronnej sojuszu oraz zadań i wytycznych dla sił zbrojnych sporządzonych w oparciu o analizę intencji strategicznych ZSRR i oceny zagrożenia dla Zachodu, a także porównanie potencjałów wojskowych NATO i ZSRR oraz państw bloku wschodniego. Jest to pierwszy dokument, w którym wprost bezpośrednio

² Ibidem, s. 87-105.

określa się ZSRR i inne państwa bloku wschodniego jako zagrożenie dla NATO. Zakłada się prawdopodobieństwo wybuchu wojny, co wynika z głównego celu ZSRR jakim jest ustanowienie reżimów komunistycznych. Osiągnięcie tego celu jest warunkowane przez upadek demokracji zachodnich⁵³. Konstatuje się fakt posiadania przez ZSRR broni jądrowej, kończy się zatem etap dominacji w tym zakresie Stanów Zjednoczonych (i NATO). W konsekwencji przyjmuje się założenie, że w razie wojny obie strony mogą użyć wszystkie dostępne środki bez wyjątku, w tym jądrowe. Zakłada się ponadto, że ZSRR może dążyć, po stworzeniu odpowiedniego potencjału nuklearnego – dla bezpośredniego zaatakowania terytorium Stanów Zjednoczonych w celu zniszczenia jej sił ofensywnych i „odcięcia” od Europy⁵⁴. Pojawia się - co prawda w odniesieniu do ZSRR, pojęcie potencjału i zasobów jądrowych, jako warunku realizacji określonych celów strategicznych. Oznacza to uznanie faktu, że samo posiadanie jako takiej bomby jądrowej nie jest czynnikiem wystarczającym, niezbędne jest także stworzenie określonego potencjału. Istotnym czynnikiem wyznaczającym pozycję broni jądrowej jest także ocena potencjałów NATO i ZSRR, w której podkreśla się znaczące dysproporcje w potencjale konwencjonalnym, a w szczególności komponentu lądowego na niekorzyść NATO oraz podstawowe znaczenie strategicznych sił powietrznych dla sojuszniczych zdolności do prowadzenia początkowych operacji ofensywnych.

MC 14/1 Wytyczne Strategiczne (*Strategic Guidance*)⁵⁵ w zasadzie potwierdza ważność i powtarza zasadnicze założenia dotyczące roli sił jądrowych w sojuszniczej strategii i zasad ich użycia. Obserwujemy tu jednocześnie ważną ewolucję poglądów NATO na kwestię nieuchronności wojny z ZSRR. Novum jest przyjęcie perspektywy zakładającej zmniejszenie się prawdopodobieństwa wybuchu takiej wojny do ściśle określonych okolicznościach strategicznych, którymi są - posiadanie przez ZSRR potencjału

⁵³ Ibidem, s. 92, 102-3.

⁵⁴ NATO Strategy Documents 1949-1969 op. cit., s. 92, 104.

⁵⁵ Ibidem, s. 193-228.

umożliwiającego zawładnięcie Zachodniej Europy przy równoczesnym zredukowaniu siły oddziaływania broni jądrowej sojuszu⁵⁶. U podstaw tego rozumowania stało przekonanie decydentów NATO o skuteczności broni jądrowej (siły rażenia i odstraszenia). Stąd wniosek o konieczności posiadania przez NATO znaczącego komponentu powietrznych jądrowych sił strategicznych i utrzymania przewagi w tym zakresie nad ZSRR. Siły jądrowe stanowić miały nie tylko „wkład” w budowę ogólnego potencjału militarnego sojuszu i niwelowanie przewagi w siłach konwencjonalnych bloku wschodniego, ale także w sposób istotny gwarantowały zachowanie równowagi strategicznej i bezpieczeństwa państwom NATO oddalając perspektywę wojny.

Przełomem w rozwoju strategii nuklearnej sojuszu jest niewątpliwie dokument **MC 14/2 Całościowa Koncepcja Strategiczna Obrony obszaru Północnoatlantyckiego** (*Overall Strategic Concept for Defense of The North Atlantic Treaty Organization Area*)⁵⁷, przyjęta 23.05. 1957 r. W tym dokumencie strategicznym sformułowano doktrynę tzw. zmasowanego odwetu. W odróżnieniu od poprzednich dokumentów MC 14/2 nieporównanie więcej uwagi problematyce nuklearnej. Można nawet stwierdzić, że staje się ona punktem centralnym strategii - osią, wokół której konstruuje się zasadnicze elementy konstytutywne tej strategii. Doktryna ta zawierała ponadto pierwszą całościową i kompleksową koncepcję dotyczącą roli funkcji zasad użycia i miejsca broni nuklearnej w strategii sojuszu. Punktem wyjścia tej doktryny jest teza o możliwości zaistnienia powszechnej wielkiej wojny nuklearnej⁵⁸. Po raz pierwszy w dokumencie strategicznym sojuszu pojawia się pojęcie wojny nuklearnej. Możliwość wystąpienia wojny nuklearnej wynika z gwałtownego rozwoju ilościowego i jakościowego broni nuklearnej i środków jej przenoszenia w ostatnich latach, jak również z założenia o dalszym postępie w tym zakresie. O wojnie nuklearnej można mówić ze względu na skalę użycia

⁵⁶ Ibidem, s. 204.

⁵⁷ NATO Strategy Documents 1949-1969 op. cit., s. 277-313.

⁵⁸ Ibidem, s. 287.

broni nuklearnej jak i jej skutki oraz przewidywanego wpływu na charakter wojny. Broń nuklearna na skutek niespotykanego do tej pory niszczącego i destruktywnego charakteru, a także trudności obrony przed nią - zmieniła drastycznie warunki nowoczesnej wojny. Cechą charakterystyczną takiej wojny byłby - w odróżnieniu od wojen „klasycznych” – kluczowy, a nawet rozstrzygający charakter pierwszych kilku dni wojny, kiedy to obie strony starałyby się wykorzystać własny potencjał nuklearny w maksymalnym zakresie. Wniosek jaki się nasuwał z tych konstatacji był następujący: ZSRR w razie ataku na państwa NATO może uderzyć wprawdzie siłami jądrowymi⁵⁹.

Kolejnym wyznacznikiem konstytuującym doktrynę zmasowanego odwetu jest założenie przyjęte na podstawie analizy intencji gremiów przywódczych ZSRR, że ZSRR nie podejmie ryzyka rozpoczęcia wojny na wielką skalę, dopóki NATO będzie posiadało zdolności do dokonania zmasowanego i skutecznego co do rezultatów ataku odwetowego siłami jądrowymi⁶⁰. Uważano zatem, że przywódcy radzieccy są również świadomi faktu posiadania przez NATO odpowiedniego potencjału nuklearnego i skutków zastosowania broni nuklearnej w czasie wojny przez obie strony, które czyniły zakładane cele militarne i polityczne niemożliwym do zrealizowania.

Jednocześnie analiza sytuacji strategicznej i porównanie potencjałów stron potwierdziła utrzymującą się dysproporcję w potencjale konwencjonalnym między NATO i ZSRR. Stwierdzono, że w razie wojny NATO nie jest w stanie powstrzymać sił lądowych ZSRR i zapobiec szybkiemu opanowaniu Europy Zachodniej. Dlatego też przyjęto zasadę, że broń jądrowa może zostać użyta w obronie terytorium państw NATO bez względu na to, czy ZSRR użyje własnego potencjału nuklearnego czy nie. Przyjęto zatem założenie, że wojna obu bloków byłaby wojną jądrową⁶¹.

⁵⁹ Ibidem, s. 287-288.

⁶⁰ Ibidem, s. 287.

⁶¹ NATO Strategy Documents 1949-1969 op. cit., s. 289.

Należy podkreślić, że po raz pierwszy strategia NATO brała pod uwagę ewentualność wybuchu między NATO a Układem Warszawskim pełnej wojny także na skutek błędnych kalkulacji oraz nie zrozumienia intencji drugiej strony, lub też niekontrolowanego przekształcenia się ograniczonej wojny (operacji militarnej) w wielką wojnę wbrew intencjom strony atakującej⁶². Właśnie prowadzenie akcji militarnych o ograniczonym charakterze i skali (w różnych formach) - a nie pełną wojnę - obok polityki „zimnej wojny” uważano za najbardziej prawdopodobny element strategii ZSRR.

Podsumowując możemy uznać, że broń nuklearna została uznana jako jeden z podstawowych elementów skutecznej obrony sojuszu, a jednocześnie istotny instrument osiągnięcia podstawowego celu strategii tj. powstrzymania wojny poprzez stworzenie wiarygodnego odstraszenia. Zakładano, że im większe znaczenie broni jądrowej i posiadany potencjał, tym mniejsze prawdopodobieństwo wybuchu wojny na wielką skalę. Faktycznie dokument MC 14/2 zasadzał strategię NATO na strategii nuklearnej i siłach nuklearnych.

Dokument MC 14/2 zmieniał ponadto dotychczasową rolę sił jądrowych w strategii NATO. Należy jednak podkreślić, że poprzednie koncepcje strategiczne przygotowywały w jakimś sensie doktrynę zmasowanego odwetu, zawierały bowiem wyraźnie zarysowane jej przesłanki – obecne m.in. w ocenie zagrożeń ze strony ZSRR i charakterystyce potencjałów obu stron.

Doktryna zmasowanego odwetu obowiązywała 10 lat i została zastąpiona dopiero na przełomie 1967 i 1968 r. drugą wielką strategią nuklearną wypracowaną przez NATO a znaną pod nazwą doktryna elastycznego reagowania. Zawarta ona została w dokumencie strategicznym sojuszu - **MC 14/3 Całościowa Koncepcja Strategiczna Obrony obszaru Północnoatlantyckiego** (*Overall Strategic Concept for Defense of The North Atlantic Treaty Organization Area*)⁶³. Strategia ta potwierdzała konieczność utrzymania wiarygodnego odstraszenia dla osiągnięcia podstawowych celów

⁶² Ibidem, s. 287, 295.

⁶³ Ibidem, s. 345-370.

zachowania pokoju i zapewnienia bezpieczeństwa obszaru północnoatlantyckiego. Tak jak w poprzednich strategiach rolę broni nuklearnej sytuowano na podstawie charakteru zagrożeń dla państw NATO. Podstawowym zagrożeniem pozostawało dążenie ZSRR do rozszerzenia wpływów komunizmu na całym świecie. Był to podstawowy wyznacznik i źródło stałych, nierozwiązywalnych sprzeczności między Wschodem i Zachodem. Mocniej jednak niż w doktrynie Zmasowanego odwetu wskazywano, że ZSRR może dążyć do realizacji podstawowego celu nie tyle na drodze czołowego starcia w wielkiej wojnie z NATO, ale przy pomocy całego spektrum czynników ekonomicznych, politycznych, ideologicznych i militarnych⁶⁴. Prawdopodobieństwo wielkiej wojny wciąż było brane pod uwagę i oceniane jako podstawowe zagrożenie ze względu na posiadanie i rozbudowę przez ZSRR i Układ Warszawski potencjału konwencjonalnego i nuklearnego zdolnego do przeprowadzenia ataku na NATO. To, że uważano wybuch takiej wojny za bardzo mało prawdopodobny wynikało z analizy strategii ZSRR, która opierała się na następujących przesłankach i założeniach:

- 1) pełna (totalna) wojna z NATO musiałaby być w konsekwencji wojną jądrową;
- 2) osłabienie NATO w Europie jest możliwe jedynie na drodze ograniczonego konfliktu z udziałem wojsk ZSRR i/lub innych państw Układu Warszawskiego (w formie ograniczonej co do obszaru geograficznego, sił i celów agresji, lub ataku z zaskoczenia) stwarzającego szansę uniknięcia lub ograniczenia skali nuklearnego odwetu NATO (w wyniku wzajemnego szachowania się potencjałów nuklearnych NATO i ZSRR) lub w wyniku destabilizacji politycznej;
- 3) przeniesienie (czy rozszerzenie) rywalizacji między Wschodem i Zachodem poza obszar państw obu bloków - to jest budowa strefy wpływów oraz umocnienia swojej strategicznej pozycji poza obszarem NATO w wyniku ustanawiania prosowieckich reżimów w Afryce,

⁶⁴ NATO Strategy Documents 1949-1969 op. cit., s. 351-353.

Ameryce Łacińskiej i na Bliskim Wschodzie; Celem miała być zmiana układu sił w układzie strategicznym na niekorzyść NATO i stworzenia dla niego bezpośredniego zagrożenia bez generalnej konfrontacji militarnej z państwami sojuszu⁶⁵.

W odpowiedzi na te przesłanki sojusz wypracował trzy typy możliwej militarnej reakcji:

- 1) obrona bezpośrednia – przewidywała prowadzenie obrony przed agresją środkami i siłami przewidywanymi i dostosowanymi stosownie do charakteru, skali, wielkości i zasięgu. Ta opcja zakładała użycie broni nuklearnej zarówno zgodnie z przygotowanymi uprzednio planami, jak i stosownie do rozwoju sytuacji militarnej.
- 2) zamierzona eskalacja - opierała się na założeniu, iż pokonanie przeciwnika ma nastąpić w wyniku stopniowego zwiększania zaangażowania sił i środków, tak aby uczynić koszty i ryzyko związane z agresją nieproporcjonalnymi w stosunku do zakładanych celów. Ta opcja przewidywała prowadzenie działań „eskalacyjnych” zarówno tylko samymi siłami konwencjonalnymi jak i nuklearnymi, a także dopuszczała ich wspólne, jednoczesne użycie. Zastosowanie broni jądrowej miało się przejawiać w formie: „demonstracyjnego użycia broni jądrowej, wybranych uderzeń jądrowych na cele, wybranych uderzeń nuklearnych na inne odpowiednie militarne cele
- 3) pełny odwet nuklearny – zakładano, że może być zastosowany w obliczu pełnego zagrożenia nuklearnego ze strony ZSRR, a także wobec innych celów militarnych oraz przemysłowych⁶⁶.

⁶⁵ Ibidem, s. 354-7.

⁶⁶ NATO Strategy Documents 1949-1969 op. cit., s. 357-360.

Jak widzimy, wszystkie opcje reagowania obronnego NATO uwzględniały możliwość zastosowania broni nuklearnej. Z tym, że opcja trzecia sytuowała ją jako podstawowy, najważniejszy instrument oddziaływania. W pozostałych opcjach stosowanie środków konwencjonalnych i nuklearnych miało być bardziej zrównoważone. Użycie sił jądrowych opierać się miało w większym stopniu na skali agresji i ocenie bieżącej sytuacji militarnej. W opcji drugiej zastosowanie sił jądrowych było traktowane jako jedna z możliwości (brak obligatoryjności).

Doktryna elastycznego reagowania zakładała większe zrównoważenie potencjału sił konwencjonalnych i jądrowych i dawała możliwości zróżnicowanego jej użycia. W intencji jej twórców była odpowiedzią na spektrum zagrożeń i dawała szansę stosowania wybranych opcji działania, w tym zróżnicowanych co do ilości zasięgu i skali sił nuklearnych. w zależności od charakteru zagrożenia. Celem było uniknięcie sytuacji, w której bez względu na charakter agresji i jej skalę należałoby zastosować zmasowany odwet nuklearny (co dałoby efekt nieproporcjonalności środków do skali konfliktu i sytuacji „postawienia pod ścianą”). MC 14/3 udzielał zatem odmiennej „odpowiedzi” na kwestię reagowania na możliwość zaistnienia ograniczonego konfliktu. Doktryna zmasowanego odwetu zakładała przede wszystkim niedopuszczenie do pojawienia się takiego konfliktu poprzez groźbę pełnego odwetu nuklearnego. Doktryna elastycznego reagowania w pełni podtrzymując odstraszącą funkcję sił nuklearnych wprowadzała zasadę dostosowania środków do sytuacji. Dopuszczał stopniowalność jej użycia a nawet w ograniczonym zakresie - opcjonalność.

W praktyce MC14/3 oznaczał postulat rozbudowy i dowartościowania potencjału konwencjonalnego sojuszu oraz rozbudowę całego spektrum środków jądrowych.

Doktryna elastycznego reagowania była najdłużej obowiązującą strategią NATO. Została zmieniona dopiero w 1991 r. już w nowych uwarunkowaniach geopolitycznych.

Chcąc podsumować strategie nuklearne NATO okresu zimnej wojny należałoby znaleźć wprawdzie wspólny mianownik oraz elementy i cechy łączące je wszystkie. Wydaje się, że są one następujące:

- myślenie w kategorii zagrożenia konstytuuje strategie NATO; istniał jedno, zidentyfikowane główne zagrożenie; zasady strategii były pochodną oceny zagrożenia a w szczególności oceny intencji elit przywódczych ZSRR; one determinowały myślenie o broni jądrowej: funkcjach i zasadach użycia i jej skali;
- problematyka „nuklearna” była obecna we wszystkich dokumentach strategicznych NATO;
- wszystkie dokumenty strategiczne identyfikowały polityczną i militarną rolę broni nuklearnej;
- zgodnie z celami NATO (zapobieżenie wojnie i zapewnienie bezpieczeństwa NATO) identyfikowano dwie funkcje broni jądrowej: odstraszanie i obrona,
- w analizie zagrożeń i charakterystyki sytuacji geostrategicznej istotnym czynnikiem wpływającym na ocenę możliwości utrzymania pokoju między dwoma blokami była kwestia zagrożenia powszechną wojną jądrową.

Analizując z kolei rozwój myśli strategicznej o broni jądrowej i jej wpływu na koncepcje strategiczne NATO, można wyodrębnić w tym zakresie trzy etapy:

- 1) Kształtowania się pierwszych koncepcji roli i zasad użycia broni jądrowej. Problematyka nuklearna jest obecna w dokumentach strategicznych i stanowi ich integralną część. Rola broni jądrowej wskazuje na ich istotny „strategiczny” charakter. Nie tworzą one jednak w pełni wyodrębnionej strategii.
- 2) Funkcjonowania doktryny zmasowanego odwetu.

3) Funkcjonowania doktryny elastycznego reagowania.

W odniesieniu do drugiego i trzeciego etapu można wyróżnić pewne wspólne dla nich cechy. Po pierwsze można mówić o istnieniu w ramach wymienionych Koncepcji Strategicznych zwartych całościowych strategii nuklearnej. Ponadto zadania sił nuklearnych są w obu strategiach określone szczegółowo. Koncepcje te odnoszą się także szczegółowo do operacyjnych funkcji sił nuklearnych.

2.2. Kształtowanie się podstaw strategii i polityki nuklearnej NATO w latach dziewięćdziesiątych

2.2.1. Główne uwarunkowania strategii i polityki nuklearnej NATO w latach 90-ych w kontekście ewolucji środowiska międzynarodowego

Podstawowym problemem sojuszniczej strategii i polityki nuklearnej ostatniej dekady jest, ogólnie rzecz ujmując, konieczność dostosowania jej do nowego, zmieniającego się dynamicznie środowiska międzynarodowego oraz sprostanie wynikającym z tego faktu wielowarstwowym wyzwaniom⁶⁷. Zmiany te były fundamentalne i dotyczyły nie tylko nuklearnych aspektów strategii, czy nawet innych wybranych jej obszarów, ale całości strategii oraz zasadały się na radykalnie odmiennej filozofii podejścia do problemów bezpieczeństwa i obronności.

Z punktu widzenia strategii NATO, w tym strategii i polityki jądrowej zasadnicze znaczenie ma fakt, iż rozpad globalnego układu bipolarnego w wyniku przemian w Europie Środkowo-Wschodniej spowodował zanik bezpośredniego zagrożenia zarówno inwazją konwencjonalną na państwa

⁶⁷ Patrz: Basic Fact Sheet on NATO's Nuclear Forces in the New Security Environment, updated 7 June 1999, s. 1-2, via Internet.

NATO, jak również zagrożenia powszechną lub ograniczoną wojną jądrową i tym samym prawdopodobieństwa wybuchu wojny w Europie na dużą skalę. Był to proces, który przebiegał etapami i trwał kilka lat. Najogólniej rzecz biorąc pierwszy jego etap charakteryzował upadek reżimów komunistycznych w państwach satelickich Europy Środkowo-wschodniej, który nastąpił w 1989 r. W większości tych państwach do władzy doszły siły niekomunistyczne, utworzony został system wielopartyjny i przywrócona instytucja wolnych wyborów. Rozpoczęto wdrażanie reform gospodarczych zmierzających do przywrócenia systemu gospodarki wolnorynkowej. Z drugiej jednak strony państwa te jeszcze prawie przez dwa lata formalnie należały do Układu Warszawskiego, a na ich terytorium stacjonowały wojska radzieckie. Istniała zatem „nić” łącząca je z byłym hegemonem. Drugi etap to zatem zrywanie dotychczasowych więzi z ZSRR, reorientacja polityki zagranicznej lub poszukiwanie jej nowej linii oraz stopniowy demontaż Układu Warszawskiego. W końcu trzeci etap - to pogłębianie się kryzysu gospodarczego w ZSRR i narastanie tendencji odśrodkowych o podłożu narodowym, w konsekwencji prowadzącym do rozpadu samego ZSRR w 1991 r i utworzenie na jego gruzach nowego tworu – Wspólnoty Niepodległych Państw.

Należy jednak pamiętać, że przez cały ten okres transformacji bloku wschodniego – ZSRR, a następnie Rosja zachowywała swój potężny potencjał militarny, a przede wszystkim nuklearny. W szczególności rozpad ZSRR spowodował pojawienie się nowych, niezwykle groźnych problemów i wyzwań także w obszarze polityki nuklearnej. Okazało się bowiem, że na gruzach ZSRR – mocarstwa nuklearnego – powstało kilka państw dysponujących bronią jądrową. Mianowicie chodzi tu o Rosję, Ukrainę, Białoruś i Kazachstan. Faktycznie stały się one nowymi państwami nuklearnymi. Pojawienie się kolejnych państw nuklearnych stwarzało niewątpliwie problem o charakterze międzynarodowym.

Kolejną kwestią wymagającą namysłu był problem ogromnego, zgromadzonego przez lata potencjału nuklearnego NATO i ZSRR, a później

Rosji oraz innych państw postradzieckich. Niebezpieczeństwo bezpośredniej konfrontacji na linii NATO-ZSRR i NATO–Rosja zanikło, zostały jednak tysiące głowic jądrowych i potężny kompleks pracujący na potrzeby sił jądrowych. Stanowiły one kłopotliwy balast dla obu stron. Przekraczały znacząco potrzeby w zakresie zapewnienia odstraszania i bezpieczeństwa. Wkrótce także okazało się, iż państwa Sojuszu dysponują większym potencjałem ekonomicznym, technologicznym i militarnym (w tym przewagą w siłach konwencjonalnych) niż jakkolwiek możliwy przeciwnik. To wszystko postawiło na porządku dziennym potrzebę zmian w strategii i polityce nuklearnej, a w tym kwestię redukcji części arsenału nuklearnego Sojuszu i modyfikacji zasad jego użycia.

Stopniowo nasilały się także głosy i opinie kwestionujące w ogóle zasadność i celowość utrzymywania przez NATO w Europie broni nuklearnej. Opinie te były fragmentem szerszego zjawiska - nasilającego się od połowy lat dziewięćdziesiątych - wzrostu zainteresowania opinii publicznej w państwach NATO kwestiami polityki nuklearnej. Ujawniło się ono ze strony organizacji pozarządowych, stowarzyszeń, mediów, a także kręgów akademickich i politycznych. W rezultacie sprawy nuklearne włączone zostały do debaty publicznej, w tym parlamentarnej. Polityka nuklearna NATO stała się w większym stopniu niż za czasów „zimnej wojny” przedmiotem krytycznej refleksji ze strony opinii publicznej.

Przyczyną tego stanu rzeczy było po pierwsze to, iż obawy opinii publicznej związane z negatywnymi następstwami stacjonowania broni nuklearnej na terytorium ich państw nie były zrównoważone w wystarczający sposób przez zrozumienie uwarunkowań geostrategicznych. Po wtóre miała miejsce większa akceptacja dla dążeń do daleko idącego rozbrojenia nuklearnego. Miało to związek z faktycznym zmniejszeniem poczucia zagrożenia wojną w społeczeństwach Europy Zachodniej - a w konsekwencji umocnienia się tendencji do poddania tych zagadnień w większym niż do tej pory stopniu kontroli opinii publicznej. Dyskusje obracały się m.in. wokół zagadnień bezpieczeństwa technicznego i ochrony broni jądrowej, zależności

między zasadami i praktyką polityki nuklearnej Sojuszu a postępami i dalszymi perspektywami procesu NPT, tzn. rozbrojenia nuklearnego i nieprolifracji broni masowego rażenia. Przeciwnicy dalszej obecności amerykańskiej broni nuklearnej w Europie próbowali wykazywać, że jest ona jedną z przyczyn niechęci innych mocarstw nuklearnych do radykalnego rozbrojenia lub nawet uznawali ją za pośrednią przyczynę proliferacji broni masowego rażenia, czyli nabywania i produkcji broni nuklearnej przez państwa dotychczas nie posiadające statusu państwa nuklearnego. Bardziej radykalne środowiska prezentowały pogląd o konieczności całkowitego rozbrojenia nuklearnego w jak najkrótszym czasie oraz - jako pierwszego kroku w tym kierunku - zmiany zasad polityki nuklearnej, a przede wszystkim wprowadzenia zasady nie używania broni jądrowej, jeśli nie użyje jej przeciwnik („no first use”). Działania te korespondowały wielokrotnie z wysiłkami podejmowanymi przez grupę państw na rzecz pełnego rozbrojenia nuklearnego, m.in. na forum ONZ oraz podczas Konferencji Przeglądowych NPT.

Kolejnym wielkim wyzwaniem dla strategii i polityki nuklearnej NATO lat 90-ych był problem proliferacji broni masowego rażenia. Pojawiły się one w pierw kontekście rozpadu ZSRR i podziału arsenału nuklearnego między kilka państw, co wiązało się także ze zmianą systemu ich zarządzania, a nieco później doszły do tego obawy co do bezpieczeństwa przechowywania i ochrony postradzieckiej broni jądrowej. Pojawiły się opinie, że skutkiem powyższych procesów jest osłabienie kontroli nad arsenalami nuklearnymi i możliwy „wypływ” technologii jądrowych i specjalistów w tej dziedzinie do innych państw. Wkrótce też okazało się, że kilka państw pracuje nad rozwojem własnych programów nuklearnych, a także programów rozwoju pocisków balistycznych zdolnych do przenoszenia broni masowego rażenia. Pojawiają się nowe mocarstwa nuklearne. Schyłek lat 90-ych przynosi udane próby nuklearne Indii i Pakistanu. Powiększa się zatem w sposób niekontrolowany „klub” państw nuklearnych.

Podsumowując w latach 90-ych NATO musiało stawić czoło następującym wyzwaniom dotyczącym różnych aspektów polityki nuklearnej:

- 1) zmniejszenie a następnie zanik bezpośredniego zagrożenia ze strony ZSRR (Rosji) i wojną na dużą skalę, z wykorzystaniem sił jądrowych;
- 2) posiadanie przez NATO i Rosję na progu dekady nieproporcjonalnego do stanu zagrożenia potencjału nuklearnego;
- 3) nasilenie się żądań radykalnego a nawet powszechnego i całkowitego rozbrojenia nuklearnego;
- 4) pojawienie się nowych państw nuklearnych;
- 5) zagrożenie proliferacją broni masowego rażenia.
- 6) Zwiększenie zagrożeń związanych z bezpieczeństwem broni jądrowej⁶⁸.

Zarazem NATO nie mogło pozostać obojętne na fakt, iż pomimo zaniku wrogości i konfrontacji ideologicznej między NATO i Rosją, występuje w dalszym ciągu znacząca dysproporcja między ich potencjałami jądrowymi. Ogromnej redukcji arsenału jądrowego NATO na początku lat dziewięćdziesiątych nie towarzyszył bowiem analogiczny, co do rozmiarów, wysiłek Rosji.

2.2.2. Kształtowanie się nowej strategii nuklearnej Sojuszu

Omawiając reakcję NATO na pojawiające się wyzwania oraz kształtowanie się nowej strategii sojuszu należy wpieryw odnotować, że „stara” doktryna elastycznego reagowania, pochodząca z drugiej połowy lat 60-ych obowiązywała formalnie do schyłku 1991 r., czyli jeszcze po rozwiązaniu ZSRR. Możemy stwierdzić, że NATO stosunkowo wcześniej zaczęło

⁶⁸ Basic Fact Sheet on NATO's Nuclear Forces op. cit., 1-3, 6. Basic Fact Sheet on NATO's Nuclear Strategy and the Nuclear Non – proliferation Treaty (NPT), 2000, s. 1-3, 4-6, via Internet.

identyfikować zmieniającą się sytuację w środowisku bezpieczeństwa i podjęło, aczkolwiek nazbyt wolno i stopniowo - inicjatywy adaptujące NATO do nowej rzeczywistości⁶⁹. Niewątpliwie NATO stanęło wówczas przed swoim największym wyzwaniem. Pojawiły się opinie kwestionujące nie tyle poszczególne elementy strategii czy polityki sojuszu, ale sam sens jego dalszego istnienia. Argumentowano, że wobec tak radykalnej zmiany w Europie dla NATO nie ma miejsca, jego rola się skończyła. Ten nurt krytyki wychodził założenia, że NATO jest „produktem zimnej wojny” i organizacją obronną właściwą dla układu bipolarnego oraz stworzoną dla przeciwstawienia się określonemu przeciwnikowi i zagrożeniu. Ten przeciwnik i zagrożenie „zniknęły” i pojawiło się pytanie: „czy NATO może istnieć bez wroga, a jeśli tak to po co”? Wydaje się, że NATO udowodniło zdolność do adaptacji i reformy tak strukturalnej, jak i koncepcyjnej m.in. dlatego, że faktycznie, wbrew głosom krytyków nie była jedynie organizacją militarną, ale strukturą stworzoną przez państwa podzielające wspólne wartości, posiadające zbliżoną organizację systemu politycznego i ekonomicznego. Tym samym istniały więzi wykraczające poza zdefiniowany wyznaczony cel główny sojuszu. NATO w większym stopniu stawało się płaszczyzną współpracy państw, jeśli nie wspólnotą państw. Stopniowo zyskiwał na znaczeniu jej polityczny wymiar. Te konstatacje dotyczące istniejących czynników wewnętrznej integracji i spójności sojuszu oraz poszukiwanie nowych zadań, mieszczących się w spektrum szerokiego rozumienia bezpieczeństwa wyznaczały pole kształtowania nowej roli sojuszu.

Pewne elementy i sygnały zwiastujące nowe podejście do problemów bezpieczeństwa ujawniły się już w 1989 r. za sprawą deklaracji Rady Północnoatlantyckiej z okazji obchodów 40-lecia NATO – oraz treści komunikatów z posiedzeń sesji Rady Północnoatlantyckiej i innych ciał Sojuszu. Identyfikowano w nich nowe obszary zainteresowań w dziedzinie bezpieczeństwa, a jednocześnie postulowano poszukiwanie szerszego pola

⁶⁹ Szerzej na temat kształtowania się założeń nowej Koncepcji Strategicznej NATO: R. Kupiecki, *Od Londynu do Waszyngtonu op. cit.*, s. 49-66.

współpracy z innymi państwami, w tym dezintegrującego się właśnie bloku wschodniego. Niemniej jednak zdaniem Roberta Kupieckiego: „w pierwszym okresie reakcja Sojuszu ograniczała się do biernej rejestracji zachodzących zjawisk i ich werbalnej akceptacji⁷⁰”. Przełomem w wypracowywaniu nowej oceny sytuacji bezpieczeństwa i zachodzących procesów w Europie Środkowo-wschodniej przyniosła Deklaracja Londyńska ze spotkania szefów państw i rządów NATO w Londynie w dniach 5-6 lipca 1990 r. W dokumencie tym sformułowano program i kierunki transformacji Sojuszu. Zdecydowano o potrzebie opracowania nowej strategii, wzmacniającej polityczne funkcje Sojuszu i potwierdzającej fakt zaniku źródeł zagrożenia wojną. Postulowano w niej ułożenie na nowych, partnerskich zasadach stosunków z ZSRR i byłymi państwami socjalistycznymi, popieranie procesu kontroli zbrojeń, rozwój Europejskiej Tożsamości w Dziedzinie Bezpieczeństwa i obrony oraz zmianę doktryny jądrowej i konwencjonalnej. Prace nad sformułowaniem nowej koncepcji strategicznej Sojuszu zlecono specjalnej grupie roboczej i rozpoczęto w lipcu 1990 r. Trwały one do października następnego roku, po czym finalna wersja projektu została przyjęta na w Rzymie na spotkaniu szefów państw i rządów NATO w dniach 7-8 listopada 1991r.⁷¹

2.2.3. Zasady strategii nuklearnej Sojuszu według Koncepcji

Strategicznych NATO z 1991 r. i 1999 r.

Chociaż obie Koncepcje Strategiczne NATO z lat 90-ych dzieli prawie osiem lat od ich daty ich przyjęcia, to należy podkreślić, że treść i zawartość merytoryczna obu strategii w odniesieniu do kwestii nuklearnych jest właściwie identyczna. Zapisy Koncepcji Strategicznej z 1991 r. zostały niemal dosłownie, z niewielkimi tylko różnicami powtórzone w 1999 r. Największe różnice dotyczą jedynie numeracji punktów. Oznacza to, że pomimo znaczących zmian

⁷⁰ R. Kupiecki, *Od Londynu do Waszyngtonu op. cit.*, s. 49.

w środowisku bezpieczeństwa, jakie zaszły w międzyczasie (np. wojna na Bałkanach, rozszerzenie NATO) - strategia nuklearna NATO nie uległa zmianie i modyfikacji. Dlatego też wydaje się, że nie ma potrzeby przedstawiać oddzielnie zasad strategii nuklearnej w myśl Koncepcji Strategicznej z 1991 i 1999 r., jeśli tworzą one w zasadzie niezmienną całość.

Mówiąc o strategii nuklearnej NATO warto na wstępie zauważyć, że obejmuje ona dwa główne nurty. Pierwszy - to koncepcje, plany i przedsięwzięcia dotyczące własnych sił nuklearnych oraz obrony przed bronią masowego rażenia, drugi zaś - to stanowisko Sojuszu wobec problemów związanych z istnieniem broni jądrowej poza NATO, w tym jej proliferacji oraz kontroli zbrojeń i rozbrojenia nuklearnego. Odnosząc się do pierwszej z wymienionych kwestii należy podkreślić, że strategia nuklearna NATO - ujęta w obu Koncepcjach Strategicznych określa zasadniczy cel sił nuklearnych w kategoriach politycznych - jako: zachowanie pokoju i zapobieganie zagrożeniom i wojnie⁷². Podstawową funkcją sił nuklearnych jest zatem udział w odstraszeniu potencjalnego agresora przed podjęciem jakichkolwiek wrogich wobec Sojuszu kroków. Z uwagi na swe możliwości siły jądrowe wnoszą szczególny wkład w uczynienie jakiegokolwiek agresji na Sojusz przedsięwzięciem nie dającym się skalkulować i nie do zaakceptowania⁷³.

Zdolność do odstraszenia i jej pożądana skuteczność wynikać ma nie tylko ze świadomości i wiedzy nt. przewidywanych skutków ewentualnego użycia broni jądrowej, ale także, a może nawet przede wszystkim, na oddziaływaniu czynnika niepewności i niejasności co do rzeczywistego potencjału nuklearnego Sojuszu oraz zasad i możliwości jego użycia. Wspomniany czynnik w założeniu ma uniemożliwić „potencjalnemu agresorowi dokonanie kalkulacji co do charakteru reakcji Sojuszu na wojskową agresję”.

⁷¹ Ibidem, s. 56-66.

⁷² Koncepcja Strategiczna Sojuszu uzgodniona przez szefów państw i rządów, uczestniczących w spotkaniu Rady Północnoatlantyckiej (Rzym, 7-8 listopada 1991 r. w: NATO Vademecum. Warszawa 1995, s. 281. The Alliance's Strategic Concept Approved by the Heads of State and Governments participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. on 23rd and 24th April 1999, via Internet, s. 18.

⁷³ Vademecum NATO op. cit., s. 275, 281. The Alliance's Strategic Concept op. cit., s. 18.

Oznacza to, iż przeciwnik w każdym przypadku, bez względu na jego zakładane zaangażowanie, liczyć się powinien z ewentualnością pełnego uderzenia jądrowego Sojuszu.

Koncepcja Strategiczna akcentuje jednocześnie rolę i znaczenie obecności amerykańskiej broni jądrowej w Europie w utrzymaniu skuteczności zasady nuklearnego odstraszania. W kontekście odstraszania wypowiada się także nt. wymogów co do potencjału i charakterystyki sił nuklearnych. Generalnym wymogiem jest zachowanie, stosownie do stanu bezpieczeństwa i sytuacji międzynarodowej, potencjału nuklearnego (w tym jego liczebności) na minimalnym, możliwie najniższym poziomie, ale gwarantującym zachowanie pełnej, wiarygodnej skuteczności odstraszania⁷⁴. Postulat zmniejszania i dostosowywania liczebności sił jądrowych do sytuacji w zakresie bezpieczeństwa jest elementem szerszej polityki NATO - popierania procesu kontroli zbrojeń, w tym redukcji arsenałów nuklearnych⁷⁵, co w żadnym razie nie oznacza dopuszczenia możliwości i ewentualności zmniejszenia skuteczności samego odstraszania. To wszystko prowadzi do konkluzji, iż odstraszanie nuklearne jest fundamentalnym składnikiem Koncepcji Strategicznej NATO, wpływającym w sposób istotny na poziom bezpieczeństwa Sojuszu i jego wiarygodności.

Koncepcja Strategiczna definiuje także funkcje strategicznych i substrategicznych sił nuklearnych. Siły strategiczne stanowią najwyższą gwarancję bezpieczeństwa Sojuszu. Natomiast amerykańskie siły substrategiczne, stacjonujące w Europie i przewidziane do użycia w ramach NATO, oprócz spełniania funkcji odstraszania - zapewniają i umacniają więź transatlantycką w sferze politycznej i wojskowej, są wyrazem zasady solidarności, wspólnego zaangażowania sojuszników w zapobieganie wojnie. Praktyczna realizacja tych zasad - wspólnej odpowiedzialności europejskich sojuszników za poszczególne aspekty polityki jądrowej - odbywa się poprzez tzw. podział ról, czyli zróżnicowany, zależnie od woli i decyzji poszczególnych

⁷⁴ Vademecum NATO op. cit., s. 281. The Alliance's Strategic Concept op. cit., s. 18-19.

państw, udział sojuszników w planowaniu nuklearnym, w procesie konsultacji oraz porozumieniach w zakresie kierowania i dowodzenia siłami nuklearnymi⁷⁶. Wskazane wyżej cele Sojuszu, charakter zobowiązań sojuszniczych oraz możliwe zagrożenia stanowią uzasadnienie dalszego utrzymywania przez NATO sił jądrowych w Europie. Warto zauważyć, iż Koncepcja nie formułuje wprost, które zagrożenia powinny być minimalizowane lub likwidowane przez siły nuklearne. Cele i zadania sił nuklearnych są określone ogólnie a retoryka argumentacja kładzie nacisk na polityczny aspekt ich funkcjonowania. Wskazuje się na ich „pozytywną” rolę w utrzymaniu bezpieczeństwa i stabilności oraz zapobieganiu zjawiskom kryzysowym. Koncepcja w daleko mniejszym stopniu odnosi się do operacyjnych funkcji sił nuklearnych.

Warto odnotować także podejście NATO do tzw. reguły „No-First-Use”, czyli nie używania broni jądrowej, jeśli nie użyje jej przeciwnik. NATO nie wypowiada się ani za, ani przeciw tej regule. Nie określa zawczasu, jak reagowałoby na agresję. Pozostawia tę kwestie otwartą, do zdecydowania wtedy dopiero, gdyby taka sytuacja zaistniała. Postępując w ten sposób NATO stara się utrzymać w niepewności potencjalnego agresora co do charakteru sojuszniczego reagowania na agresję. Przy czym podkreśla, że w obecnej sytuacji strategicznej bardzo mało prawdopodobne są warunki, w których mogłoby być rozważane jakiegokolwiek użycie broni jądrowej⁷⁷.

Jak już wcześniej wspomniano, obie Koncepcje Strategiczne formułują także stanowisko w związku z problemami proliferacji broni masowego rażenia i rozbrojenia nuklearnego. Uznaje je za istotne kwestie polityki międzynarodowej, wpływające bezpośrednio na sytuację w zakresie bezpieczeństwa NATO. Wydaje się jednak, że obecna Koncepcja Strategiczna NATO nieporównanie mocniej akcentuje te kwestie. Stanowisko Sojuszu można scharakteryzować w sposób następujący: NATO uznaje wspomniane

⁷⁵ Vademecum NATO op. cit., s. 266, 271. The Alliance's Strategic Concept op. cit., s. 5, 11.

⁷⁶ Vademecum NATO op. cit., s. 281-2. The Alliance's Strategic Concept op. cit., s. 18-20.

⁷⁷ Basic Fact Sheet on NATO's Nuclear Strategy op. cit., s. 8-9.

kwestie za część szerszego podejścia do zasad bezpieczeństwa. Dlatego też opowiada się za kontynuowaniem procesu kontroli zbrojeń, rozbrojenia i przeciwdziałania proliferacji broni nuklearnej i szerzej broni masowego rażenia, uważając je za korzystne i zgodne z celami Sojuszu. Zarazem zaznacza, że polityka w tym zakresie nie może powodować osłabienia zdolności i potencjału obronnego Sojuszu rozpatrywanego na tle obecnego środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego. Dylematem NATO jest zatem poszukiwanie równowagi między wspieraniem powyższych procesów i celami związanymi z zapewnieniem bezpieczeństwa i stabilności oraz zachowaniem zdolności obronnych Sojuszu na możliwie najniższym, ale w pełni wystarczającym poziomie. Wymaga podkreślenia faktu, iż Koncepcje Strategiczne szczególnie mocno eksponują zagrożenie wynikające z proliferacji broni masowego rażenia i akcentuje potrzebę wzmożenia wysiłków politycznych na rzecz jego zmniejszenia. Drogą realizacji jest zapobieganie proliferacji - lub też - w przypadku jej wystąpienia - przeciwdziałanie jej skutkom środkami dyplomatycznymi⁷⁸.

2.2.4. Instytucje NATO odpowiedzialne za politykę nuklearną

Najważniejszym organem Sojuszu w sprawach nuklearnych jest **Grupa Planowania Nuklearnego** (*Nuclear Planning Group - NPG*)⁷⁹ - składająca się z ministrów obrony wszystkich państw NATO. Grupa Planowania Nuklearnego spotyka się zwyczajowo dwa razy w roku (w czerwcu i grudniu) na tzw. spotkaniu ministerialnym ministrów obrony. Przewodniczącym NPG jest Sekretarz Generalny NATO. Grupa Planowania Nuklearnego jest forum konsultacji politycznych i podejmuje najważniejsze polityczne problemy związane z rolą, przeznaczeniem, planowaniem i zadaniem sił nuklearnych.

⁷⁸ Vademecum NATO op. cit., s. 268. The Alliance's Strategic Concept op. cit., s. 6,11.

Poddaje ocenie stan realizacji różnych aspektów polityki jądrowej Sojuszu i ich zgodność z zapisami Koncepcji Strategicznej. Ponadto analizuje „aktualność” strategii nuklearnej w kontekście sytuacji geostrategicznej. Na posiedzeniach Grupy Planowania Nuklearnego stale dyskutowane są kwestie stanu sił nuklearnych, stacjonowania sił jądrowych w państwach Sojuszu, bezpieczeństwa przechowywania broni jądrowej (w odniesieniu do ładunków jądrowych i miejsc ich składowania, systemów zabezpieczenia), procedur dotyczących planowania i konsultacji nuklearnych, funkcjonowania i stanu realizacji zadań przez inne instytucje właściwe w zakresie polityki nuklearnej. Oprócz kwestii związanych z rolą i funkcjonowaniem sił jądrowych NATO Grupa Planowania Nuklearnego rozpatruje także bieżące problemy polityki nuklearnej w szerszym kontekście międzynarodowym. Odnosi się to do „aktualnych wydarzeń”, nuklearnych aspektów kontroli zbrojeń oraz proliferacji broni masowego rażenia. Grupa Planowania Nuklearnego wydaje jawne – publikowane Komunikaty z posiedzeń. Informuje się w nich o podstawowych kwestiach rozpatrywanych przez NPG oraz formułuje stanowisko wobec konkretnych problemów.

Organem wykonawczym i roboczym NPG, podejmującym na bieżąco problemy polityki nuklearnej (spotkania odbywają się zazwyczaj raz w tygodniu) jest **Grupa Sztabowa Grupy Planowania Nuklearnego** *Nuclear Planning Group Staff Group - NPG SG*). Realizuje ona zadania postawione przez NPG. Składa się z reprezentantów przedstawicielstw narodowych przy KG NATO (bez Francji). Przewodniczącym NPG SG jest Dyrektor Dyrektoriatu Planowania Nuklearnego.

Niezwykle istotną rolę odgrywa także **Grupa Wysokiego Szczebla** (*High Level Group - HLG*), która to jest organem kolegialnym Sojuszu, doradczym wobec NPG - przygotowującym analizy i propozycje w zakresie strategii i polityki nuklearnej NATO. Analizuje ona problemy m.in. w zakresie

⁷⁹ Charakterystyka instytucji NATO odpowiedzialnych za politykę nuklearną opracowano na podstawie informacji zawartych w *Vademecum NATO* op. cit., s. 98, 100, 103, 115-117, 147 - oraz osobistych doświadczeń wyniesionych z udziału w pracy HLG.

bezpieczeństwa broni jądrowej, planowania nuklearnego, nuklearnych aspektów polityki informacyjnej Sojuszu. W jej skład wchodzi przedstawiciele państw członkowskich (bez Francji) oraz sztabów i dowództw strategicznych Sojuszu. HLG odbywa comiesięczne spotkania plenarne. Przewodniczącym HLG jest przedstawiciel Stanów Zjednoczonych – wysoki urzędnik w Departamencie Obrony. Przedstawione wyżej instytucje grupują przedstawicieli narodowych, są forum reprezentacji narodowych interesów. Istnieją także organy NATO składające się z pracowników KG NATO. W odniesieniu do problematyki nuklearnej taką strukturą jest **Dyrektoriat Planowania Nuklearnego** (*The Nuclear Planning Directorate*). Wchodzi on w skład Departamentu Planowania Obrony i Polityki Obronnej. Posiada kompetencje w zakresie planowania nuklearnego w ramach polityki obronnej NATO, a także odpowiada za koordynowanie przygotowań i prac oraz merytoryczne wsparcie Grupy Planowania Nuklearnego i Grupy Wysokiego Szczebla (przygotowanie materiałów, dokumentów, tekstów wystąpień, prezentacji i briefingów). Koordynuje ponadto prace w dziedzinie nuklearnej w odniesieniu do wszystkich struktur Sojuszu.

Wspomnienia wymagają także instytucje odpowiadające za drugi nurt strategii nuklearnej Sojuszu, a mianowicie proliferację broni nuklearnej, czy szerzej broni masowego rażenia oraz kontroli zbrojeń i rozbrojenia nuklearnego.

Za ten obszar problematyki nuklearnej odpowiadają **Polityczno-Wojskowa Grupa Wysokiego Szczebla do Spraw Proliferacji** (*Senior Political-Military Group on Proliferation – SGP*) oraz **Grupa Wysokiego Szczebla do Spraw Proliferacji** (*Senior Defence Group on Proliferation – DGP*). Pierwszy Komitet odpowiada za kształtowanie zasad i polityki NATO oraz dokonywanie politycznej oceny zjawisk i procesów w zakresie proliferacji BMR i rozbrojenia nuklearnego. Komitetowi przewodniczy Zastępca Sekretarza NATO ds. Politycznych. Z kolei DGP odpowiada za obronne aspekty proliferacji, tzn. wypracowuje „wojskową” ocenę zagrożeń i wyzwań dla

Sojuszu i szerzej bezpieczeństwa międzynarodowego w wymiarze strategicznym i militarnym - związanych z proliferacją BMR oraz odpowiada za planowanie i monitorowanie implementacji wojskowych środków przeciwdziałania tym zagrożeniom. Przewodniczącym jest na zmianę przedstawiciel Stanów Zjednoczonych i europejskiego państwa NATO. Ponadto istnieje możliwość wspólnych obrad obu Komitetów na forum **Połączonego Komitetu do Spraw Proliferacji** (*Joint Committee on Proliferation – JCP*).

2.2.5. Skład, struktura sił nuklearnych NATO oraz zasady i procedury planowania i decydowania o użyciu broni nuklearnej w ramach NATO

Należy na wstępie podkreślić, że potencjał nuklearny NATO jest potencjałem nuklearnym państw NATO posiadających taką broń i znajdujących się w strukturze wojskowej Sojuszu – a więc praktycznie USA i Wielkiej Brytanii (bez Francji). Wymaga podkreślenia, że doktryna jądrowa Francji jest doktryną „narodowego” odstraszenia nuklearnego a w związku z tym zakłada m.in. zachowanie pełnej samodzielności Francji w planowaniu, dysponowaniu i decydowaniu o użyciu jej broni jądrowej oraz traktuje arsenał nuklearny jako jeden z podstawowych elementów gwarantujących zachowanie bezpieczeństwa państwa. Jednocześnie jednak doktryna ta przewiduje, że siły nuklearne Francji przyczyniają się do zwiększenia „potencjału” odstraszenia NATO⁸⁰.

Wyłącznym dysponentem „natowskiej” broni jądrowej są Stany Zjednoczone i Wielka Brytania. Wynika to z zobowiązań dotyczących przestrzegania zasad odnoszących się do dysponowania bronią nuklearną

⁸⁰ Prezentacja nt. doktryny odstraszenia nuklearnego Francji, przedstawiona podczas konsultacji eksperckich w formule 19+1 w dniu 30.10 2000 r., przygotowujących posiedzenie PJC w dniu 31.10. 2000 r.

2.3. Problemy polityki nuklearnej sojuszu w latach dziewięćdziesiątych

2.3.1. Redukcje potencjału nuklearnego NATO w latach dziewięćdziesiątych

Broń nuklearna dzieli się na strategiczną, substrategiczną (operacyjną) i taktyczną (pola walki). W tej chwili na europejskim terytorium NATO znajduje się jedynie broń substrategiczna. Cechą charakterystyczną zmian potencjału nuklearnego Sojuszu w ostatnim okresie jest radykalna redukcja substrategicznego potencjału sił jądrowych w latach 1991 -1993. Warto wspomnieć, że decyzja w sprawie zmniejszenia potencjału sił jądrowych NATO z października 1991 r. wyprzedzała formalne przyjęcie i ogłoszenie nowej Koncepcji Strategicznej Sojuszu na szczycie w Rzymie⁸². W rezultacie tej redukcji siły nuklearne Sojuszu zmniejszyły się aż o 85% w stosunku do stanu sprzed 1991 r. Ponadto redukcji tej towarzyszyła likwidacja wielu obiektów przechowywania broni nuklearnej (ok. 80%) oraz „wyprowadzenie z użycia” całej gamy typów broni nuklearnej i środków jej przenoszenia. Jednocześnie Sojusz zrezygnował z wdrażania szeregu programów modernizujących jego siły nuklearne. Efektem tych wszystkich przedsięwzięć jest ograniczenie typów broni nuklearnej przechowywanej na lądzie z 11 w latach siedemdziesiątych i 5 na początku lat dziewięćdziesiątych do jednego - amerykańskich bomb grawitacyjnych przenoszonych przez samoloty podwójnego przeznaczenia (dual capable aircraft - DCA). Są one zdolne do przenoszenia ładunków zarówno konwencjonalnych jak i jądrowych. Niektóre europejskie państwa NATO dysponują własnymi samolotami typu DCA. Dodatkowo siły jądrowe Wielkiej

⁸² Basic Fact Sheet on NATO's Nuclear Forces op. cit., 1-4. Basic Fact Sheet on NATO's Nuclear Strategy op. cit., s. 1-2.

2.3. Problemy polityki nuklearnej sojuszu w latach dziewięćdziesiątych

2.3.1. Redukcje potencjału nuklearnego NATO w latach dziewięćdziesiątych

Broń nuklearna dzieli się na strategiczną, substrategiczną (operacyjną) i taktyczną (pola walki). W tej chwili na europejskim terytorium NATO znajduje się jedynie broń substrategiczną. Cechą charakterystyczną zmian potencjału nuklearnego Sojuszu w ostatnim okresie jest radykalna redukcja substrategicznego sił jądrowych w latach 1991 -1993. Warto wspomnieć, że decyzja w sprawie zmniejszenia potencjału sił jądrowych NATO z października 1991 r. wyprzedzała formalne przyjęcie i ogłoszenie nowej Koncepcji Strategicznej Sojuszu na szczycie w Rzymie⁸². W rezultacie tej redukcji siły nuklearne Sojuszu zmniejszyły się aż o 85% w stosunku do stanu sprzed 1991 r. Ponadto redukcji tej towarzyszyła likwidacja wielu obiektów przechowywania broni nuklearnej (ok. 80%) oraz „wyprowadzenie z użycia” całej gamy typów broni nuklearnej i środków jej przenoszenia. Jednocześnie Sojusz zrezygnował z wdrażania szeregu programów modernizujących jego siły nuklearne. Efektem tych wszystkich przedsięwzięć jest ograniczenie typów broni nuklearnej przechowywanej na lądzie z 11 w latach siedemdziesiątych i 5 na początku lat dziewięćdziesiątych do jednego - amerykańskich bomb grawitacyjnych przenoszonych przez samoloty podwójnego przeznaczenia (dual capable aircraft - DCA). Są one zdolne do przenoszenia ładunków zarówno konwencjonalnych jak i jądrowych. Niektóre europejskie państwa NATO dysponują własnymi samolotami typu DCA. Dodatkowo siły jądrowe Wielkiej

⁸² Basic Fact Sheet on NATO's Nuclear Forces op. cit., 1-4. Basic Fact Sheet on NATO's Nuclear Strategy op. cit., s. 1-2.

Brytanii posiadają ograniczoną liczbę systemów raketowych typu Trident, zainstalowanych na okrętach podwodnych.

Istotną modyfikacją w funkcjonowaniu sił nuklearnych są także decyzje dotyczące zmian w liczebności samolotów podwójnego przeznaczenia oraz stanu ich gotowości do użycia. Oznaczało to w praktyce stopniowe zmniejszenie liczebności tychże samolotów oraz (od 1995 r.) znaczące wydłużenie czasu niezbędnego do ich uruchomienia. W okresie „zimnej wojny” określona liczba samolotów podwójnego przeznaczenia stale utrzymywana była w stanie „alarmowym”, tzn. zdolności do podjęcia realizacji zadań w ciągu zaledwie kilku minut. Obecnie siły nuklearne nie funkcjonują w systemie gotowości „alarmowej”, a gotowość do użycia osiągają w ciągu tygodni.

2.3.2. Relacje NATO-Rosja w kontekście nuklearnym

Charakter i treść stosunków NATO-Rosja w odniesieniu do problematyki nuklearnej są zdeterminowane przez (1) fundamentalną zmianę sytuacji geostrategicznej po 1990 r. i jej konsekwencje dla problematyki jądrowej, (2) założenia obu Koncepcji Strategicznych NATO, oraz (3) bieżące problemy polityki międzynarodowej mające także odniesienie do kwestii nuklearnych.

Decydującym faktem był zanik bezpośredniego zagrożenia i niebezpieczeństwa konfliktu, w tym nuklearnego z ZSRR, a następnie z Rosją. Kontekst Koncepcji Strategicznej został już przedstawiony wyżej. Co się tyczy trzeciego uwarunkowania kilka kwestii wymaga naświetlenia. Po pierwsze należy zauważyć, iż pomimo znaczących rezultatów w zakresie redukcji sił jądrowych NATO i Rosji na przestrzeni całej dekady lat 90 - występuje w dalszym ciągu znacząca dysproporcja między ich potencjałami jądrowymi. Ogromnej redukcji arsenału jądrowego NATO na początku lat dziewięćdziesiątych nie towarzyszył analogiczny, co do rozmiarów, wysiłek

Rosji. Co więcej problem jest brak wiarygodnych szacunków co do poziomu potencjału nuklearnego Rosji. O ile NATO podaje, że posiada potencjał nuklearny zredukowany w stosunku do czasów „zimnej wojny” o ok. 85% – to w odniesieniu do potencjału rosyjskiego podanie procentowej wielkości jest rzeczą niemożliwą ze względu na ogromną „skalę niepewności”. Można szacować ten potencjał jako liczony „w tysiącach”. Należy wskazać także na obawy i niepokój NATO związane z warunkami przechowywania i stanu bezpieczeństwa rosyjskiej broni jądrowej.

W 1997 r. ukształtowało się instytucjonalne forum dyskusji i dialogu między NATO a Federacją Rosyjską jakim jest Wspólna Stała Rada NATO-Rosja. Działa ona na podstawie Aktu Podstawowego o stosunkach dwustronnych, współpracy i bezpieczeństwie między NATO i Federacją Rosyjską, podpisanego w Paryżu 23 maja 1997 r. Jedną z przewidywanych obszarów tego dialogu są zagadnienia nuklearne. Mianowicie Akt Stanowiący Rady określa trzy główne płaszczyzny tej współpracy:

- bezpieczeństwo nuklearne,
- zapobieganie broni masowego rażenia oraz środków ich przenoszenia, a także zwalczanie przemytu nuklearnego,
- obustronna wymiana, w zależności od potrzeb, dotycząca zagadnień broni jądrowej, z uwzględnieniem doktryn i strategii NATO i Rosji⁸³.

Dialog ten w ramach Rady ma już praktyczny wymiar. Oprócz oficjalnych spotkań na szczeblu ambasadorów Rosji i państw NATO zainicjowano robocze, nieformalne spotkania eksperckie.

Z polityką otwartości w dziedzinie nuklearnej korespondują inicjatywy NATO w zakresie rozwoju środków zaufania i bezpieczeństwa w tym obszarze. U ich źródeł leży „zewnętrzna aktywność” NATO - dążenie do ożywienia i pogłębienia dialogu między NATO i Rosją. Skomplikowana materia oraz

⁸³ Pełny tekst dokumentu znaleźć można w: B. Jabłoński, S. Kamiński, NATO Acquis, Toruń 1998 r., s. 117-136.

silnie polityczny kontekst tej problematyki powoduje, że prawdopodobnie będzie ona angażowała NATO w dłuższej perspektywie czasowej. Ponadto nie wiadomo, czy Rosja jest już gotowa do zaakceptowania tego rodzaju propozycji. Forum dyskusji wewnątrz NATO w tym zakresie jest Grupa Wysokiego Szczebla

Dotychczasowe doświadczenia wskazują z jednej strony na wolę Rosji kontynuowania rozmów i wymiany poglądów dotyczących różnych aspektów polityki nuklearnej, z drugiej zaś ujawniły rozbieżności co do płaszczyzn tego dialogu. Ponadto wydaje się, że Rosja jest raczej zwolennikiem tradycyjnego, dwustronnego rosyjsko-amerykańskiego dialogu - w odniesieniu do problematyki nuklearnej - niż w formule PJC. Natomiast zasadniczym celem NATO jest „wciągnięcie” Rosji, wykorzystując mechanizm PJC, do dialogu dotyczącego polityki nuklearnej, w tym m.in. wdrożenia środków budowy zaufania i bezpieczeństwa w obszarze polityki nuklearnej.

2.3.3. Dyskusja na temat amerykańskiego programu narodowej obrony antyrakietowej (NMD) a problem odstraszania nuklearnego

Jednym z istotnych problemów bieżącej polityki nuklearnej NATO jest kwestia amerykańskiego programu Narodowej Obrony Antyrakietowej (National Missile Defence - NMD). Prace nad tym programem trwają od 1998 r. Przeznaczeniem tego systemu jest obrona terytorium Stanów Zjednoczonych i wojsk amerykańskich w rejonie konfliktu przed ograniczonym atakiem rakietowym ze strony „states of concern”. Pierwotna koncepcja systemu zakładała, że nie będzie on wykorzystany do obrony terytorium państw NATO przed atakiem rakietowym nieprzyjaciela. Z punktu widzenia NATO kwestią zasadniczą był i jest w dalszym ciągu przewidywany wpływ systemu obrony antyrakietowej na podtrzymanie skuteczności i zachowanie zdolności

odstraszania nuklearnego Sojuszu, a także realizację zobowiązań sojuszniczych przez Stany Zjednoczone. Niektórzy europejscy sojusznicy (a w szczególności Francja) wysuwają zastrzeżenia, iż realizacja programu NMD doprowadzi do zwiększenia tendencji izolacjonistycznych w Stanach Zjednoczonych i osłabienia więzi transatlantyckich, a w konsekwencji osłabienia Sojuszu jako takiego. Ponadto obawiano się skutków wdrożenia programu dla kontynuacji procesu kontroli zbrojeń, w tym już istniejących układów w tej dziedzinie (zwłaszcza układu ABM), a także perspektyw zachowania równowagi strategicznej i niekonfrontacyjnych relacji między mocarstwami.

Z kolei Amerykanie argumentują, iż „pełniejsze” zabezpieczenie terytorium Stanów Zjednoczonych przed potencjalnym, ograniczonym atakiem raketowym nieprzyjaciela powinno korzystnie oddziaływać na realizację przez nie zobowiązań sojuszniczych. Ich zdaniem, posiadanie systemu NMD wykluczyłoby, a przynajmniej ograniczyłoby, niebezpieczeństwo, w razie wystąpienia sytuacji kryzysowej z udziałem państw NATO, ewentualnego „szantażowania” przez nieprzyjaciela Stanów Zjednoczonych możliwością ataku raketowego w celu powstrzymania ich od czynnego włączenia się w konflikt. Posiadanie systemu antyraketowego pozwoliłoby w konsekwencji na pewniejsze angażowanie się Stanów Zjednoczonych w ewentualną obronę Europy. Rozbieżności podejścia i oceny powodują, że problem ten stał się jest przedmiotem wnikliwego zainteresowania gremiów NATO.

Wydaje się, że kwestia ta stała się od pewnego czasu jednym z najistotniejszych problemów polityki międzynarodowej o potencjalnie znaczących konsekwencjach decyzji o wdrożeniu tego programu dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Wydaje się, że sama budowa systemu obrony antyraketowej jest już przesądzona politycznie bez względu na stosunek innych państw NATO oraz Rosji i Chin. Ponadto obserwuje się stopniowe odchodzenie w warstwie retorycznej od pojęcia narodowego systemu obrony antyraketowej (NMD) na rzecz obrony antyraketowej (missile defence - MD).

Mogłoby to oznaczać ewolucję koncepcji w kierunku możliwości objęcia nią europejskich sojuszników. W tym wypadku koncepcja systemu obrony antyrakietowej mogłaby nabrać charakteru integrującego NATO. Problemem w potencjalnym udziale europejskich sojuszników w tym przedsięwzięciu są ogromne koszty jego realizacji.

Amerykański program budowy systemu antyrakietowego jest potencjalnie niezmiernie ważki także z punktu widzenia problematyki jądrowej, a w szczególności – koncepcji odstraszania. Obecnie doktryna odstraszania nuklearnego NATO i innych mocarstw nuklearnych opiera się na zdolnościach ofensywnych (siłach nuklearnych). Podstawą odstraszania nuklearnego jest założenie o niemożliwości skutecznego przeciwstawienia się ewentualnemu atakowi nuklearnemu przez drugą stronę oraz wiedza o skali niszczenia broni jądrowej. Posiadanie sił jądrowych było zatem jednym z gwarantów powstrzymania każdego potencjalnego przeciwnika od wrogich działań. Proponowany system obrony antyrakietowej opiera się na innej filozofii podejścia do odstraszania, mianowicie - na zdolnościach defensywnych i przeznaczony jest do obrony. W tym miejscu należy zasygnalizować problem zawarty w pytaniu o wpływ budowy tego systemu na funkcjonowanie odstraszania nuklearnego NATO (w sensie doktrynalnym i praktycznym).

2.3.4. Bezpieczeństwo broni jądrowej oraz zwiększenie otwartości w dziedzinie nuklearnej

NATO podjęło w latach dziewięćdziesiątych szereg przedsięwzięć techniczno-inwestycyjnych i organizacyjnych zmierzających do zwiększenia stanu bezpieczeństwa technicznego i ochrony broni jądrowej. Jeden obszar tych wysiłków związany był ze wspomnianą już likwidacją wielu obiektów przechowywania broni nuklearnej (ok. 80%). Jednocześnie, w miejsce likwidowanych, wybudowano niewielką ilość, ale za to w pełni nowoczesnych

obiektów, przystosowanych do składowania jedynie będących obecnie na wyposażeniu NATO, bomb grawitacyjnych.

W sferze organizacyjnej podjęto działania w celu zwiększenia kontroli i nadzoru nad bezpieczeństwem broni nuklearnej. Ustanowiono stanowisko zastępcy Przewodniczącego Grupy Wysokiego Szczebla NATO ds. polityki nuklearnej (HLG), odpowiedzialnego za sprawy bezpieczeństwa i ochrony broni jądrowej. Jego zadaniem jest dokonywanie regularnych wizytacji baz sił nuklearnych w Europie, w czasie których ocenia się stan ochrony i zabezpieczenia technicznego (safety and security) broni nuklearnej. Rezultaty tych wizytacji są następnie przedstawiane na posiedzeniach HLG. Wprowadzono także zwyczaj organizowania co jakiś czas wyjazdowych posiedzeń HLG w bazach sił nuklearnych. Przygotowany został ponadto dokument dotyczący bezpieczeństwa broni jądrowej, w którym także scharakteryzowano system przedsięwzięć organizacyjnych, personalnych, technicznych służących zabezpieczeniu i ochronie broni jądrowej. Dokument był dyskutowany na posiedzeniu HLG w marcu br. Powyższe przedsięwzięcia są także spełnieniem postulatu włączenia wszystkich sojuszników w kwestie nadzoru nad bezpieczeństwem broni jądrowej⁸⁴.

Nowym zjawiskiem w polityce nuklearnej NATO jest próba sformułowania koncepcji zwiększenia otwartości w informowaniu o wybranych problemach z dziedziny nuklearnej. Jest to odpowiedzią na wątpliwości niektórych kręgów opinii publicznej co do zasadności kontynuowania dotychczasowej polityki nuklearnej NATO, jak i krytykę jej różnych aspektów ze strony innych państw, organizacji międzynarodowych i pozarządowych. Koncepcja ta jest wyrazem poglądu o konieczności poszerzania wiedzy środowisk opiniotwórczych w tej dziedzinie. Argumentuje się, że mała wiedza zainteresowanych tematyką kręgów opiniotwórczych nt. zmian w polityce nuklearnej NATO, w tym np. o dokonanych przez NATO redukcjach broni nuklearnej, skutkuje niezrozumieniem istoty tej polityki, a tym samym obraca

⁸⁴ Basic Fact Sheet on NATO's Nuclear Forces op. cit., s. 3.

się faktycznie przeciwko NATO. Uznano także, że polityka większej otwartości mogłaby służyć zintensyfikowaniu dialogu nuklearnego NATO-Rosja.

Impulsem do zainicjowania tej polityki był Szczyt NATO w Waszyngtonie. Wówczas to sformułowano postulat wypracowania rozwiązań w zakresie budowy środków zaufania i bezpieczeństwa, weryfikacji, kontroli zbrojeń i rozbrojenia (paragraf 32 Komunikatu ze Szczytu Waszyngtońskiego).

Kolejnym krokiem w tym kierunku było wypracowanie propozycji tematów dotyczących otwartości i rozwoju środków bezpieczeństwa i zaufania w dziedzinie nuklearnej przez Grupę Wysokiego Szczebla NATO ds. polityki Nuklearnej. W grudniu 1999 r. program ten został zaakceptowany na posiedzeniu Ministrów Obrony państw NATO.

Stosowny dokument z konkretnymi propozycjami rozwiązań w zakresie polityki nuklearnej i sił nuklearnych dyskutowany był na forum HLG. W myśl zawartych w nim propozycji polityka większej otwartości w dziedzinie nuklearnej skierowana jest głównie do opinii publicznej państw NATO, organizacji międzynarodowych i pozarządowych oraz Rosji.

2.4. Rola i udział polski w strategii i polityce nuklearnej NATO

2.4.1. Założenia wyjściowe - generalne uwarunkowania

Przechodząc do przedstawienia zasadniczych uwarunkowań polskiej polityki nuklearnej RP oraz możliwego miejsca i roli RP w polityce nuklearnej sojuszu należy zarysować wpierw zasadnicze ramy brzegowe, w których Polska może tę politykę realizować. Należy zatem wskazać na obecny status Polski w odniesieniu do kwestii nuklearnych, podstawowe konsekwencje wejścia do NATO dla kształtowania i prowadzenia polityki nuklearnej oraz zasadnicze uwarunkowania geostrategiczne, w otoczeniu Polski, w tym także ocenę i obecnych zagrożeń i wyzwań dla bezpieczeństwa zewnętrznego

państwa. W dalszej kolejności należy przedstawić główne dylematy i interesy strategiczne stojące przed polską polityką w odniesieniu do kwestii nuklearnych. Na tej podstawie można wyprowadzić hipotetyczne scenariusze dotyczące miejsca i roli Polski w polityce nuklearnej sojuszu oraz wskazać na ich realność i możliwe konsekwencje. W końcu wymagają scharakteryzowania dotychczasowe wysiłki na rzecz kształtowania polskiej polityki nuklearnej.

Punktem wyjścia są dwa podstawowe fakty. Po pierwsze Polska jest państwem bezatomowym w myśl Traktatu o Nierozprzestrzenianiu Broni Jądrowej (NPT) – tzn. nie posiada broni jądrowej, nie znajduje się ona na jej terytorium oraz nie zamierza jej nabywać.

Od marca 1999 r. Polska jest jednak członkiem sojuszu dysponującego bronią jądrową, co oznacza dla naszego państwa i jego bezpieczeństwa określone konsekwencje. Wynikają z tego oczywiste korzyści strategiczne, istotne obowiązki, a także określone ryzyko. Co się tyczy tych pierwszych to - Polska znalazła się pod ochroną „parasola nuklearnego”. Oznacza to, że na jego terytorium rozciąga się odstraszanie nuklearne. Po drugie pomimo, że Polska nie posiada broni jądrowej może a nawet powinna – będąc członkiem sojuszu dysponującego bronią jądrową - w pełni uczestniczyć w rozstrzyganiu kwestii nuklearnych. Jak bowiem wskazano to już uprzednio, NATO daje w tym zakresie państwom członkowskim określone możliwości. Są one oczywiście zróżnicowane, ze względu na „status nuklearny” każdego państwa i charakter „dostępu” do broni nuklearnej. Można wyróżnić kilka płaszczyzn tej partycypacji, niemniej jednak przynajmniej na poziomie konsultacji politycznych dotyczą wszystkich państw, także tych, które nie posiadają broni jądrowej ani tzw. możliwości nuklearnych. Służyć ma to m.in. wytworzeniu współodpowiedzialności za podejmowanie decyzji w kwestiach nuklearnych, w tym także ryzyka związanego z bronią nuklearną (udział w dzieleniu ryzyka i odpowiedzialności). Wskazane ryzyko oznacza z jednej strony ponoszenie współodpowiedzialności za decyzje NATO związane z różnymi aspektami jej polityki nuklearnej, z drugiej zaś może się ono wiązać - z racji członkostwa

w sojuszu - z „wyborem” Polski jako celu hipotetycznego ataku, także nuklearnego.

Trzecim czynnikiem wyznaczającym pole działania Polski w obszarze polityki nuklearnej jest wspomniana już deklaracja NATO znana pod nazwą „formuły 3xNo” w myśl której NATO nie ma powodów, planów i intencji do rozmieszczenia obecnie i w przyszłości na terytorium Polski (oraz Czech i Węgier) broni jądrowej oraz budowy stosownej infrastruktury.

2.4.2. Usytuowanie geostrategiczne i ocena zagrożeń dla bezpieczeństwa zewnętrznego Polski

Rozpatrując z kolei usytuowanie geostrategiczne Polski, obecne środowisko międzynarodowe, a także zewnętrzne zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa należy stwierdzić, że wstąpienie Polski do NATO zwiększyło poziom bezpieczeństwa państwa. Polska stała się członkiem silnego i wiarygodnego sojuszu. Niemniej jednak należy mieć na uwadze, że dopiero jesteśmy na początku drogi i procesu kształtowania w niej swego miejsca i roli. Ponadto Polska jest państwem granicznym sojuszu, co nie jest bez znaczenia. Sąsiadujemy od wschodu z państwami nie należącymi do NATO. Z punktu widzenia wyłącznie istniejącego potencjału militarnego państw regionu (zagrożenie militarne) można mówić o istnieniu potencjalnego zagrożenia. Wiele państw posiada siły zbrojne co do liczebności siły żywej i wyposażenia (i jego jakości) przewyższające Polskę. Jeśli chodzi o zagrożenie bronią nuklearną czy szerzej bronią masowego rażenia i pociskami balistycznymi - to Rosja dysponuje znaczącym potencjałem rakiet balistycznych dalekiego, średniego i krótkiego zasięgu, posiadających zdolności do przenoszenia ładunków nuklearnych, a Białoruś środkami ich przenoszenia. Rakiety te w różnym zakresie mogą osiągnąć terytorium Polski. Należy wskazać, że także Rosja obecnie sytuuje swój wciąż potężny potencjał

nuklearny głównie w kategoriach wyznacznika statusu mocarstwowego i elementu gry i przetargu w polityce międzynarodowej.

Biorąc jednak pod uwagę nie tylko potencjał militarny państw regionu, ale także ich intencje i wolę polityczną, a także dotychczasowy stan stosunków z Polską – to można stwierdzić, że realne zagrożenie Polski obecnie i w najbliższych latach jest niewielkie. Polska ma uregulowane stosunki ze wszystkimi sąsiadami. Żadne z państw regionu nie określa Polski czy NATO jako swego przeciwnika czy wroga. Także NATO nie definiuje żadnego z państw regionu w kategorii zagrożenia. Priorytetem Rosji jest obecnie transformacja ekonomiczna i przywrócenie sprawności funkcjonowania państwa. W dużym stopniu cele te Rosja realizuje (i jest w stanie osiągnąć) we współpracy z państwami zachodnimi. Nie jest zatem zainteresowana w zaangażowaniu się w politykę otwartej konfrontacji z Zachodem (w tym NATO). Wprost przeciwnie, obserwuje się ostatnio wzrost zainteresowania współpracą Rosji z unią Europejską. Nie wydaje się także, aby realne zagrożenie stwarzała Białoruś – powiązana politycznie i ekonomicznie z Rosją. Pewne niebezpieczeństwo dla bezpieczeństwa Polski można upatrywać natomiast w ewentualnej się destabilizacji w regionie na skutek załamania transformacji gospodarczej.

Inne potencjalne zagrożenia dla zewnętrznego bezpieczeństwa państwa można rozpatrywać jako wynikające z przynależności do NATO i - w zbliżającej się perspektywie – Unii Europejskiej. NATO eksponuje w Koncepcji Strategicznej (i w bieżącej działalności) wyzwania wynikające z proliferacji broni masowego rażenia. Programy rozwoju pocisków balistycznych zdolnych do przenoszenia BMR rozwijane są przez tzw. „states of concern”. Oceniając stan zagrożenia Polski rakietami balistycznymi i bronią masowego rażenia ze strony tych państw) należy stwierdzić, że praktycznie ono obecnie jeszcze nie występuje. Państwa te nie dysponują jeszcze ładunkami jądrowymi a realizację tych programów ocenia się na minimum kilkanaście lat. Ponadto państwa te prawdopodobnie jeszcze nie identyfikują

Polski jako przeciwnika. Dlatego państwa te zakładając nawet sytuację konfliktu z NATO, nie uznałyby raczej Polski za główny cel ewentualnego ataku. Istotna jest także kwestia zasięgu pocisków balistycznych „states of concern”. Różne szacunki wskazują, że zasięg rakiet balistycznych tych państw na obecnym etapie ich rozwoju i w ciągu najbliższych kilkunastu lat nie obejmowałby terytorium Polski. Natomiast już obecnie część południowej flanki NATO byłaby narażona na oddziaływanie rakiet będących na wyposażeniu „states of concern”. Nie może to nie mieć konsekwencji również dla polityki nuklearnej sojuszu. W odniesieniu do broni masowego rażenia uważa się, że największe zagrożenie, ze względu na skuteczność, skalę, trudności w zapobieżeniu jej użyciu i szybkiej identyfikacji bezpośrednio po użyciu - można oczekiwać ze strony broni biologicznej. Byłoby to bardziej zagrożenie o charakterze strategicznym niż operacyjne czy taktyczne. Podsumowując tę kwestię należy skonstatować, że trudno ocenić stopień omawianego zagrożenia dla Polski w przyszłości. Ewentualny wzrost zagrożenia Polski bronią raketową i bronią masowego rażenia może być najprawdopodobniej funkcją zagrożenia dla Unii Europejskiej czy NATO jako całości. Nie można bowiem wykluczyć, że fakt przynależności do NATO oraz w zbliżającej się perspektywie - Unii Europejskiej może odbić się negatywnie na sposób postrzegania Polski przez „states of concern”.

2.4.3. Nuklearne aspekty polskiej strategii bezpieczeństwa i obronności oraz uczestnictwo w praktycznych przedsięwzięciach z dziedziny polityki jądrowej

Przedstawienie dotychczasowych elementów kształtowania polskiej polityki nuklearnej należy zacząć od stwierdzenia, iż założenia strategii nuklearnej NATO implikują konieczność udziału Polski w przynajmniej - jako minimum - politycznych konsultacjach sojuszu w odniesieniu do kwestii

nuklearnych. Zaangażowanie Polski zgodnie z jej interesami wymaga zatem wypracowania i posiadania własnej strategii nuklearnej oraz zasad prowadzenia polityki nuklearnej.

Podstawy w tym względzie zawarte są w dwóch narodowych strategicznych dokumentach koncepcyjnych w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności, jakim są Strategia Bezpieczeństwa RP oraz Strategia obronności RP. Formułują one następujące podstawowe założenia wyjściowe:

- pełna akceptacja i poparcie wszystkich elementów polityki nuklearnej, zawartych w Koncepcji Strategicznej z 1999 r.,
- uznanie potencjału nuklearnego NATO za jeden z kluczowych czynników odstraszania,
- podkreślenie roli sojuszniczych sił nuklearnych w podtrzymaniu więzi transatlantyckich,
- udział Polski w rozwijaniu sojuszniczej polityki i strategii nuklearnej oraz wspólnym planowaniu w tej dziedzinie,
- uwzględnienie ewentualności - w razie realnego zagrożenia wojną i zależnie od zaistniałych okoliczności - praktycznego włączenia się w realizację stosownych planów działania w tym zakresie⁸⁵.

Uczestnictwo w pełnym wymiarze i zakresie w pracach odpowiednich gremiów NATO i w ćwiczeniach lub seminariach z zakresu polityki jądrowej wymagało podjęcia stosownych prac legislacyjnych w celu ratyfikacji podstawowych aktów prawnych NATO. Podstawowym dokumentem wymagającym ratyfikacji była „Umowa między Stronami traktatu Północnoatlantyckiego o współpracy w dziedzinie informacji atomowych” - tzw. Atomal. Umowa ta była ostatnią z umów międzynarodowych w ramach tzw. NATO Acquis - dorobku prawnego Sojuszu, ratyfikowaną przez Rzeczpospolitą

⁸⁵ Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej. Przyjęta przez Radę Ministrów 4 stycznia 2000 r. w: Stanisław Koziej, Podstawowe problemy strategii i systemu obronności na przełomie XX i XXI wieku, Warszawa 2001, s.136. Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej. Przyjęta przez Radę Ministrów 23 maja 2000 r. w: Stanisław Koziej, op. cit., s. 150.

Polską. Ratyfikacja tej umowy ma doniosłe znaczenie dla możliwości rzeczywistego, aktywnego współuczestnictwa Polski w kształtowaniu polityki nuklearnej Sojuszu. Umożliwia ona bowiem dostęp Polski (na określonych warunkach, zasadach i zakresie) do najtajniejszych informacji Sojuszu, związanych z jej polityką nuklearną (określanych jako NATO-COSMIC). Dzięki temu możliwy jest obecnie dostęp do różnego typu informacji „atomowych”, pozwalających na kształtowanie własnych założeń polityki nuklearnej oraz pełne uczestnictwo naszych przedstawicieli w posiedzeniach gremiów politycznych i wojskowych NATO, jak również udział w ćwiczeniach i seminariach z dziedziny polityki jądrowej.

Dotychczasowe zaangażowanie Polski w kształtowanie i realizację polityki nuklearnej sojuszu ma miejsce przede wszystkim poprzez uczestnictwo we właściwych gremiach politycznych sojuszu. Polska od samego początku uczestniczy aktywnie w pracach gremiów sojuszniczych zajmujących się problematyką nuklearną. Przede wszystkim uczestniczymy na poziomie ministra obrony narodowej w posiedzeniach **Grupy Planowania Nuklearnego** – najważniejszego organu Sojuszu w sprawach nuklearnych. Ponadto reprezentowani jesteśmy w stałym, roboczym i wykonawczym organie Grupy Planowania Nuklearnego - w **Grupie Sztabowej Grupy Planowania Nuklearnego**.

Ponadto Polska bierze udział w pracach **Grupy Wysokiego Szczebla NATO ds. Polityki Nuklearnej (HLG)**, grupującej przede wszystkim przedstawicieli resortów obrony państw NATO. Pierwszym naszym merytorycznym wkładem w politykę nuklearną NATO jest wspólne z Niemcami przygotowanie projektu dokumentu dotyczącego środków budowy bezpieczeństwa i zaufania w dziedzinie nuklearnej w odniesieniu do relacji NATO-Rosja.

Polska uczestniczy także w pracach właściwych gremiów NATO zajmujących się proliferacją broni masowego rażenia. Na szczeblu politycznym Polska jest reprezentowana w ...przez przedstawiciela Ministerstwa Spraw

Zagranicznych. Natomiast w posiedzeniach **Grupy ds. Proliferacji** uczestniczy przedstawiciel MON. Problematyka nuklearna jest także obecna, zgodnie z Deklaracją NATO-Rosja - na posiedzeniach **Stałego Wspólnego Komitetu NATO-Rosja**, w których uczestniczą przedstawiciele Polski.

Oceniając ten wymiar zaangażowania Polski należy stwierdzić, że uczestnictwo naszych przedstawicieli w pracy wyżej wymienionych instytucji NATO umożliwia:

- dogłębne i pełne poznanie problematyki nuklearnej i co za tym idzie – informowanie o nich właściwych gremiów decyzyjnych,
- poznanie stanowiska i zidentyfikowanie interesów poszczególnych państw członkowskich w odniesieniu do zagadnień nuklearnych,
- prezentowanie stanowiska Polski w poszczególnych kwestiach,
- poznanie mechanizmów funkcjonowania sojuszu.

NATO organizuje także cyklicznie **ćwiczenia, seminaria i szkolenia kursowe** dotyczące zarówno różnych aspektów polityki jądrowej jak i funkcjonowania w praktyce sił jądrowych. W tych przedsięwzięciach biorą udział osoby odpowiedzialne za kreowanie i prowadzenie polityki nuklearnej państwa. Dotychczas Polska bierze aktywny udział w tych przedsięwzięciach.

Podsumowując dotychczasowy krótki stosunkowo okres kształtowania naszej polityki nuklearnej i udziału Polski w pracach odpowiednich instytucji NATO odpowiedzialnych z tą problematyką - możemy wyróżnić kilka płaszczyzn naszej aktywności w tej dziedzinie:

- w pełni uczestniczymy w konsultacjach politycznych, a także w ćwiczeniach i szkoleniach (sztabowych),
- ukształtowała się już wąska grupa specjalistów w tej dziedzinie, reprezentujących Ministerstwo Obrony Narodowej i Ministerstwo Spraw Zagranicznych (tak w kraju jak i w Przedstawicielstwie RP przy NATO i UZE,

- problematyka ta jest już przedmiotem krytycznej analizy i dyskusji kręgów specjalistów wojskowych i cywilnych, reprezentujących różne instytucje,
- na forum NATO Polska nie jest już tylko „biernym obserwatorem”, ale także prezentuje własne stanowisko i występuje z inicjatywami
- sformułowane zostały pierwsze podstawowe założenia polskiej polityki nuklearnej w Strategii bezpieczeństwa RP i Strategii obronności RP,
- w fachowych periodykach pojawiają się pierwsze publikacje i analizy traktujące o tych kwestiach.

Podsumowując, należy stwierdzić, że jesteśmy wciąż w fazie definiowania swoich interesów i priorytetów w tej dziedzinie, wypracowywania swojego miejsca i roli w strategii i polityce nuklearnej NATO, a także charakteru i skali zaangażowania w praktykę polityki nuklearnej jako państwo nienuklearne. Efektem dalszych wysiłków powinno być wypracowanie własnej narodowej koncepcji strategii i polityki nuklearnej.

2.4.4. Dylematy i wyzwania polskiej polityki nuklearnej

Dylematy polskiej polityki nuklearnej dotyczą przede wszystkim jak się wydaje charakteru i skali zaangażowania Polski w praktykę polityki nuklearnej. Wymagają one namysłu wszystkich kręgów zajmujących się tą problematyką. Natomiast ich rozstrzygnięcie, wybór konkretnej opcji zaangażowania i działania, ze względu na ich rangę i potencjalne skutki, a także kontrowersyjność - będzie należał do władz politycznych.

Wydaje się, że podstawowe dylematy stojące przed Polską w tym obszarze obejmują następujące zagadnienia:

1) możliwości rozmieszczania broni jądrowej na naszym terytorium.

Wiąże się z tym wspomniana deklaracja NATO „3xNo” (nie ma powodów, planów i intencji do rozmieszczenia obecnie i w przyszłości na terytorium Polski broni jądrowej). Należy podkreślić, że zasada ta jest deklaracją o charakterze politycznym a nie aktem prawno-międzynarodowym. Stanisław Koziej zwrócił uwagę, że deklaracja ta może być wykorzystana także przez Polskę w polityce międzynarodowej jako aktywny czynnik odstraszenia, czy też powstrzymywania. Stwierdził mianowicie, że „są jednak podstawy do interpretacji tej tezy zgodnie z naszą racją stanu, stosownie do rozwoju sytuacji w dziedzinie bezpieczeństwa w otoczeniu międzynarodowym Polski. Formuła tej interpretacji kładłaby nacisk na dopuszczenie możliwości ustania obowiązywania zasady „3xNo” w razie zmiany na niekorzyść warunków naszego bezpieczeństwa, (np. w razie rozmieszczenia broni jądrowej w pobliżu Polski lub innych, niekorzystnych dla nas zmian w otoczeniu militarnym). W istocie rzeczy „3xNo” daje nam możliwość wykorzystania w strategii bezpieczeństwa zasady potencjalizacji w niezwykle istotnym obszarze, jakim jest odstraszenie jądrowe. Wydaje się, że zasada „3xNo” jest jednym z kluczowych elementów naszej polityki i strategii bezpieczeństwa”⁸⁶.

W odniesieniu do ewentualnego dalszego stanowiska Rosji wobec tego zagadnienia można oczekiwać, że będzie ona w dalszym ciągu próbowała podtrzymać wagę tej deklaracji, a także, nie można wykluczyć (hipotetycznej możliwości), dążenia do umocnienia jej znaczenia poprzez nadanie tej deklaracji rangi prawno-międzynarodowej. Konsekwencją tego aktu byłoby stworzenie czegoś na kształt strefy bezatomowej w tej części Europy. Dlatego też polityka Rosji w tym zakresie może zmierzać w kierunku wytworzenia przekonania społeczności międzynarodowej o quasi specjalnym statusie terytorium tych trzech państw NATO.

⁸⁶ Stanisław Koziej, Artur Hryniewicz-Żabicki, Strategia i polityka nuklearna NATO w: Myśl wojskowa nr 1, styczeń-luty 2001r.

Ponadto problem ten należy rozpatrywać w kontekście dalszego rozszerzenia NATO m.in. o państwa bałtyckie i możliwej reakcji Rosji na ten proces, zmierzający do rozciągnięcia zasady „3xNo” na te państwa.

Wydaje się, że w obecnej sytuacji geostrategicznej, w szczególności w kontekście dalszego rozszerzania NATO nie wydaje się zasadne i wskazane publiczne stawianie czy „granie” kwestią „3xNo”. Mogłoby to wpłynąć na stosunki dwustronne polsko-rosyjskie i dostarczyć Rosji wygodnego pretekstu do blokowania procesu rozszerzenia NATO o państwa bałtyckie czy Słowację. Przedstawione powyżej możliwości „zastosowania” interpretacji formuły 3x No” odnoszą się do innej niż obecnie sytuacji geostrategicznej.

Stawiając problem zawarty w pytaniu: czy i jak długo Polska powinna zachować status państwa nienuklearnego i w jakich okolicznościach mogłaby z niego zrezygnować - należy wpieryw podkreślić przede wszystkim polityczną naturę tego problemu, co przesądza, że o jego podjęciu powinny zdecydować i rozstrzygnąć jedynie władze polityczne RP.

W oparciu o tak postawione pytanie możemy sformułować hipotetyczny scenariusz dotyczący naszej roli w polityce nuklearnej sojuszu, która zakłada stałe stacjonowanie broni jądrowej na terytorium Polski. Oznaczałoby to utworzenie na naszym terytorium baz jądrowych na terenie których znajdowałyby się stałe specjalnie przygotowane i chronione składy broni jądrowej oraz lotniska dla samolotów DCA. Polska posiadałaby zatem tzw. „zdolności” i pełniłaby w NATO rolę przeznaczoną dla tej kategorii państw. Należy mocno podkreślić, że nie ma obecnie i w perspektywie kilkunastu lat żadnych powodów strategicznych, aby zmieniać lub rozpatrywać zmianę dotychczasowego statusu. Polski w odniesieniu do kwestii nuklearnych. Przedstawiona wyżej charakterystyka środowiska międzynarodowego oraz ocena zagrożeń dla zewnętrznego bezpieczeństwa Polski wskazują, że byłoby to posunięcie nieadekwatne i nieproporcjonalne do wyzwań i potrzeb. Z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że wpłynęłoby ono negatywnie na stan stosunków polsko-rosyjskich, a także szerzej stosunków na linii NATO-Rosja.

Sojusz przywiązuje dużą wagę do „odbudowy” partnerskich relacji z Rosją po kampanii w Kosowie. NATO zabiega o to, aby jego istotnym elementem był dialog „nuklearny”, w ramach określonych przez Akt Stanowiący NATO-Rosja. Trudno oczekiwać, aby taka inicjatywa sprzyjałaby temu procesowi. Politycznie przyjęcie tej opcji nie daje nam żadnych atutów i nie wnosi niczego pozytywnego. Natomiast pod względem militarnym w obecnej sytuacji nie ma większego znaczenia. Polska i tak jest objęta działaniem „parasola” nuklearnego. Zatem można określić tę opcję naszego zaangażowania jako najmniej obecnie korzystną i pożądaną, przynoszącą nikłe korzyści militarne przy potencjalnie dużych kosztach politycznych.

Inną jeszcze kwestią jest rozważenie ewentualności dopuszczenia w określonych okolicznościach czasowego pobytu sił nuklearnych na terytorium Polski, lub tylko przelotu samolotów DCA. Przyjęcie tego rozwiązania nie wiązałoby się z koniecznością stałego stacjonowania sił nuklearnych, a co zatem idzie funkcjonowania stałych baz. Ponadto nie oznaczałoby konieczności posiadania przez Polskę samolotów DCA - czyli zmiany roli nuklearnej. Możliwość czasowego pobytu na wybranych i przygotowanych do tego celu lotniskach dotyczyłaby jakiejś konkretnej sytuacji. np. awarii lub w razie pojawienia się sytuacji kryzysowych. Można wziąć także pod uwagę możliwość jednorazowego przelotu bez lądowania przez terytorium samolotów z ładunkiem jądrowym. Jest to także kwestia wymagająca politycznego namysłu. Podjęcie tej kwestii wymaga określenia w pierw politycznych ram takiej decyzji, czyli sformułowania odpowiedzi na pytania: dla realizacji jakiego/ich celu/ów strategicznych i w jakich warunkach – pokoju, kryzysu (o jakim podłożu, o jakim charakterze, na którym etapie jego rozwoju) lub wojny mogłoby dojść do przyjęcia samolotów NATO z ładunkiem jądrowym? Jakie spodziewane i zakładane skutki przyniosłoby to dla naszego bezpieczeństwa? Czy NATO jest zainteresowane podjęciem takiej inicjatywy? Niezbędne jest także sformułowanie katalogu wymogów organizacyjnych oraz inwestycyjno-technicznych, a także finansowych niezbędnych do realizacji tych zadań.

2) formy i zakres aktywności w NATO w ramach statusu państwa bezaatomowego

Utrzymanie dotychczasowego statusu państwa nienuklearnego wyznacza nam pełnienie w sojuszu roli konwencjonalnego wsparcia. Nie rozstrzyga natomiast dylematu form uczestnictwa i zakresu tej aktywności. Ogólnie rzecz biorąc pole działania obejmuje udział w konsultacjach politycznych, planowaniu nuklearnym oraz w praktycznych przedsięwzięciach sojuszu w sferze nuklearnej. O ile partycypujemy już w pełnym wymiarze - i to od samego początku - w jego politycznym wymiarze - to rozważenia wymagają inne obszary potencjalnej aktywności Polski w polityce nuklearnej sojuszu. Dotyczą one możliwego udziału Sił Zbrojnych RP we wspólnym planowaniu w tej dziedzinie oraz włączenie się w realizację tzw. zadań konwencjonalnych (rola wsparcia konwencjonalnego sił jądrowych sojuszu). Pierwszy aspekt zdaje się nie budzić wątpliwości i kontrowersji. W odniesieniu natomiast do praktycznego wymiaru w przedsięwzięciach NATO w dziedzinie polityki jądrowej, miejsce Polski wyznacza status państwa bezaatomowego. Niemniej jednak Polska mogłaby realizować wsparcie konwencjonalne sił jądrowych. Wiąże się to z koniecznością zdeklarowania oraz wydzielenia określonych sił i środków, a także w pewnych sytuacjach - ze względu na polityczny kontekst - nosi w sobie element strategicznej kalkulacji. W odniesieniu do praktycznego wymiaru w przedsięwzięciach NATO podstawy do zaangażowania się Polski w praktyczne przedsięwzięcia sojusznicze w tej dziedzinie zawarte są w Strategii Obronności RP. Udział Polski w realizacji zadań konwencjonalnych dotyczyć może np. zabezpieczenia operacji np. przerzutu sił na Europejskim Teatrze Działań. Dlatego należałoby rozpatrzyć realne możliwości np. wydzielenia pewnej liczby samolotów myśliwskich do eskortowania i nadzorowania bezpieczeństwa przelotu samolotów DCA do bazy przeznaczenia, jako wkładu Polski w realizację tego typu przedsięwzięć. Należy podkreślić, że nie obejmowałyby one terytorium Polski. Ograniczeniem jest tutaj szczupłość sił i środków niezbędnych do pełnego włączenia się

Polski do realizacji tego typu zadań. Niemniej jednak można już zainicjować przygotowania koncepcyjne i organizacyjne w tym zakresie. Jednocześnie pojawia się pytanie, czy NATO oczekuje od nas aktywności w tym zakresie tzn. udziału w praktycznych przedsięwzięciach sił nuklearnych sojuszu. Wydaje się, że podstawą do wypracowania decyzji w tej sprawie - przy braku sprzeciwu ze strony gremiów NATO, czy chociażby braku stanowiska - powinna być własna krytyczna analiza wszystkich „za i przeciw” w wymiarze politycznym i wojskowym.

3) pożądany kształt polityki nuklearnej NATO

Należy przypomnieć, że Polska wstąpiła do NATO na miesiąc przed przyjęciem Nowej Koncepcji Strategicznej i jako taka nie miała wpływu na jej ostateczny kształt. Nie oznacza to jednak, że nie możemy, nie mamy wpływu i nie powinniśmy wpływać na sposób jej realizacji. Wprost przeciwnie. Obecnie obserwuje się proces zintensyfikowania na forum NATO prac związanych z realizacją i wdrażaniem poszczególnych elementów sojuszniczej polityki i strategii w dziedzinie nuklearnej, zawartej w Koncepcji Strategicznej, przyjętej na szczycie w Waszyngtonie w kwietniu 1999 r. Wiele aspektów tej polityki ma charakter nowatorski, co świadczy o próbie ukształtowania nowego, a zarazem bardziej aktywnego podejścia NATO do tych zagadnień. Oznacza to, że występują dla Polski na tej płaszczyźnie potencjalnie duże możliwości oddziaływania oraz przedstawiania swoich racji i interesów. Pewne obszary naszego szczególnego zainteresowania zostały już podniesione w Strategii obronności RP. Mam tu na myśli stosowne zapisy traktujące o uznanie potencjału nuklearnego NATO za jeden z kluczowych czynników odstraszania oraz podkreślenie roli sojuszniczych sił nuklearnych w podtrzymaniu więzi transatlantyckich. Nie ulega wątpliwości, że sprawą najwyższej wagi z punktu widzenia naszych interesów jest utrzymanie w pełni skuteczności „parasola” nuklearnego, czyli skuteczności oddziaływania i wiarygodności odstraszania nuklearnego. Nie jest to rzeczą łatwą w kontekście występujących równolegle

kilku tendencji zarówno w praktyce politycznej NATO jak i poza nim. W odniesieniu do spraw wewnątrz NATO należy wspomnieć o wdrażanej obecnie polityce większej otwartości w informowaniu o sprawach nuklearnych, którą Polska akceptuje i popiera. Problemem jest tu wyważenie proporcji, tak aby uzyskać oczekiwany efekt otwarcia w poszczególnych aspektach polityki nuklearnej zachowując jednocześnie w pełni odstraszenie nuklearne. Podobny dylemat dotyczy kwestii poparcia dla procesu rozbrajania nuklearnego m.in. na forum NPT. Istnieje silne lobby międzynarodowe domagające się jak najszybszego rozbrojenia nuklearnego w tym dalszej redukcji sił NATO. Tymczasem ważne jest, aby ten proces przebiegał stopniowo, a potencjał Sojuszu - tak jak to ujmuje Koncepcja Strategiczna - dostosowany był do stanu środowiska międzynarodowego, ale jednocześnie w pełni zachowywał efekt odstraszenia w danej sytuacji geostrategicznej. Kolejną kwestią warta podniesienia jest polityka dialogu nuklearnego NATO-Rosja. Polska popiera ten proces, zaznaczyła już w niej swój udział. Polska przywiązuje dużą wagę do poprawy stosunków na linii NATO-Rosja i wypełnienia ich treścią. Może to być także kolejna płaszczyzna pośrednio oddziałująca pozytywnie na stan naszych dwustronnych relacji z Rosją.

4) stanowisko Polski wobec amerykańskiego programu obrony antyrakietowej - (MD)

Problem ten jest ważny dla Polski także z punktu widzenia polityki nuklearnej. Dotyczy wielu aspektów istotnych dla bezpieczeństwa Polski, przede wszystkim - relacji między koncepcją odstraszenia opartą na siłach ofensywnych (nuklearnych), a koncepcją odstraszenia opartego na siłach defensywnych (obronie antyrakietowej). Chociaż pierwotnie ta koncepcja koncentrowała się na zapewnieniu bezpieczeństwa terytorium Stanów Zjednoczonych - to wielopłaszczyznowo wpływała i wpływa na stosunki wewnątrzsojusznicze. Wydaje się, że rolą Polski - biorąc pod uwagę nieuchronność realizacji koncepcji obrony antyrakietowej - mogłoby być

oddziaływanie na niekonfrontacyjny sposób wdrażania tego programu zarówno w odniesieniu wewnątrzsojuszniczym, jak i w szerszej perspektywie międzynarodowej. W interesie Polski jest rozszerzenie programu Missile Defence na europejskich sojuszników Stanów Zjednoczonych. Wówczas kwestia obrony antyrakietowej mogłaby się stać kolejną płaszczyzną współpracy sojuszniczej, elementem umacniania więzi transatlantyckich a nie polem sporów.

Dlatego też wskazane jest, aby analizować i studiować stan zagrożenia Polski bronią rakietową. Można także zainicjować prace koncepcyjne i planistyczne dotyczące uwzględnienia możliwości zainstalowania na naszym terytorium systemu obrony antyrakietowej. Należy jednak mieć na uwadze potencjalnie ogromne koszty takiego przedsięwzięcia. Jednocześnie wskazane jest obserwowanie i analizowanie skutków wypracowania koncepcji Missile Defense, a następnie jej wdrażania – pod kątem skutków dla koncepcji odstraszania. Problem programu budowy systemu Missile Defense rozpatrywany jest bowiem na wielu płaszczyznach, w tym także w kontekście wpływu na funkcjonowanie odstraszania nuklearnego. Obserwuje się obecnie ogólną tendencję do wzmocnienia defensywnego wymiaru odstraszania. Bez wątplenia daje się zauważyć i wykazać współzależność obu tych form odstraszania (ofensywnego i defensywnego). Dlatego też z punktu widzenia Polski istotne jest, aby wdrażanie koncepcji systemu Missile Defence nie wiązało się i nie prowadziło do osłabienia funkcjonowania „parasola nuklearnego”. Najmniej korzystnym wariantem byłby taki rozwój systemu Missile Defence, w wyniku którego jego zasięg działania nie obejmowałby terytorium Polski, a jednocześnie następowałby proces osłabienia potencjału nuklearnego NATO. Jest to oczywiście obecnie założenie czysto teoretyczne i hipotetyczne. Niemniej jednak wydaje się zasadne, aby gremia polityczne państwa wyartykułowały na forum NATO postulat zachowania pożądanej równowagi między odstraszaniem ofensywnym, a defensywnym. Można zatem sformułować opinię o potrzebie podjęcia w NATO generalnej debaty na temat pożądanej formuły odstraszania.

SYSTEMY BRONI NUKLEARNEJ NATO (do 1993 r.)

Kategoria

Bazowania lądowego

NATO

Miny
Nike-Hercules
Honest John
Lance
Sergeant
Pershing IA
Pershing II
GLCM
155mm Howitzer
8-inch Howitzer

Przenoszone drogą
powietrzną

Walleye
bomby grawitacyjne przenoszone przez
samoloty podwójnego przeznaczenia

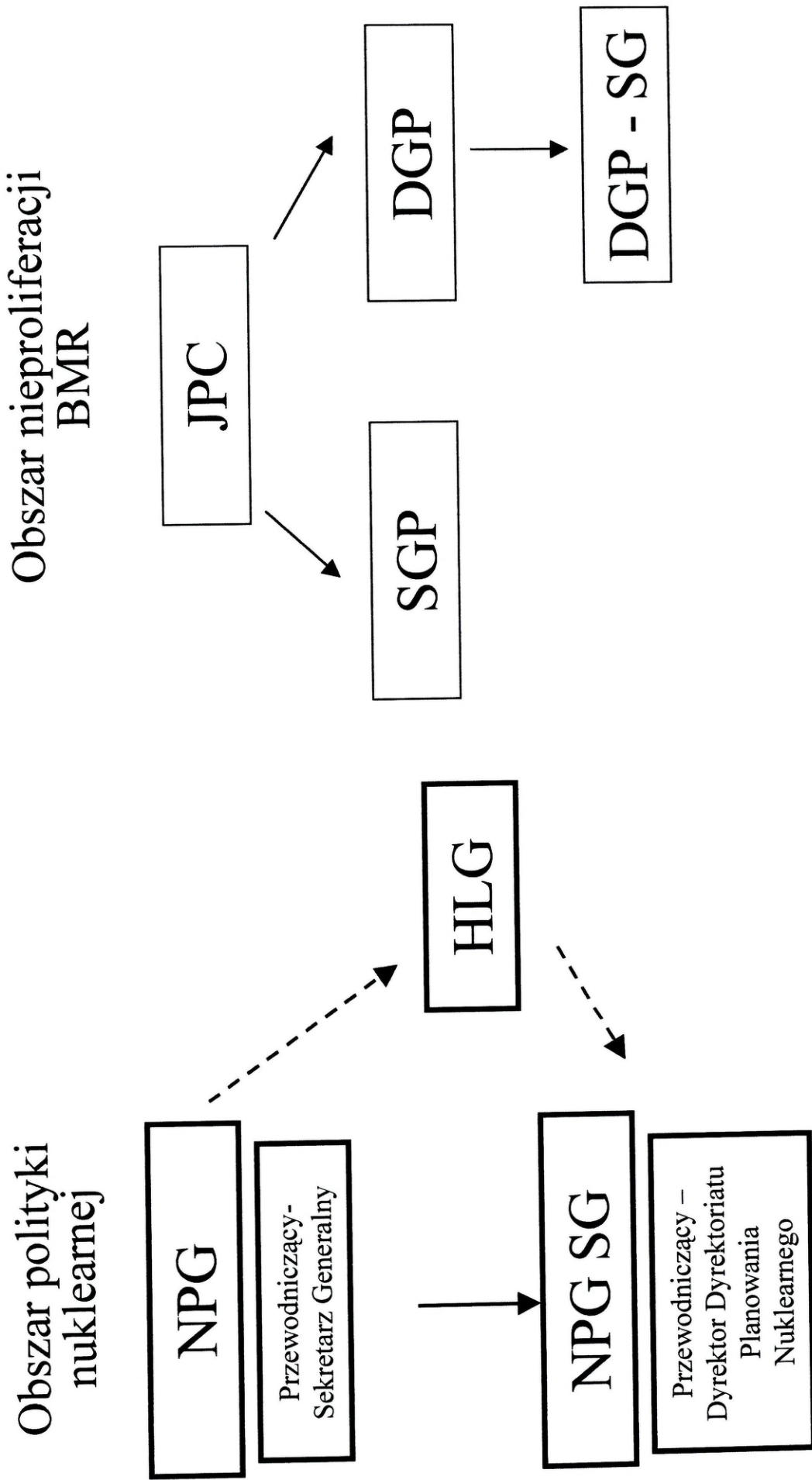
Bazowania morskigo

bomby głębinowe
pociski przeciwko okrętom
pociski przeciwko okrętom podwodnym
pociski przeciwlotnicze
pociski cruise bazowania morskigo

SYSTEMY NUKLEARNE ZLOKALIZOWANE W EUROPIE

	1971	1981	1987	1991	1999
•Miny	x	x			
•Nike-Hercules SAM	x	x	x		
•Honest John SSM	x	x			
•Lance SSM	x	x	x	x	
•Sergeant SSM	x				
•Pershing IA	x	x	x		
•Pershing II			x		
•GLCM			x		
•155mm Howitzer	x		x	x	
•8-inch Howitzer	x	x	x	x	
•Walleye ASM	x				
•ASWgłębinowe Bomby	x	x	x	x	x
•DCA Bomby	x	x	x	x	
Ogólnie	11	9	9	5	1

STRUKTURA INSTYTUCJI NATO ODPOWIEDZIALNYCH ZA POLITYKĘ NUKLEARNĄ I NIEPROLIFERACJĘ BMR

3. EWOLUCJA ZADAŃ STRATEGICZNYCH NA PRZEŁOMIE XX I XXI W

Cała historia Polski naznaczona była zmaganiem o niepodległość i suwerenność z dwoma potężnymi sąsiadami. Położenie Polski w centrum Europy, na Niziu między Bałtykiem i Karpatami powoduje bowiem, że jej terytorium stanowiło i stanowi obszar o specjalnym znaczeniu strategicznym na europejskiej linii Wschód-Zachód. Dla samej Polski zawsze wiązało się to z dramatycznymi wydarzeniami w okresach wielkich konfrontacji zbrojnych w Europie. W razie wojny terytorium Polski ma kluczowe znaczenie dla swobody strategicznej na europejskim teatrze działań.

Pod względem ekonomicznym Polska jest ważnym łącznikiem między rozwiniętą Europą Zachodnią a dopiero rozwijającą się gospodarczo Europą Wschodnią.

Od początku lat 90-tych XX w. Polska funkcjonuje w ramach nowego porządku polityczno-militarnego w Europie, powstałego w wyniku rozpadu dwubiegunowego układu sił. Na scenie polityczno-militarnej dominującym ośrodkiem są obecnie zachodnie struktury współpracy oraz integracji polityczno-wojskowej i ekonomiczno-politycznej, czyli: Sojusz Północnoatlantycki z dominującą rolą Stanów Zjednoczonych i Unia Europejska.

Potencjał ekonomiczny, wojskowy oraz demokracja, przestrzeganie praw człowieka, gospodarka rynkowa- przesądzają o dominującej pozycji tego ośrodka, jego decydującym wpływie na bezpieczeństwo i stabilność kontynentu oraz kształtowanie się sytuacji polityczno-militarnej w Europie i jej otoczeniu.

Mówiąc o środowisku bezpieczeństwa Polski trzeba podkreślić, że w bezpośrednim otoczeniu naszego kraju znajdują się państwa o zróżnicowanym stosunku do dominującego ośrodka zachodniego. Są to:

- Niemcy - państwo członkowskie NATO i UE;
- Republika Czeska - państwo członkowskie NATO i aspirujące do UE;
- Słowacja i państwa Bałtyckie - państwa aspirujące do NATO i UE;
- Ukraina - państwo deklarujące politykę wielowektorową i równoczesny rozwój współpracy z instytucjami euroatlantyckimi i europejskimi. Umacniająca swoją państwowość Ukraina jest czynnikiem, który z jednej strony realnie redukuje możliwość imperialnej konsolidacji obszaru poradzieckiego, z drugiej może odgrywać znaczącą rolę w stabilizowaniu sytuacji w Europie Środkowo-Wschodniej;
- Rosja - mocarstwo militarne o niskim poziomie przewidywalności, z konfliktami wewnętrznymi i możliwością destabilizacji sytuacji wewnętrznej, aspiracjami mocarstwowymi, redukujące poziom współpracy z Zachodem, próbujące tworzyć przeciwwagę dla ośrodka zachodniego w skali globalnej i na kontynencie poprzez zbliżenie z Chinami, umacnianie potencjału militarnego Rosji w pobliżu granic RP i Sojuszu Północnoatlantyckiego, próby blokowania procesu dalszego rozszerzania NATO, zwłaszcza o Państwa Bałtyckie.

Istotną składową bezpieczeństwa RP stanowi ponadto ewolucja systemu bezpieczeństwa międzynarodowego, obejmującego ONZ, OBWE, porozumienia z zakresu kontroli zbrojeń i rozbrojenia. Funkcją tego systemu jest zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa drogą:

- określania i egzekwowania standardów demokratycznych w stosunkach międzynarodowych;
- ochrony praw człowieka;

- zapobiegania kryzysom i konfliktom, a gdy do nich dojdzie - ich rozwiązywania;
- budowy zaufania w sferze stosunków wojskowo-politycznych poprzez ograniczania zbrojeń i tworzenia przejrzystości aktywności sił zbrojnych w czasie pokoju;
- współpracy regionalnej.

W naszych ocenach strategicznych należy uwzględnić dwa rodzaje zagrożeń:

- zagrożenia kryzysowe - wynikające z możliwości zaistnienia w otoczeniu Polski zagrażających jej bezpieczeństwu sytuacji polityczno-militarnych (z konfliktami militarnymi włącznie) albo mające charakter ponadnarodowych zagrożeń niemilitarnych, oraz
- zagrożenia wojenne, przedstawiające sobą groźbę agresji zbrojnej wymierzonej bezpośrednio przeciwko Polsce lub jej sojusznikom.

Z oceny rozwoju sytuacji międzynarodowej wynika, że nie ma obecnie siły politycznej (państwa bądź układu państw), która w bliskiej perspektywie miałaby zakwestionować istniejący układ sił i porządek polityczno-militarny w otoczeniu Polski. Jest zatem mało prawdopodobne, aby Polska miała być obiektem działań militarnych zagrażających jej suwerenności, czy integralności terytorialnej. Istnieje jednak prawdopodobieństwo negatywnego oddziaływania na bezpieczeństwo RP zagrożeń związanych z destabilizacją wewnętrznego porządku politycznego w państwach otoczenia, konfliktami etnicznymi, religijnymi, granicznymi. Zagrożenia te mogą mieć w dużym stopniu charakter pośredni, o niskiej intensywności. Ogniskami zagrożenia stabilności i bezpieczeństwa pozostaną Bałkany i Kaukaz.

Należy również spodziewać się wzrostu zagrożeń i wyzwań niemilitarnych o ponadnarodowym charakterze, takich jak: terroryzm, przestępczość zorganizowana, wielkie migracje, epidemie, katastrofy

naturalne, dewastacja środowiska oraz zagrożenia w wyniku klęsk naturalnych i katastrof cywilizacyjnych, wymagających odpowiedniego przygotowania i zaangażowania potencjału militarnego.

Włączenie się w międzynarodowe przeciwstawianie się tym niebezpiecznym zjawiskom jest istotnym wyzwaniem dla wszystkich państw, w tym także dla Polski.

Poszerzenie NATO w 1999 roku, wyraźnie pomniejszyło „szarą strefę bezpieczeństwa” w centrum Europy, a przez to przyczyniło się do wzrostu poczucia stabilności i pewności bezpiecznego rozwoju zarówno Polski, jak i innych państw członkowskich tego regionu. Wejście Polski do NATO było nie tylko najbardziej znaczącym czynnikiem rzutującym na strategiczne warunki obronności u progu XXI wieku. Dało nam też wielką szansę wzmocnienia naszego bezpieczeństwa. Ale zrodził się jednocześnie szereg wyzwań, którym musimy sprostać, aby ową szansę w pełni wykorzystać. Wyzwania te dotyczą zwłaszcza konieczności dostosowania naszego potencjału obronnego, szczególnie sił zbrojnych, do standardów NATO.

Polska jest państwem granicznym NATO, co oczywiście ma swoje konsekwencje dla naszej obronności. Stawia to przed nami ważne wyzwanie działania na rzecz dalszego poszerzania NATO, co minimalizowałoby ujemne strony granicznego położenia Polski. Polska jako członek NATO znajduje się pod presją wyzwań i zagrożeń ponadnarodowych, odnoszących się do wspólnoty sojuszniczej jako całości. Oznacza to konieczność ponoszenia dodatkowych obciążeń na rzecz uczestnictwa w różnorodnych działaniach zbrojnych i niezbrojnych poza własnym terytorium - bądź to w ramach wspólnej obrony przed agresją na któregoś z partnerów, bądź też w ramach koalicyjnego reagowania kryzysowego. Udział Polski w tego typu operacjach może wiązać się ze wzrostem zagrożeń pośrednich w formie akcji odwetowych skierowanych przeciwko naszym obywatelom i obiektom zarówno na terytorium kraju, jak i poza jego granicami.

Miejsce i rola Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim wyznaczone przez jej specyficzne położenie geopolityczne:

- przynależność do Europy Środkowej;
- położenie na wschodniej rubieży Sojuszu;
- graniczenie z terytorium światowego mocarstwa militarnego

- stawiają przed Polską określone zadania: z jednej strony promowanie współpracy euroatlantyckiej na Wschód, z drugiej utrzymywanie odpowiednich zdolności obronnych.

Wraz z innymi europejskimi członkami NATO, Polska - w celu wzmocnienia pokoju i stabilizacji obszaru euroatlantyckiego - podejmuje odpowiedzialność w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony w ramach Europejskiej Tożsamości w dziedzinie Bezpieczeństwa i Obrony.

W kontekście zewnętrznych uwarunkowań obronności RP ważne miejsce zajmuje proces kształtowania europejskich zdolności obronnych. Pełny udział RP w tym procesie może nastąpić wraz z osiągnięciem członkostwa w UE. Niemniej jednak Polska powinna wykorzystać status członkowski w NATO, członka stowarzyszonego w UZE oraz swój potencjał do aktywnego włączenia się, w miarę swoich możliwości, w proces budowania architektury bezpieczeństwa europejskiego zgodnej z interesami bezpieczeństwa i obronności RP.

Podstawowe cele Rzeczypospolitej Polskiej w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności zostały określone w *Konstytucji RP*, *Strategii bezpieczeństwa RP* oraz *Strategii obronności RP*. Tylko dla uporządkowania spraw należy przypomnieć, że Polska za najważniejsze interesy narodowe uznaje:

- niepodległość i nienaruszalność terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli,
- dziedzictwo narodowe,

- ochronę środowiska.

Bezpieczeństwo obywateli oraz niepodległość i nienaruszalność terytorium Rzeczypospolitej Polskiej są interesami narodowymi, w których ochronie użyć należy całego posiadanego potencjału sił i środków, z militarnymi włącznie.

Najogólniejszym celem narodowym Rzeczypospolitej Polskiej jest ochrona konstytucyjnych wartości przed wszelkimi zagrożeniami. Na ten cel generalny składają się następujące *strategiczne cele* polskiej polityki bezpieczeństwa i obronności:

- zagwarantowanie niepodległości, suwerenności, integralności terytorialnej państwa oraz nienaruszalności jego granic;
- zagwarantowanie ochrony demokratycznego porządku konstytucyjnego, w tym w szczególności pełni praw i wolności oraz bezpieczeństwa obywateli RP;
- stworzenie jak najlepszych warunków dla wszechstronnego i stabilnego rozwoju społecznego i gospodarczego kraju, dobrobytu jego obywateli, a także dla zachowania dziedzictwa narodowego i rozwoju narodowej tożsamości;
- wnoszenie wkładu w budowę trwałego, sprawiedliwego ładu pokojowego w Europie i na świecie, opartego na wartościach demokracji, praw człowieka, praworządności oraz solidarności.

Obronność państwa jest dziedziną bezpieczeństwa obejmującą wykorzystanie całego potencjału państwa (tak militarnego, jak i niemilitarnego) do przeciwdziałania zewnętrznym zagrożeniom polityczno-militarnym, w tym kryzysowym i wojennym.

Obronność Polski jest integralnym elementem obronności sojuszniczej i potencjalny agresor musi liczyć się z solidarną reakcją całego Sojuszu.

Członkostwo w NATO jest podstawowym czynnikiem determinującym zdolność odstraszenia potencjalnego przeciwnika przed agresją i obrony w razie agresji. Szczególne znaczenie mają zobowiązania sojuszników ujęte w art. 5. Traktatu Waszyngtońskiego.

Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej określa sposoby strategicznego wykorzystania potencjału państwa do przeciwstawiania się zewnętrznym wyzwaniom i zagrożeniom polityczno-militarnym w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Sposoby te są zawarte w trzech obronnych koncepcjach strategicznych:

- *koncepcji działań prewencyjno-stabilizacyjnych* - realizowanej w czasie pokoju i obejmującej bieżące zapobieganie zagrożeniom polityczno-militarnym (kryzysowym i wojennym), poprzez neutralizowanie ich potencjalnych źródeł oraz kształtowanie bezpiecznego środowiska (otoczenia) międzynarodowego Polski;

- *koncepcji reagowania kryzysowego* - realizowanej w razie wystąpienia bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa lub bezpieczeństwa sojuszników oraz pojawienia się zagrożeń dla szerszego bezpieczeństwa międzynarodowego i obejmującej reagowanie państwa na zagrożenia kryzysowe, w tym zwłaszcza udział w wysiłkach międzynarodowych na rzecz opanowania kryzysów polityczno-militarnych oraz osłonę przed ich skutkami;

- *koncepcji działań wojennych* - realizowanej w razie agresji na Polskę lub sojuszników i obejmującej wykorzystanie całego potencjału państwa do odparcia agresji, poprzez przygotowanie i przeprowadzenie zbrojnych i niezbrojnych kampanii i operacji wojennych.

Swoich koncepcji strategicznych nie budujemy jednak na założeniu liczenia wyłącznie na sojuszników. Istotą sojuszu obronnego jest bowiem solidarny wkład w jego potencjał odstraszenia i obrony ze strony wszystkich członków oraz odpowiedzialność za własną obronę. Nasz polski potencjał obronny musi więc być proporcjonalny do siły i miejsca Polski w Sojuszu.

Koncepcje strategiczne, uznając polskie interesy narodowe za nadrzędne oraz uwzględniając w pełni narodowe uwarunkowania ich realizacji, są jednocześnie skorelowane ze strategią NATO.

Istotą działań prewencyjno-stabilizacyjnych jest wczesne rozpoznanie wyzwań strategicznych oraz potencjalnych źródeł zagrożeń i podjęcie działań dla sprostania owym wyzwaniom oraz profilaktycznego likwidowania możliwości przerodzenia się potencjalnych zagrożeń w realny konflikt. Działania takie mają, we współczesnym świecie wielorakich powiązań i wzajemnych uzależnień, coraz większe znaczenie i wzrastające szanse skuteczności. Są one integralnym elementem szerszej strategii międzynarodowych wysiłków w tym względzie, podejmowanych zwłaszcza w ramach NATO, OBWE i ONZ.

W ramach działań stabilizacyjnych i prewencyjnych Rzeczypospolita Polska powinna być przygotowana do realizacji następujących głównych zadań strategicznych:

- aktywnego współkształtowania bezpiecznego środowiska międzynarodowego;
- kształtowania partnerskich stosunków z sąsiadami, w tym kontaktów między siłami zbrojnymi;
- budowania strefy wzajemnego zaufania w otoczeniu Polski ;
- wspierania wysiłków państw w bliższym i dalszym otoczeniu w bezkonfliktowym przeprowadzaniu politycznych, społecznych i gospodarczych transformacji ustrojowych, zwłaszcza w przekształcaniu struktur wojskowych i doskonaleniu cywilnej kontroli nad siłami zbrojnymi;
- odstraszenia strategicznego, rozumianego jako ciągłe utrzymywanie systemu obronności państwa, w tym SZ RP na poziomie gwarantującym skuteczne działanie w warunkach kryzysu i wojny. Ważnym czynnikiem tego odstraszenia jest nuklearny potencjał NATO.

Polska jest zdecydowana wnieść konieczny wkład do międzynarodowych wysiłków w reagowanie na zagrożenia kryzysowe, a zwłaszcza aktywnie uczestniczyć w opanowywaniu kryzysów w swoim otoczeniu strategicznym, a także w reagowaniu na niemilitarne zagrożenia kryzysowe o ponadnarodowym charakterze.

Wraz z sojusznikami z NATO i we współpracy z innymi organizacjami, Polska będzie także przeciwdziałać konfliktom, brać udział w efektywnym reagowaniu kryzysowym, zgodnie z prawem międzynarodowym dopuszczającym możliwość prowadzenia operacji poza art. 5. Traktatu Waszyngtońskiego. Intencją sojuszniczych operacji reagowania kryzysowego jest rozwiązanie kryzysu poprzez powstrzymanie działań wojennych tak, aby zapewnić bezpieczeństwo i chronić pokój międzynarodowy. Operacje te wymagają odpowiednich procedur konsultacyjnych.

W ramach reagowania kryzysowego wyróżniamy dwie grupy zadań strategicznych:

- a) pierwsza grupa – obejmuje reagowanie na bezpośrednie zagrożenie bezpieczeństwa RP lub sojuszników poprzez:
- realizację przedsięwzięć pogotowia obronnego, stosownie do skali i charakteru narastania kryzysu – takich jak: podwyższanie gotowości obronnej państwa, w tym gotowości bojowej SZ RP, demonstracyjne ćwiczenia wojskowe, częściowe rozwinięcie mobilizacyjne i operacyjne w tym ewentualne przesunięcia jednostek wojskowych itp. - realizowane w ramach przedsięwzięć narodowych lub NATO Precautionary System;
 - zabezpieczenie przyjęcia sojuszniczych sił prewencyjnego wzmocnienia na terytorium Polski, poprzez realizację zadań Wsparcia Państwa Gospodarza (HNS);

- strategiczną osłonę obszaru kraju przed skutkami kryzysu na dużą skalę regionalnego lub ponadregionalnego) - poprzez zorganizowanie i przeprowadzenie kompleksowej (militarnej i pozamilitarnej) operacji osłonowej;
- przerzut i rozwinięcie własnych sił reagowania w ramach zgrupowań sojuszniczych na kierunku zagrożenia poza terytorium RP z jednoczesnym zachowaniem zdolności obronnych państwa; (Załącznik 1)

b) druga grupa zadań kryzysowych – to udział w międzynarodowych operacjach kryzysowych (w tym sojuszniczych operacjach NATO poza art. 5. Traktatu Waszyngtońskiego) mających na celu:

- powstrzymanie pojawiającego się kryzysu i stymulowanie jego jak najszybszego rozwiązania - poprzez izolowanie rejonów objętych konfliktem oraz presję militarną i pozamilitarną na strony konfliktu;
- wszechstronne wsparcie militarne i pozamilitarne na rzecz rozwiązania konfliktu - poprzez pomoc organizacyjną i doradczą udzielaną stronom konfliktu oraz akcje humanitarne i antyterrorystyczne, a także poprzez przeprowadzanie wojskowych operacji utrzymywania pokoju;
- bezpośrednie wymuszanie pokoju - poprzez przeprowadzenie interwencyjnych operacji militarnych i rozbrojenie lub rozbitcie formacji zbrojnych skonfliktowanych stron. (Załącznik 2)

Polska jako członek NATO może brać udział w wojnie sojuszniczej, zgodnie z zasadą, że każda agresja na członka NATO jest agresją na całe NATO. Z punktu widzenia polskiej strategii obronności wojna ta może mieć charakter:

- odparcia bezpośredniej agresji na terytorium Polski;
- udziału w odparciu agresji skierowanej przeciwko państwu sojuszniczemu (wojna poza terytorium Polski). (Załącznik 3)

Największe obciążenia i wysiłki Polska musiałaby ponosić w razie *wojny obronnej na własnym terytorium*. W tym wypadku angażowany byłby cały potencjał obronny państwa - militarny i pozamilitarny.

Główne zadania strategiczne państwa - realizowane w ramach kolektywnej obrony sojuszniczej - obejmowałyby:

- udział SZ RP, w ramach wspólnie przygotowanych planów operacyjnych, w przeprowadzeniu operacji osłonowych i obronnych początkowego okresu wojny mających na celu rozpoznanie, jak najwcześniejsze zatrzymanie i osłabienie zgrupowania inwazyjnego przeciwnika, które umożliwi przejęcie inicjatywy strategicznej;
- doprowadzenie do uzyskania przewagi strategicznej - poprzez strategiczne rozwinięcie pozostałych sił narodowych oraz wszechstronne zabezpieczenie przyjęcia sojuszniczych sił wzmocnienia na obszarze kraju;
- udział w przygotowaniu i przeprowadzeniu przeciwnatarcia strategicznego mającego na celu rozbięcie zgrupowania inwazyjnego i zniszczenie potencjału ofensywnego przeciwnika;
- aktywne pozamilitarne (zwłaszcza dyplomatyczne, informacyjne, ekonomiczne) oddziaływanie na agresora w celu osłabienia jego potencjału ofensywnego;
- podtrzymywanie i umacnianie własnego potencjału obronnego poprzez ochronę ludności i struktur państwa, zapewnienie skutecznego funkcjonowania administracji i gospodarki w warunkach wojennych, zapewnienie materialnych i pozamaterialnych warunków przetrwania ludności w warunkach wojennych oraz pozamilitarne wsparcie działań SZ RP. (Załącznik 4)

Nowym – w stosunku do lat dziewięćdziesiątych – zadaniem strategicznym w dziedzinie obronności, które musimy brać pod uwagę w planowaniu strategicznym, jest udział w **obronie kolektywnej poza terytorium własnego kraju**. Jego realizacja obejmowałaby takie zwłaszcza przedsięwzięcia, jak:

- wszechstronna lądowa, powietrzna i morska (militarna i pozamilitarna) osłona strategiczna własnego terytorium, w tym wzmożona obrona powietrzna, ochrona granic i ważnych obiektów, a także neutralizacja działań dywersyjno-rozpoznawczych;
- udział wydzielonych zgrupowań wojsk operacyjnych (w pierwszej kolejności sił reagowania) w sojuszniczych kampaniach i operacjach militarnych na teatrze wojny;
- wszechstronne wsparcie i zabezpieczenie własnych wojsk operujących na teatrze wojny;
- zapewnienie sprawnego funkcjonowania administracji i gospodarki oraz informowanie i ochrona ludności w warunkach selektywnego oddziaływania zbrojnego przeciwnika na terytorium Polski. (Załącznik nr 5)

Mówiąc o polskich koncepcjach i zadaniach strategicznych w dziedzinie obronności należy podkreślić, że planowanie i przygotowywanie ich realizacji odbywa się w sojuszniczym systemie wspólnego planowania operacji. Uczestnicząc w tym procesie za główny cel stawiamy sobie pełne uwzględnienie specyfiki naszego usytuowania geostrategicznego w strukturze sojuszu. wraz ze wszystkimi tego konsekwencjami.

Do realizacji zadań obronnych państwo wydziela zorganizowane i przygotowane siły i środki, które tworzą system obronności Rzeczypospolitej Polskiej. W jego skład wchodzi:

- podsystem kierowania obronnością państwa;

oraz dwa podsystemy wykonawcze:

- militarny – Siły Zbrojne RP;
- pozamilitarny, czyli pozamilitarne ogniwa obronne. (Załącznik 6).

Kształt i strukturę systemu obronnego wyznaczają potrzeby obronne wynikające z oceny zagrożenia bezpieczeństwa narodowego oraz szeroko rozumiane możliwości potencjału państwa.

Polskie siły zbrojne są zasadniczym elementem systemu obronnego Rzeczypospolitej Polskiej. Charakter, strukturę i potencjał SZ określają wymogi strategiczne wskazujące potrzebę dysponowania komponentami zbrojnymi o wysokiej gotowości bojowej, mobilności i efektywności, zdolnymi do natychmiastowej reakcji w ramach działań operacyjnych na obszarze kraju i poza nim.

W myśl Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej celem Sił Zbrojnych RP jest obrona niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnienie bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic. Zgodnie z postanowieniami Traktatu Waszyngtońskiego, Siły Zbrojne RP uczestniczą w sojuszniczym systemie obrony kolektywnej. Stosownie do wymogów sojuszniczej strategii obronnej, część polskich formacji wojskowych zachowuje gotowość do udziału w koalicyjnych operacjach wojskowych poza strefą odpowiedzialności sojuszniczej.

Polskie siły zbrojne spełniają również ważną rolę stabilizującą wewnątrz państwa w sytuacjach kryzysowych i zwalczaniu zagrożeń niemilitarnych. Siły Zbrojne RP przyczyniają się także do kształtowania dobrosąsiedzkich stosunków w regionie, przez uczestnictwo w misjach budowy zaufania i bezpieczeństwa, promując otwartość i przewidywalność wojskową, realizując dwustronne i wielostronne porozumienia w zakresie współpracy wojskowej, zgodnie z wytycznymi politycznymi władz państwowych.

Zasadniczym wyzwaniem dla polskich sił zbrojnych jest osiąganie coraz większych zdolności operacyjnych i technicznych. Wymagają tego kryteria i standardy sojusznicze zawarte w procesie planowania obronnego. Pełna i terminowa realizacja zadań planowania jest warunkiem uzyskania niezbędnego poziomu interoperacyjności i kompatybilności sił zbrojnych, zapewniającego właściwe przygotowanie do wykonywania zadań obrony kolektywnej, uczestniczenia w międzynarodowych operacjach wsparcia pokoju i rozwiązywania problemów kryzysowych.

Niezależnie od członkostwa w Sojuszu Północnoatlantyckim, celem Polski jest również włączenie do Unii Europejskiej. W wymiarze wojskowym oznacza to perspektywę uczestniczenia w działalności obronnej tej organizacji oraz konieczność przygotowania i wydzielania odpowiednich komponentów zbrojnych do uczestnictwa w operacjach wojskowych prowadzonych przez europejskie struktury obronne.

Polskie siły zbrojne są tradycyjnie aktywnym uczestnikiem operacji pokojowych. Udział w operacjach pokojowych i humanitarnych pod auspicjami ONZ, OBWE i UE będzie nadal traktowany jako obowiązek służby dla dobra ludzkości i obrony pokoju. Polscy oficerowie i podoficerowie, a także całe jednostki wojskowe wykonywali zadania mandatowe w wielu operacjach tych organizacji. Gotowość do uczestniczenia w tego typu działalności pozostanie jednym z ważnych priorytetów Sił Zbrojnych RP.

Istotnym elementem kształtowania bezpieczeństwa i zaufania jest szeroko pojęta międzynarodowa współpraca wojskowa, obejmująca uzgodnione sfery i problemy sił zbrojnych. Wymiar praktyczny tej współpracy to wspólne ćwiczenia wojskowe, wizyty w jednostkach i bazach wojskowych, spotkania żołnierzy i wymiana doświadczeń. Siły Zbrojne RP nadal będą uczestniczyć w inicjowaniu i kontynuowaniu takiej działalności, zarówno w ramach Sojuszu, jak i z siłami zbrojnymi państw regionu deklarującymi wolę nawiązania współpracy, niezależnie od ich zapatrywań politycznych i priorytetów militarnych, wykorzystując w tym celu wszelkie możliwości

i formy. Siły zbrojne zachowają zdolność do wspierania aktywnej, stabilizującej roli Polski w regionie, promując politykę partnerstwa wolnego, demokratycznego państwa, otwartego na współpracę i utrzymującego dobrosąsiedzkie stosunki, przewidywalnego i dającego przykład w przestrzeganiu wartości demokratycznych, zobowiązań i umów międzynarodowych.

Zadania Sił Zbrojnych RP wynikają z postanowień *Konstytucji RP* oraz założeń *Strategii Bezpieczeństwa RP* i *Strategii obronności RP*.

Obejmują one:

- partnerstwo dwustronne i wielostronne poprzez współpracę wojskową;
- wsparcie dyplomacji prewencyjnej i konsultacji politycznych - odstraszenie;
- udział w operacjach kryzysowych;
- obronę terytorium państwa oraz;
- wywiązywanie się z zobowiązań sojuszniczych. (Załącznik 7)

W obliczu wyzwań polskie siły zbrojne muszą być zdolne do podejmowania działań zbrojnych o różnej skali, intensywności i rozmachu. Mogą to być operacje narodowe i międzynarodowe, wspólne z innymi państwami sojuszniczymi o charakterze działań połączonych i wysokiej intensywności, a także operacje mniejsze, na skalę regionalną i lokalną. Obok priorytetowych zadań obrony państwa, równie ważne stają się działania w ramach struktur międzynarodowych, mające na celu ochronę interesu bezpieczeństwa w strefie zainteresowania Sojuszu.

Integracja z Sojuszem Północnoatlantyckim i solidarność z decyzjami kierownictwa NATO oraz uczestnictwo w przedsięwzięciach militarnych Sojuszu są podwalinami polskiej strategii wojskowej. Pełna integracja wojskowa z NATO jest procesem długofalowym wymagającym stałego podejmowania wysiłków organizacyjnych i finansowych całego państwa.

Zasadniczym obszarem integracji są przedsięwzięcia planowania obronnego umacniające narodowy potencjał obronny, planowanie operacyjne działalności wojskowej polskich sił zbrojnych w ramach obrony kolektywnej i reagowania kryzysowego oraz wspólna realizacja inwestycji obronnych na terytorium państwa. (Załącznik 8)

Perspektywa członkostwa Polski w Unii Europejskiej stawia kolejne poważne zadania dla polskich sił zbrojnych. Sprostanie unijnym wymogom obronnym wymaga osiągnięcia i utrzymywania nie tylko zdolność do uczestniczenia w strukturach wojskowych ale również gotowości do podejmowania wspólnych działań w składzie europejskiego komponentu zbrojnego. W ramach tych struktur wydzielone polskie jednostki i formacje wojskowe mogą być włączane w skład międzynarodowych zgrupowań operacyjnych przeznaczonych do wykonywania zadań reagowania kryzysowego oraz misji wspierających pokój i stabilność w obszarach wspólnego interesu bezpieczeństwa. (Załącznik 9)

Organizacja, system dowodzenia i wyposażenie polskich sił zbrojnych stwarzają warunki do wypełniania zobowiązań sojuszniczych oraz do podejmowania działań adekwatnych do zagrożenia państwa. Obronny charakter polskich sił zbrojnych nie wyklucza użycia ich w operacjach interwencyjnych, powstrzymywania i neutralizacji źródeł zagrożenia, stosownie do powziętych decyzji politycznych. Oznacza to, że polskie siły zbrojne zachowują konieczne cechy elastyczności i mobilności swoich formacji i jednostek. Mogą planować, organizować i prowadzić działania zbrojne samodzielnie, bądź w ramach połączonych operacji międzynarodowych o różnej skali i natężeniu, w różnych warunkach geograficznych i klimatycznych, porach roku, na terytorium kraju i poza nim.

Wojsko Polskie rozwija wszechstronną współpracę wojskową z siłami zbrojnymi państw zainteresowanych umacnianiem bezpieczeństwa i stabilności w regionie i na kontynencie. Współpraca ta będzie realizowana w ramach zawieranych porozumień dwustronnych i wielostronnych, zarówno w układzie

sojuszniczym jak i partnerskim. Do zasadniczych form współpracy należą Partnerstwo dla Pokoju i forum Euroatlantyckiej Rady Współpracy – *Euroatlantic Partnership Council (EAPC)* oraz inne dostępne inicjatywy dwustronne i wielostronne. (Załącznik 10)

Polskie siły zbrojne utrzymują swój potencjał bojowy na odpowiednim poziomie, uregulowanym postanowieniami stosownych porozumień i traktatów międzynarodowych. Przyznane parytety uzbrojenia konwencjonalnego traktowane są jako podstawowy miernik ilościowy potencjału bojowego wojsk i stanowią suwerenny wyznacznik kształtu i struktury sił zbrojnych. Potencjał ten zapewnia podejmowanie działań obronnych i wywiązywanie się z zobowiązań sojuszniczych, nie naruszając przy tym, traktatowo uzgodnionej, regionalnej równowagi militarnej. Członkostwo w Sojuszu Północnoatlantyckim zapewnia polskim siłom zbrojnym wykorzystanie rezultatów polityki odstraszania nuklearnego. Wojsko Polskie nie posiada i nie zamierza posiadać tego rodzaju uzbrojenia w wyposażeniu, niemniej będzie uczestniczyć w rozwijaniu sojuszniczej polityki i strategii nuklearnej.

Siły Zbrojne RP działając w sojuszniczym systemie bezpieczeństwa NATO lub samodzielnie muszą być przygotowane do realizacji trzech rodzajów zadań strategicznych:

- prewencyjno - stabilizacyjnych w czasie pokoju;
- reagowania kryzysowego w czasie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa lub bezpieczeństwa sojuszników oraz na rzecz bezpieczeństwa międzynarodowego;
- obronnych w razie wojny - odpierania agresji na Polskę lub sojuszników. (Załącznik 11).

W ramach działań stabilizacyjnych i prewencyjnych Siły Zbrojne powinny być przygotowane do realizacji następujących głównych zadań strategicznych:

- aktywny udział w kształtowaniu bezpiecznego środowiska międzynarodowego poprzez wszechstronny wkład w umacnianie siły i sprawności Sojuszu Północnoatlantyckiego, uczestnictwo w działalności Organizacji Narodów Zjednoczonych, Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Unii Europejskiej oraz innych organizacji międzynarodowych;
- budowanie strefy wzajemnego zaufania w otoczeniu Polski - poprzez rozwijanie konstruktywnego, pokojowego współdziałania ze wszystkimi sąsiadami i partnerami, w ramach współpracy przygranicznej i programu *"Partnerstwo dla Pokoju"*;
- wspieranie wysiłków państw w bliższym i dalszym otoczeniu w bezkonfliktowym przeprowadzaniu transformacji ustrojowych, zwłaszcza w przekształcaniu struktur obronnych - poprzez współpracę wojskową, w tym tworzenie wspólnych, wielonarodowych formacji wojskowych;
- odstraszanie militarne - poprzez ciągłe utrzymywanie sił zbrojnych na poziomie adekwatnym do potrzeb i możliwości państwa - zarówno wydzielanych do struktur sojuszniczych NATO, jak i pozostających w wyłącznej dyspozycji dowództwa narodowego - oraz demonstrowanie podczas ćwiczeń i manewrów ich gotowości bojowej i sprawności operacyjnej do użycia w warunkach kryzysu i wojny. (Załącznik 12)

W ramach reagowania kryzysowego Siły Zbrojne RP powinny być przygotowane do realizacji dwóch grup zadań strategicznych obejmujących:

a) reagowanie na bezpośrednie zagrożenie militarne bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej lub sojuszników poprzez:

- realizację przedsięwzięć obronnych na terytorium kraju, adekwatnych do skali i charakteru narastania kryzysu, w tym podwyższanie gotowości bojowej sił zbrojnych, demonstracyjne ćwiczenia wojskowe, częściowe rozwinięcie mobilizacyjne i operacyjne itp. - realizowane w ramach sojuszniczego systemu środków zapobiegania lub w ramach przedsięwzięć narodowych;
- udział w zabezpieczeniu przyjęcia sojuszniczych sił prewencyjnego wzmocnienia na terytorium Polski, realizując zadania Wsparcia Państwa - Gospodarza (HNS);
- przerzut i rozwinięcie własnych sił reagowania w ramach zgrupowań sojuszniczych w przypadku zagrożenia poza terytorium RP; (Załącznik 13)

b) udział w międzynarodowych operacjach kryzysowych oraz sojuszniczych operacjach poza artykułem 5 Traktatu Waszyngtońskiego, mających na celu:

- rozpoznawanie i lokalizowanie pojawiających się kryzysów i wspólnie z wojskami państw sojuszniczych izolowanie rejonów objętych konfliktem;
- wszechstronne wsparcie militarne i pozamilitarne na rzecz rozwiązania konfliktu poprzez pomoc organizacyjną i doradczą udzielaną stronom konfliktu oraz akcje humanitarne i antyterrorystyczne, a także poprzez przeprowadzanie wojskowych operacji utrzymywania pokoju;

- bezpośrednio wymuszanie pokoju - poprzez przeprowadzenie interwencyjnych operacji wojskowych i rozbrojenie lub rozbięcie formacji zbrojnych stron konfliktu;
- strategiczna osłona przed skutkami kryzysu na skalę regionalną - poprzez zorganizowanie i przeprowadzenie kompleksowej operacji osłonowej. (Załącznik 14)

Operacje reagowania kryzysowego charakteryzują się zmienną intensywnością i zasięgiem. Warunkują to cechy kryzysów, tj. źródła, przyczyny i poziom aktywności podmiotów. Operacje reagowania kryzysowego, zależnie od ich skali, mogą być prowadzone samodzielnie przez wydzielone jednostki i formacje polskich sił zbrojnych bądź w układzie sojuszniczym.

W okresie narastania kryzysu w najbliższym otoczeniu Polski, główne zadanie sił zbrojnych będzie polegało na rozpoznaniu jego charakteru, lokalizacji ośrodków kierowania, składu zwaśnionych stron, identyfikacji celów oraz określenie prognozy rozwoju kryzysu i jego skutków dla bezpieczeństwa państwa. Zadanie to wykonywać będą dostępne siły i środki rozpoznania wojskowego, a także inne organa odpowiedzialne za bezpieczeństwo państwa i Sojuszu. (Załącznik 15)

Stosownie do rozwoju kryzysu podejmowane będą odpowiednie przedsięwzięcia zbrojne i niezbrojne zmierzające do neutralizacji, ograniczenia jego zasięgu i osłony państwa przed jego skutkami. Zadania takie wykonywać mogą jednostki i formacje sił szybkiego reagowania w obszarach zagrożonych państwa, drogą ograniczonej działalności wojskowej, demonstrującej wolę polityczną i gotowość do zażegnania kryzysu.

Jednostki i formacje sił zbrojnych mogą również realizować zadania ochronne i prewencyjne na terenie kraju polegające na izolowaniu rejonów zagrożonych, demilitaryzacji stwierdzonych, zorganizowanych jednostek zbrojnych lub paramilitarnych, grup przestępczych, miejscowości i całych

obszarów, a także inne formy działań stosownie do sytuacji i decyzji politycznych.

Użycie siły w sytuacjach kryzysowych regulują specjalne zasady, ustalone na szczeblu politycznym państwa lub w sojuszniczych organach dowodzenia, za przestrzeganie których odpowiada każdy dowódca uczestniczący w operacji wojskowej.

W przypadku uczestniczenia jednostek i formacji polskich sił zbrojnych w operacjach kryzysowych poza granicami państwa ich działalność regulują stosowne przepisy i ustalenia wiodącej organizacji międzynarodowej oraz mandat operacji.

W ramach obrony przed agresją Siły Zbrojne RP powinny być gotowe do realizacji dwóch podstawowych grup zadań strategicznych, obejmujących:

- odparcie bezpośredniej agresji na terytorium Polski;
- udział w odparciu agresji skierowanej przeciwko państwu sojuszniczemu.

W warunkach konfliktu zbrojnego potencjał militarny naszego kraju powinien pozwalać na podjęcie samodzielnej obrony w ograniczonym okresie czasu. Głównym celem obrony własnej powinno być wówczas stworzenie odpowiednich warunków, zarówno militarnych jak i politycznych, do otrzymywania przez Polskę natychmiastowego i skutecznego wsparcia sojuszniczego.

W razie wojny obronnej na terytorium Polski główne zadania SZ RP - realizowane w ramach kolektywnej obrony sojuszniczej - obejmują:

- udział SZ RP, w ramach wspólnie przygotowanych planów operacyjnych, w przeprowadzeniu operacji osłonowych i obronnych początkowego okresu wojny mających na celu rozpoznanie, jak najwcześniejsze zatrzymanie i osłabienie zgrupowania inwazyjnego przeciwnika oraz przejęcie inicjatywy strategicznej;

- doprowadzenie do uzyskania przewagi - poprzez strategiczne rozwinięcie pozostałych sił narodowych oraz wszechstronne zabezpieczenie przyjęcia sojuszniczych sił wzmocnienia na terytorium państwa;
- udział w przygotowaniu i przeprowadzeniu przeciwnatarcia strategicznego mającego na celu rozbięcie zgrupowania inwazyjnego, zniszczenie potencjału ofensywnego przeciwnika i odzyskanie utraconych obszarów terytorium państwa;
- aktywne oddziaływanie na agresora w celu osłabienia jego potencjału ofensywnego; podtrzymywanie i umacnianie własnego potencjału obronnego poprzez ochronę ludności i struktur państwa oraz zapewnienie funkcjonowania administracji i gospodarki w warunkach wojennych. (Załącznik 16)

W razie udziału w wojnie obronnej poza terytorium własnego kraju do głównych zadań strategicznych SZ RP będą należały:

- osłona strategiczna własnego terytorium;
- udział wydzielonych zgrupowań wojsk operacyjnych w sojuszniczych kampaniach i operacjach militarnych na teatrze wojny; wszechstronne wsparcie i zabezpieczenie własnych wojsk operujących na teatrze wojny;
- prowadzenie wzmożonej ochrony granicy oraz operacyjnej ochrony ważnych obiektów, a także neutralizacja działań dywersyjno - rozpoznawczych;
- ochrona struktur i gospodarki państwa oraz ochrona ludności w warunkach selektywnego oddziaływania zbrojnego przeciwnika na terytorium Polski. (Załącznik 17)

Każdy akt agresji wymierzonej w bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej, jej suwerenność i integralność terytorialną, zgodnie z postanowieniami artykułu 5 Traktatu Waszyngtońskiego traktowany jest, jako akt wrogi wymierzony przeciwko całemu Sojuszowi Północnoatlantyckiemu.

Stosownie do etapów działań obronnych, Siły Zbrojne RP podejmować będą adekwatne działania na lądzie, morzu i w powietrzu zmierzające do zminimalizowania potencjału agresora, ograniczenia zasięgu agresji i jej destrukcyjnych skutków. Zależnie od skali agresji, obronę państwa zapewnią będą częściowo lub całkowicie zmobilizowane Siły Zbrojne RP oraz sojusznicze siły wzmocnienia.

W pierwszej fazie operacji obronnej, główny wysiłek wojsk koncentrować się będzie na rozpoznaniu zamiaru agresora, składu zgrupowania inwazyjnego, ustaleniu kierunków głównych uderzeń, rozmieszczenia kluczowych sił i środków rażenia oraz systemów dowodzenia i kierowania wojskami. Jednocześnie formacje sił szybkiego reagowania i głównych sił obronnych wzmocnione wysuniętymi komponentami sojuszniczymi prowadzić będą działania obronne w strefie przygranicznej i ustalonych akwenach morskich i wód terytorialnych, wzbraniając agresorowi osiągnięcie zasadniczych celów inwazji. Siły Powietrzne w układzie narodowym lub sojuszniczym zapewnią osłonę powietrzną państwa i działań obronnych oraz wsparcie formacji wojsk lądowych i sił morskich. Osłabianie potencjału agresora polegać będzie na izolowaniu pierwszorzutowych zgrupowań uderzeniowych od napływu formacji drugiego rzutu i odwodów oraz na niszczeniu ważnych celów i obiektów w jego ugrupowaniu.

W czasie działań obronnych na terytorium Polski napływać będą kolejne formacje sojuszniczych sił wzmocnienia, tworząc warunki do spotęgowania działań obronnych i uzyskania przewagi strategicznej nad agresorem.

W przypadku włamania się zgrupowania inwazyjnego w obszar państwa i zajęcia części jego terytorium, zgrupowanie koalicyjne powstrzyma i uniemożliwi rozwinięcie powodzenia operacji zaczepnej, osłabi potencjał ofensywny agresora, a następnie zorganizuje i przeprowadzi przeciwuderzenie strategiczne w celu ostatecznego zniszczenia jego sił i wyparcia ich poza granice państwa.

Równolegle, w tej fazie działań obronnych, na obszarach częściowo zajętych przez agresora, jednostki wojsk terytorialnych i specjalnych podejmować będą działania nieregularne i niekonwencjonalne mające na celu osłabienie jego potencjału bojowego i morale wojsk.

Polska jako sygnatariusz międzynarodowych porozumień przestrzega postanowień traktatów o zakazie prowadzenia prób jądrowych, przechowywania i stosowania broni chemicznej oraz biologicznej.

Polskie siły zbrojne, nie posiadając na swoim uzbrojeniu broni masowego rażenia, utrzymują i doskonalą zdolność do ochrony wojsk przed jej skutkami oraz prowadzą szkolenie przygotowujące stany osobowe do działania w warunkach jej zastosowania. Przedstawiciele Sił Zbrojnych RP uczestniczą w konsultacjach oraz pracach organów NATO i innych instytucji międzynarodowych związanych z przeciwdziałaniem rozprzestrzenianiu tej broni.

Partnerstwo dla Pokoju, a w tym udział w przedsięwzięciach koordynowanych przez EAPC, pozostanie nadal zasadniczą platformą współpracy wojskowej Polski z państwami partnerskimi pozostającymi poza strukturami NATO, głównie w zakresie operacji pokojowych, akcji humanitarnych oraz poszukiwawczo-ratowniczych. Uczestnictwo polskich sił zbrojnych w PdP stanowi istotny element budowy zaufania i bezpieczeństwa w regionie Europy Środkowej, przybierając formę regionalnych programów Partnerstwa, które w większym stopniu uwzględniają zarówno specyfikę, jak i zróżnicowane aspiracje poszczególnych krajów. Regionalne Programy Partnerstwa mogą więc stać się trwałym elementem architektury

bezpieczeństwa europejskiego. Programy te realizowane są wspólnie z siłami zbrojnymi państw sojuszniczych i partnerskich w ramach współpracy dwustronnej i wielostronnej.

Współpraca dwustronna i wielostronna jest podstawową formą realizacji idei partnerstwa wojskowego. Przedmiotem współpracy wojskowej mogą być sprawy wspólnego szkolenia, idea tworzenia jednostek wielonarodowych, wymiana doświadczeń i informacji, a także inne sfery uzgodnione. Podstawą takiej współpracy są porozumienia zawarte z państwami sojuszniczymi i partnerskimi w ramach inicjatyw ponadgranicznych i regionalnych. Porozumienia te mogą być przedmiotem wspólnych konsultacji, przeglądów, narad i seminariów. Stosownie do uzyskanych doświadczeń, zakres porozumień może ulegać zmianom, wzbogacając się o nowe treści i formy współdziałania.

Treść współpracy wojskowej zawierają roczne lub wieloletnie plany współpracy resortów obrony narodowej. Przedsięwzięcia natury wojskowej opracowuje się na szczeblu Sztabu Generalnego WP i dowództw rodzajów sił zbrojnych. Za koordynację współpracy wojskowej odpowiadają właściwe komórki organizacyjne w strukturach sił zbrojnych.

Poważnym wyzwaniem dla Polski i jej Sił Zbrojnych jest budowana dziś Europejska Tożsamość Obronna. Musimy myśleć o zapewnieniu Polsce i innym członkom NATO spoza Unii Europejskiej zadowalającego udziału w prowadzonych przez Unię operacjach wojskowych.

Od dziesięcioleci podejmowano próby poprawy europejskich zdolności do działań obronnych. Owocem tych wysiłków były często zmiany instytucjonalne, nie dające wymiernych rezultatów.

Po radykalnej zmianie sytuacji bezpieczeństwa światowego, która miała miejsce pod koniec XX wieku Europejska Tożsamość Obronna jest konieczna. I jesteśmy właśnie świadkami jej rozwoju. Jednocząca się Europa chciałaby odgrywać o wiele ważniejszą rolę w obronności. Być może wreszcie

jest do tego gotowa i zdolna. Kolejnym argumentem przemawiającym za rozwojem Europejskiej Tożsamości Obronnej jest konieczność zwiększania w XXI wieku europejskiego udziału militarnego w NATO. Po kampanii powietrznej w Kosowie USA wzywają Europę do rozwoju swej zdolności obronnej tak, by możliwym stał się racjonalniejsze („uczciwsze”) podzielenie wydatków, kosztów i ryzyka. W przyszłości mogą nadejść takie chwile, kiedy siły europejskie będą w dużej mierze zdane na siebie w rozwiązywaniu niektórych problemów.

Zmienił się zasadniczo charakter wyzwań stojących dziś przed Europą. Dziś są to pomniejsze konflikty regionalne, czy wojny domowe w niewielkich krajach. Sprawy te nie zawsze dotyczą amerykańskiej racji bezpieczeństwa. Europa musi zatem osiąść samodzielne radzenia sobie z problemami. I nie sądzę, by w XXI wieku całkowita niezależność Europy była wykonalna. Nie ma powodu do niepokoju, że Europa w kwestii bezpieczeństwa oddzieli się całkowicie od Ameryki, w której gestii pozostają nadal kluczowe dziedziny strategiczne: zwiad satelitarny, logistyka itd.

W Europejskiej Tożsamości Obronnej nie chodzi przecież o stworzenie drugiego sojuszu obronnego. Mało tego, mocniejsza Europa jest niewątpliwie korzystna dla NATO. Sojusz jest już od kilku lat przygotowywany do zapewnienia materialnego wsparcia kierowanym przez Unię Europejską operacjom. Niezbędną była więc nowa, bardziej elastyczna struktura dowodzenia NATO, zaprojektowana tak, by pozwolić na wykorzystanie zasobów NATO podczas operacji kierowanych przez UE. Także proces planowania NATO bierze obecnie pod uwagę uwarunkowania europejskie. Sojusz Północnoatlantycki zdecydowanie zmierza też ku rozszerzeniu zdolności obronnej wszystkich swoich członków tak, by mieć pewność, że dysponują sprzętem i technologiami niezbędnymi do skutecznego działania i współpracy. Kroki te świadczą o zdecydowanej woli solidnej współpracy NATO z Unią Europejską w dziedzinie bezpieczeństwa. (Załącznik 18)

W grudniu 1999 r. w Helsinkach Unia Europejska postawiła sobie cel główny - zbudowanie do 2003 r. niezależnych od NATO sił szybkiego reagowania (ekspedycyjnych) w liczbie 50-60 tys., gotowych do działania w ciągu 60 dni, które można by utrzymać na miejscu przez przynajmniej rok. I choć wydaje się, że jesteśmy świadkami rzeczywistego postępu, że Unia Europejska i NATO zaczęły już w praktyce budowę europejskich sił z prawdziwego zdarzenia, to aby zamierzenia dotyczące Europejskiej Tożsamości Obronnej nie były tylko czczymi obietnicami trzeba jeszcze rozwiązać szereg kwestii. Z punktu widzenia Polski jedną z nich jest zapewnienie „pozaunijnym” członkom NATO – Polsce, Norwegii, Turcji - zadawalającego udziału w operacjach wojskowych prowadzonych przez UE. Jest to niezwykle istotne jeśli Unia chce korzystać z sił i środków NATO. Działania eurokorpusu są przecież uzależnione od zgody NATO na użycie sojuszniczej infrastruktury, a o tym będą decydowały także „pozaunijni” członkowie Sojuszu. (Załącznik 19)

Ponadto każdy kraj członkowski dysponuje tylko jednym budżetem obronnym i jednymi siłami zbrojnymi. Strategie obronne obu organizacji muszą być więc absolutnie spójne, by nie zaistniała konieczność równoczesnego utrzymywania „wojsk NATO” i „sił UE”. Budżety obronne państw są zbyt skromne, by prowadzić jednoczesne i niespójne działania w zakresie planowania, kierowania strukturami dowodzenia czy zakupów uzbrojenia i sprzętu na potrzeby NATO i Unii. Warto więc podkreślić, że Prezydent Kwaśniewski w czasie ostatniego spotkania przywódców państw Trójkąta Weimarskiego zgodził się z Kanclerzem Schroederem, iż europejskie siły szybkiego reagowania będą filarem NATO, nie zaś jego konkurentem.

*

*

*

Jak to często się zdarza, życie pisze własne scenariusze. Wydarzenia, jakie miały miejsce 11 września 2001r. brutalnie uświadomiły nam, że światowy terroryzm jest zagrożeniem rzeczywistym, a nie czysto akademicką kategorią w rozważaniach. Nauka stąd płynąca wskazuje konieczność uważnego przyjrzenia się i ewentualnej weryfikacji zadań strategicznych stawianych nie tylko siłom zbrojnym, ale całemu systemowi obronności państwa.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawione wyniki pierwszego etapu badań nad ewolucją zadań strategicznych systemu obronności RP wskazują na potrzebę ich zintensyfikowania w 2002 r. ze względu na dużą dynamikę zmian w ocenie wyzwań i zagrożeń początku XXI wieku oraz wielu innych uwarunkowań polityczno-strategicznym. Wnioski z analizy porównawczej koncepcji strategicznych NATO (1991 i 1999) pozwalają zauważyć, że powstawały one w przełomowych dla świata okresach dziejowych, a zmiany były adekwatne do przemian w środowisku geostrategicznym. Były one w istocie odpowiedzią na nowe, będące pochodną dziejów, zagrożenia dla stabilizacji i bezpieczeństwa. Nowe warunki tworzyły możliwość określenia strategii Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Strategia nuklearna NATO podlega również zmianom a na przestrzeni ponad 50 lat funkcjonowania broni jądrowej Sojuszu także ewolucji. Była ona zawsze immanentną częścią składową, istotnym elementem myślenia strategicznego w NATO. Zawsze też była sytuowana w szerszym strategicznym kontekście. Ważne miejsce w badaniach poświęcone jest miejscu i roli Polski w ramach NATO w dziedzinie polityki jądrowej. Zauważyć bowiem należy iż Polska jako państwo nienuklearne musi wypracować swoje miejsce w kontekście podstawowych wymagań i zasad strategii nuklearnej Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Wyniki badań pierwszego etapu wskazują, iż kolejne zmiany w przyjętych strategiach bezpieczeństwa i obronności RP będą następowały z jeszcze większą intensywnością niż to miało miejsce w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Szczególną uwagę trzeba będzie

zwrócić na zmiany uwarunkowań dotyczących zwłaszcza formułowania zadań strategicznych dla systemu obronności oraz poszczególnych jego podsystemów.

BIBLIOGRAFIA

DOKUMENTY:

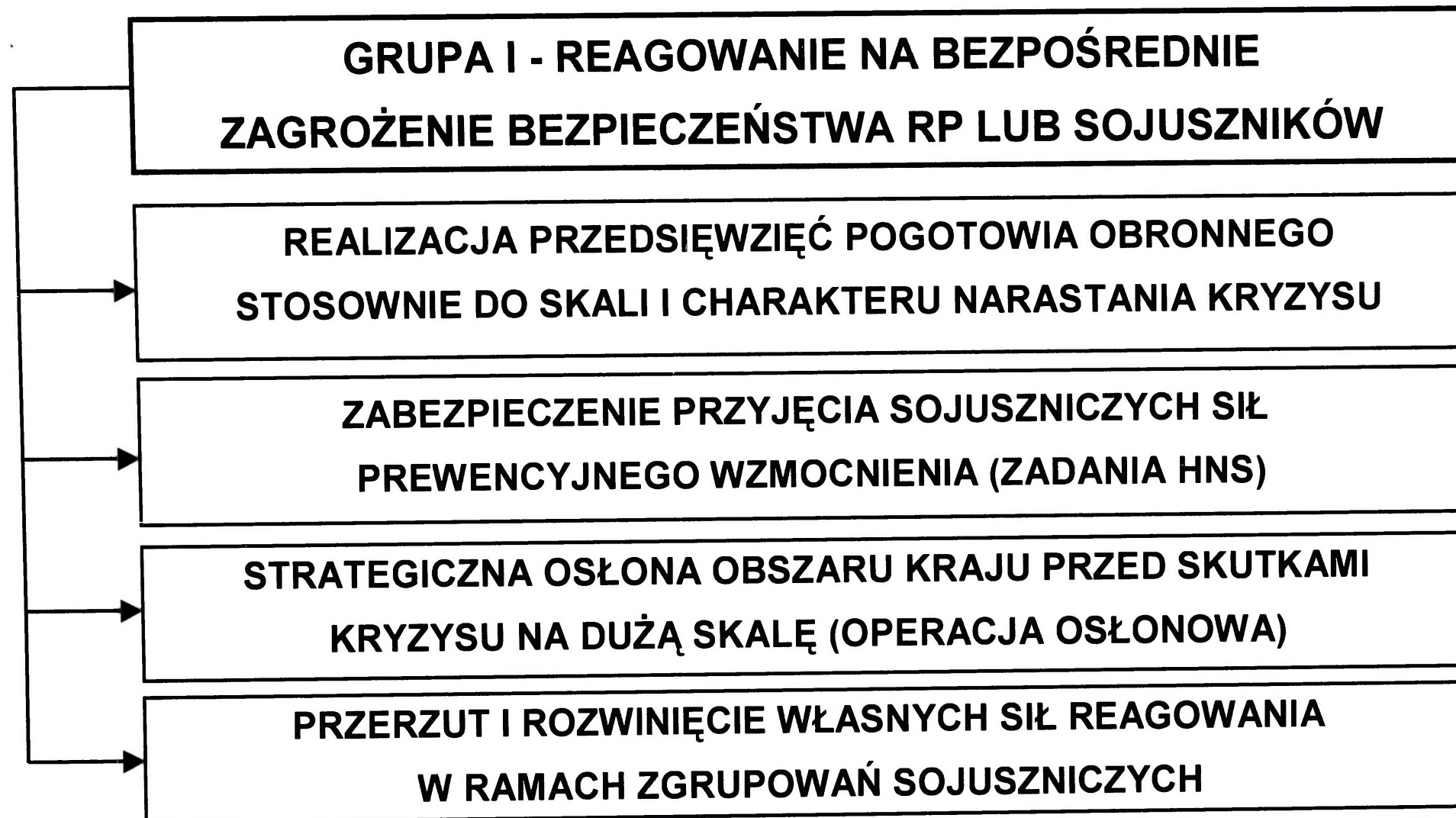
1. Jabłoński B., Kamiński S., NATO Acquis, Toruń 1998 r.,
2. NATO Strategy Documents 1949-1969. NATO GRAPHICS STUDIO 1176-96, edited by Dr G.W. Pedlow.
3. Koncepcja Strategiczna Sojuszu uzgodniona przez szefów państw i rządów, uczestniczących w spotkaniu Rady Północnoatlantyckiej (Rzym, 7-8 listopada 1991 r. w: NATO Vademecum. Warszawa 1995.
4. The Alliance's Strategic Concept Approved by the Heads of State and Governments participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. on 23rd and 24th April 1999, via Internet.
5. Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej. Przyjęta przez Radę Ministrów 4 stycznia 2000 r. ✓
6. Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej. Przyjęta przez Radę Ministrów 23 maja 2000 r. oraz materiały z okresu jej opracowywania. ✓

OPRACOWANIA:

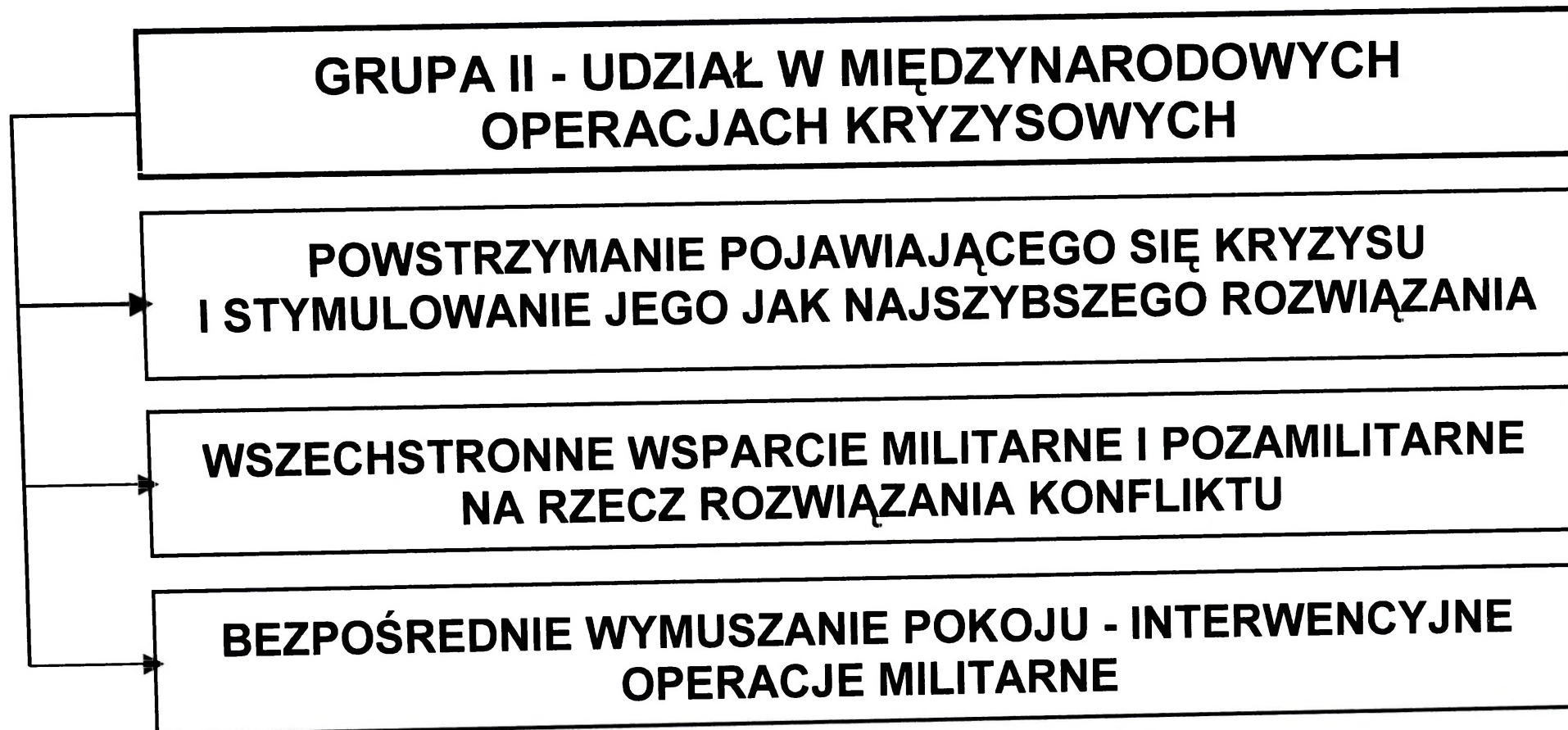
1. Balcerowicz B., Wybrane problemy obronności państwa (materiał studyjny), AON, Warszawa 2001;
2. Basic Fact Sheet on NATO's Nuclear Forces in the New Security Environment, updated 7 June 1999, s. 1-2, via Internet.
3. Basic Fact Sheet on NATO's Nuclear Strategy and the Nuclear Non – proliferation Treaty (NPT), 2000, via Internet.
4. Daalder I.H., The Nature and Practice of Flexible Response. NATO Strategy and Theater. Nuclear Forces since 1967, New York 1991.
5. Guertner G.L., Strategia NATO w nowym porządku świata, AON, Warszawa, 1992;
6. Koziej S., Hrynkiewicz-Żabicki A., Strategia i polityka nuklearna NATO w: Myśl wojskowa nr 1, styczeń-luty 2001r.
7. Koziej S., Podstawowe problemy strategii i systemu obronności na przełomie XX i XXI wieku, Warszawa 2001.

8. Koziej S., Szkic do dyskusji o przyszłej strategii poszerzonego NATO, MON-AON, Warszawa 1998;
9. Kukułka J., Historia współczesna stosunków międzynarodowych 1945 - 1996, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 1996;
10. Kugler R.L., The Great Strategy Debate. NATO's Evolution in the 1960s, Santa Monica, RAND, 1991.
11. Kupiecki R., Od Londynu do Waszyngtonu. NATO w latach dziewięćdziesiątych. Warszawa 1998.
12. Lawrence S. Kaplan, NATO's First Fifty Years, NATO Review – 50th Anniversary Commemorative Edition, 1999;
13. Legge M., Making of NATO's New Strategy, „NATO Review”, vol. 39, no. 6, December 1991.
14. NATO Facts and Figures, Brussels 1989
15. NATO Vademecum. Warszawa 1995
16. Piątkowski K., Świetlicki B., Włodarski P., Pakt Północnoatlantycki, "Biuletyn Informacyjny Biura Prasy i Informacji MON", 1994, nr 2;
17. Pickert H., Rozważania nad Strategią NATO (wykład wygłoszony w AON w marcu 1994), AON, Warszawa, 1994;
18. The Reader's Guide to The NATO Summit in Washington 23 - 25 April 1999, NATO Office of Information and Press, 1999;
19. Schwartz D. N., NATO's Nuclear Dilemmas, Washington DC 1983.
20. Stefanowicz J. (red.), Polska – NATO. Wprowadzenie i wybór dokumentów 1990 –1997, Warszawa 1997;
21. Wiatr M., Deklaracja Waszyngtońska i nowa Koncepcja strategiczna NATO a problemy bezpieczeństwa / obronności RP (skrypt wykładu), AON, Warszawa 2000;

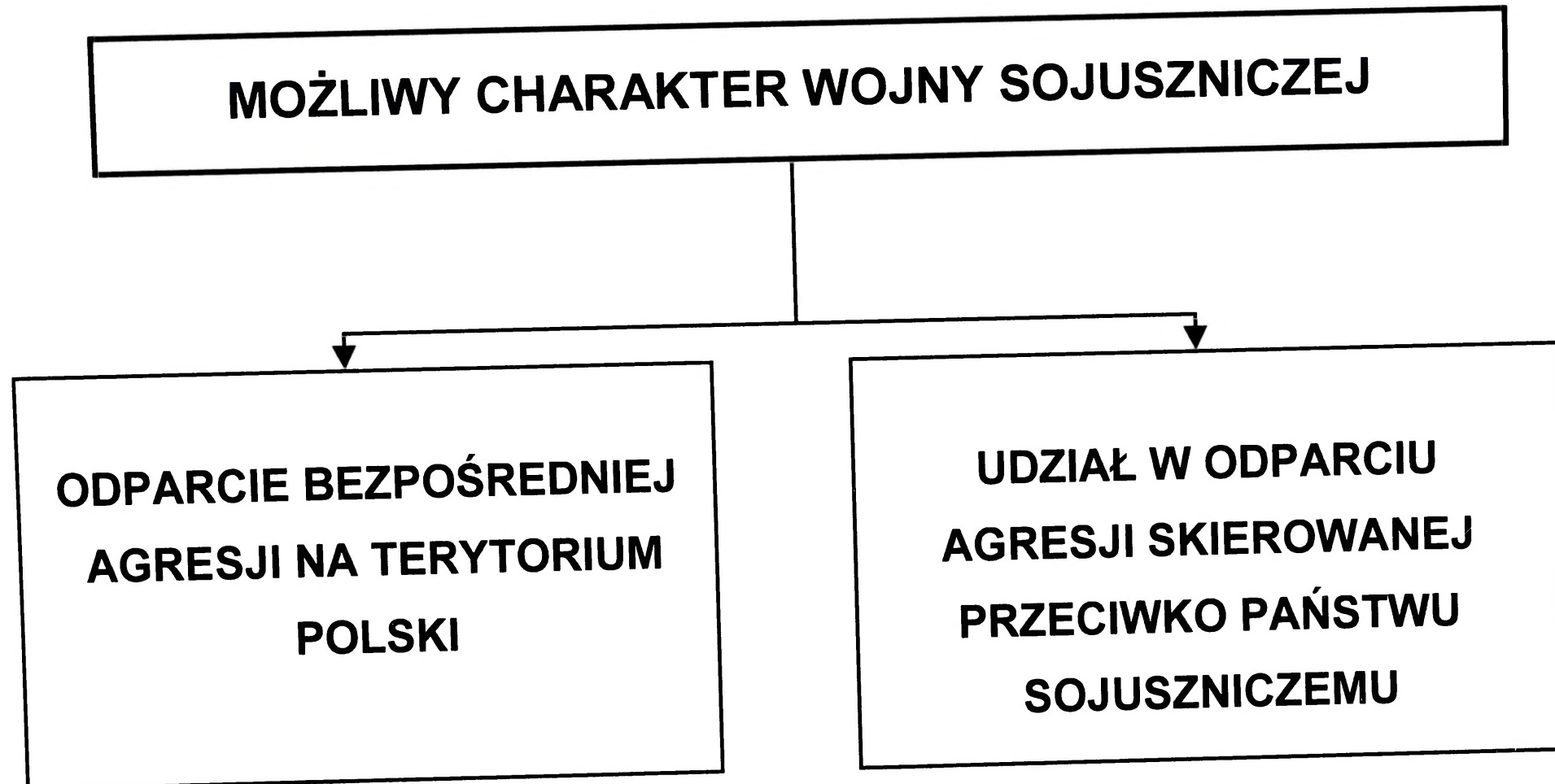
ZADANIA STRATEGICZNE PAŃSTWA W RAMACH REAGOWANIA KRYZYSOWEGO

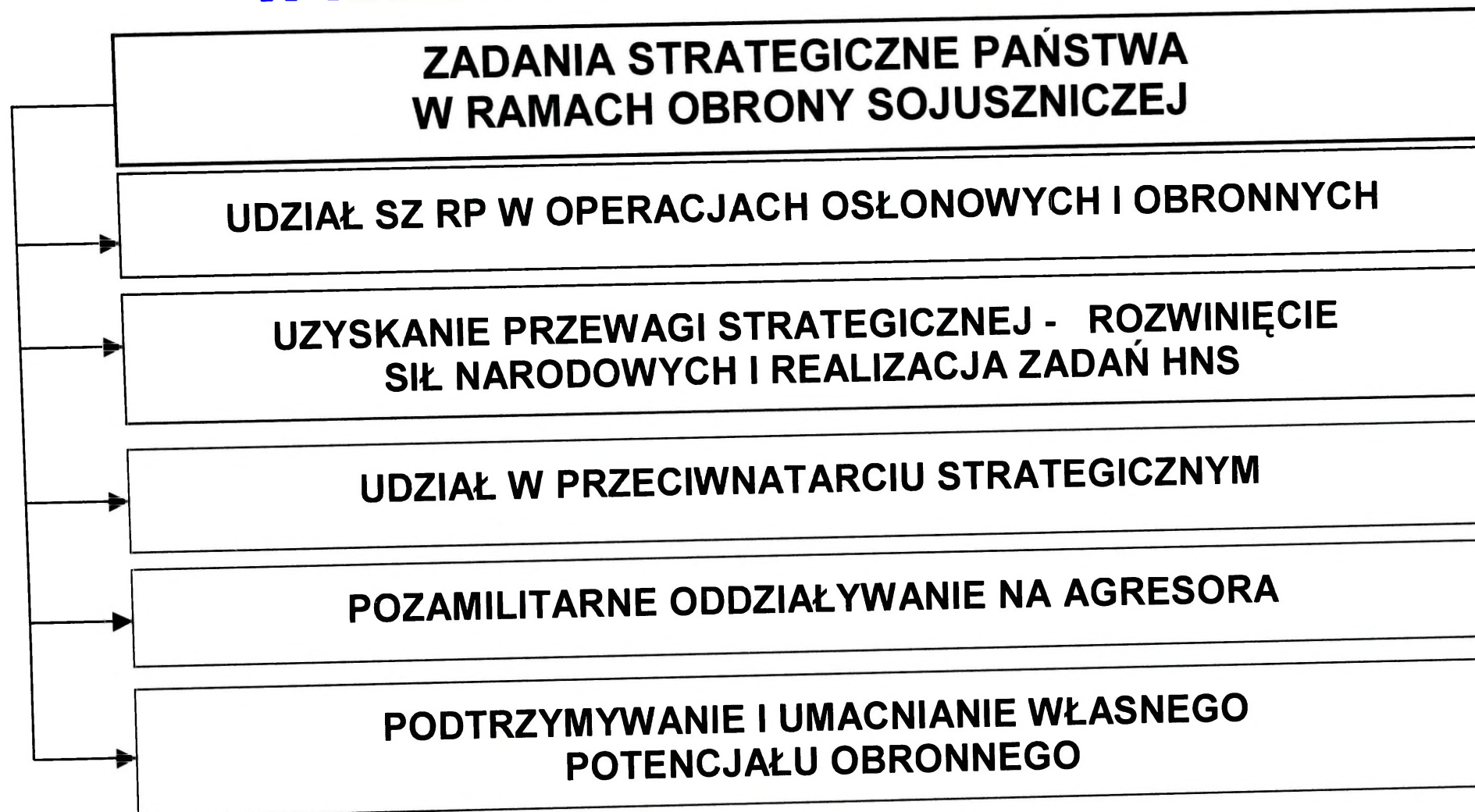
ZADANIA STRATEGICZNE PAŃSTWA W RAMACH REAGOWANIA KRYZYSOWEGO

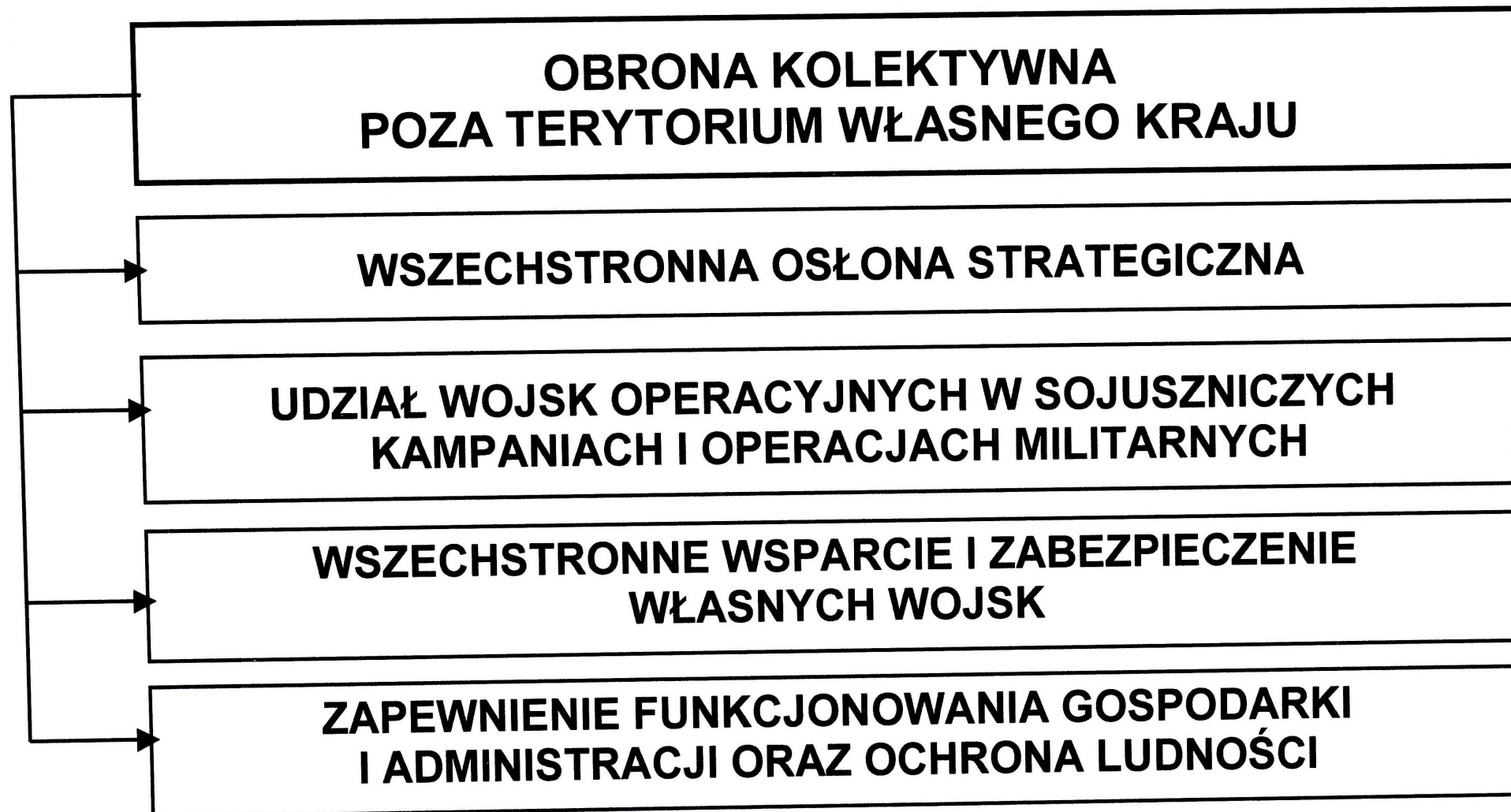
MOŻLIWY CHARAKTER WOJNY SOJUSZNICZEJ WG POLSKIEJ STRATEGII OBRONNOŚCI

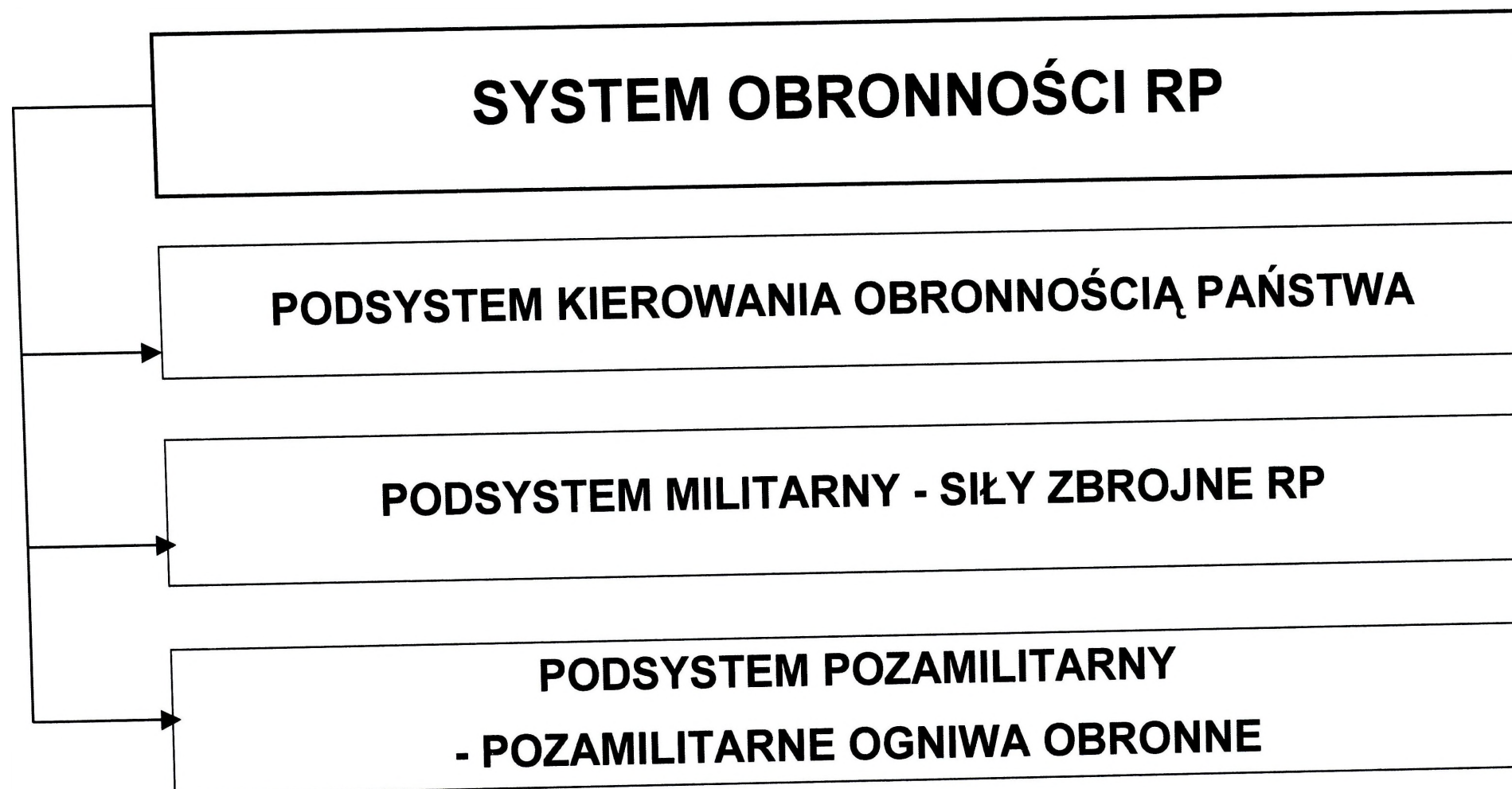
GŁÓWNE ZADANIA STRATEGICZNE PAŃSTWA W RAMACH KOLEKTYWNEJ OBRONY

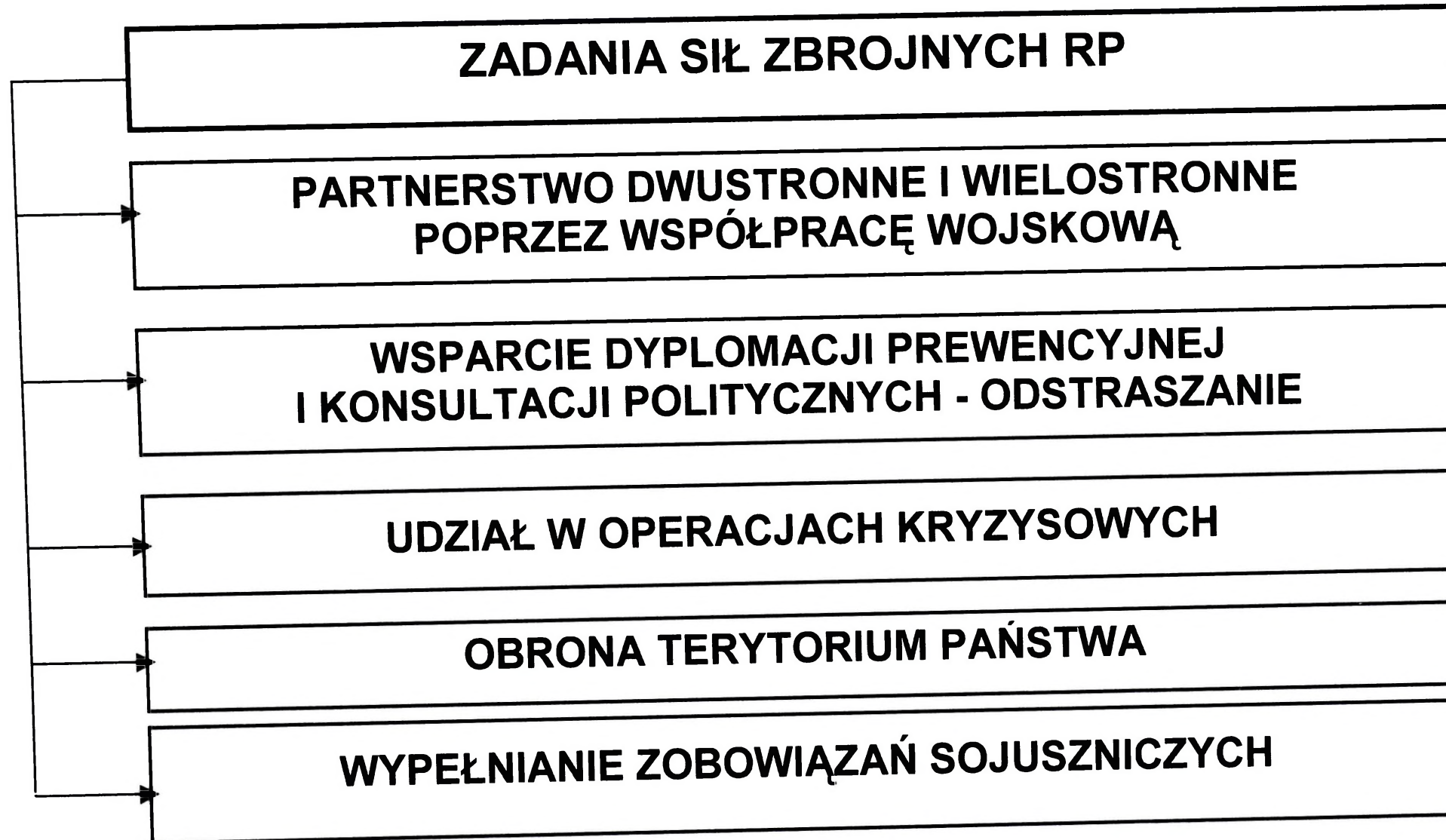
REALIZACJA OBRONY KOLEKTYWNEJ POZA TERYTORIUM WŁASNEGO KRAJU

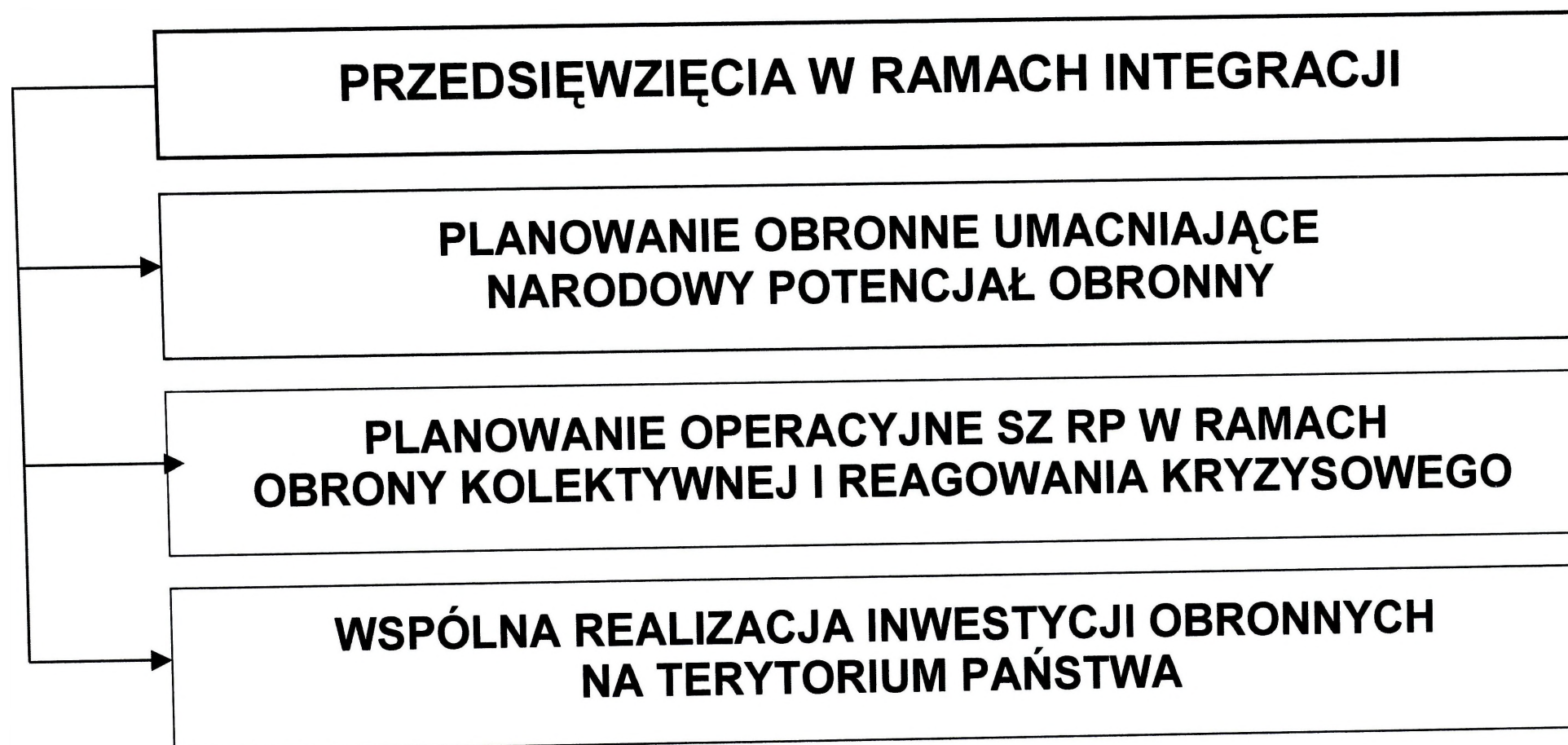
ELEMENTY SYSTEMU OBRONNOŚCI RP

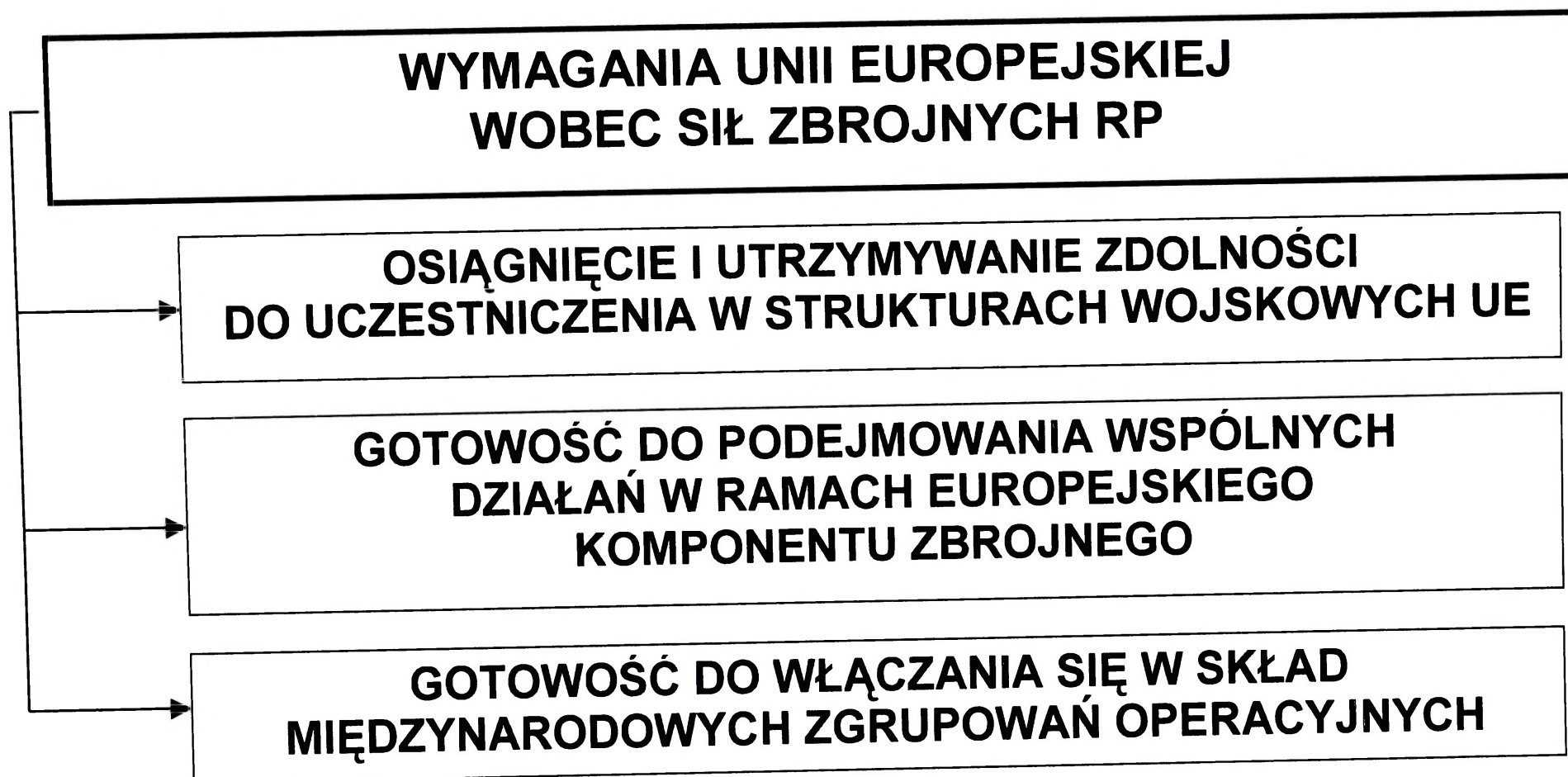
ZADANIA SIŁ ZBROJNYCH RP

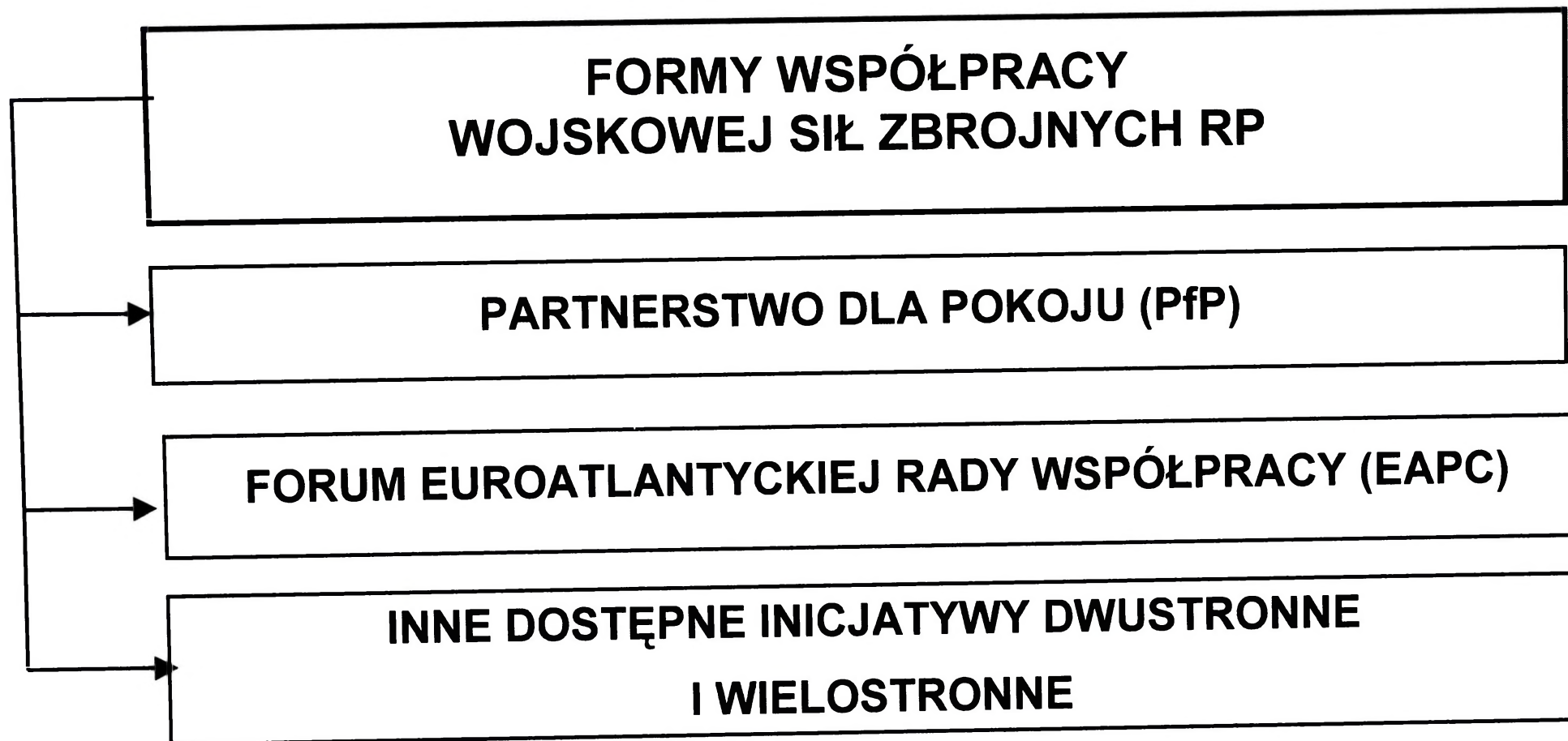
INTEGRACJA Z SOJUSZEM PÓŁNOCNOATLANTYCKIM

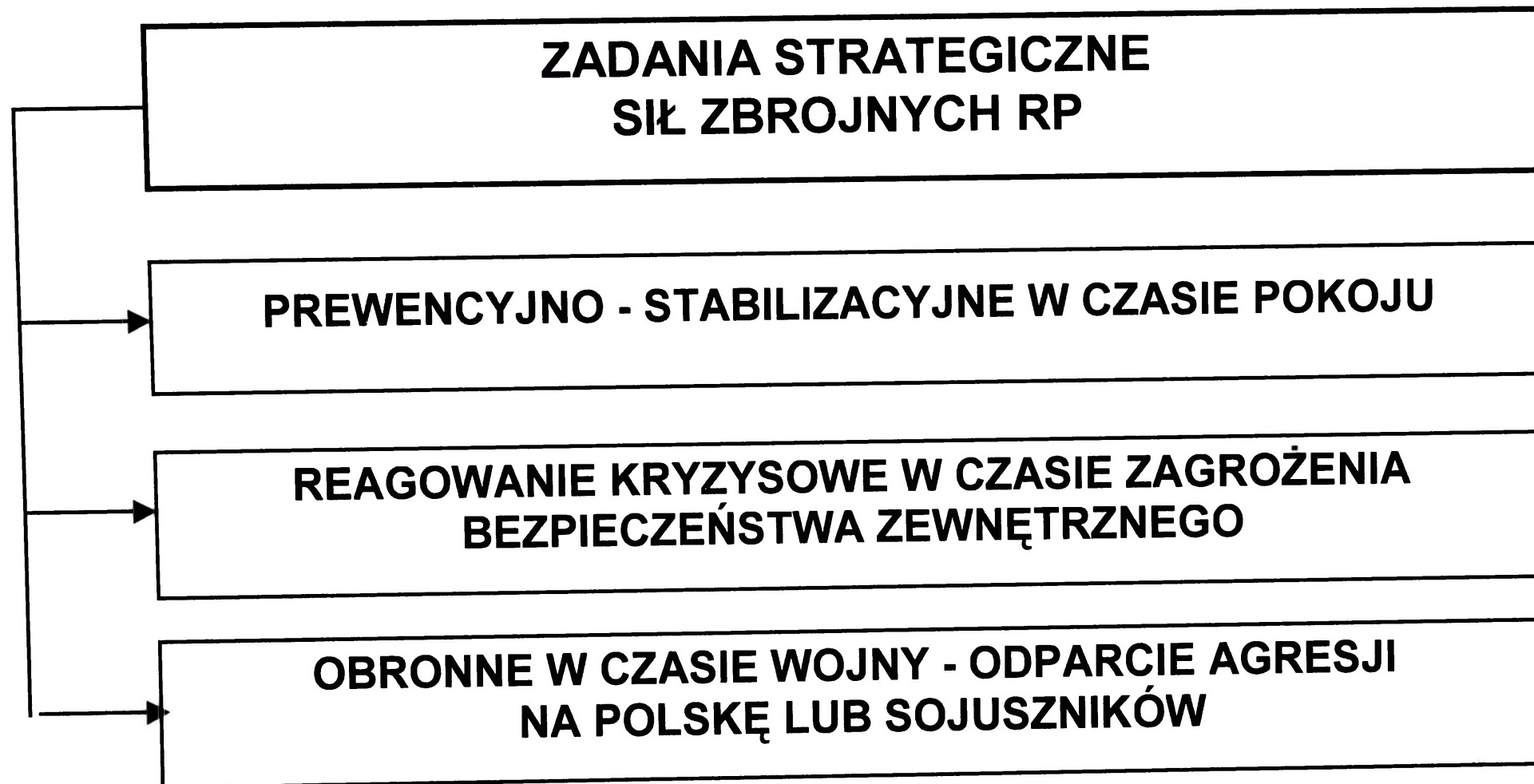
WYMAGANIA OBRONNE UNII EUROPEJSKIEJ WOBEC SIŁ ZBROJNYCH RP

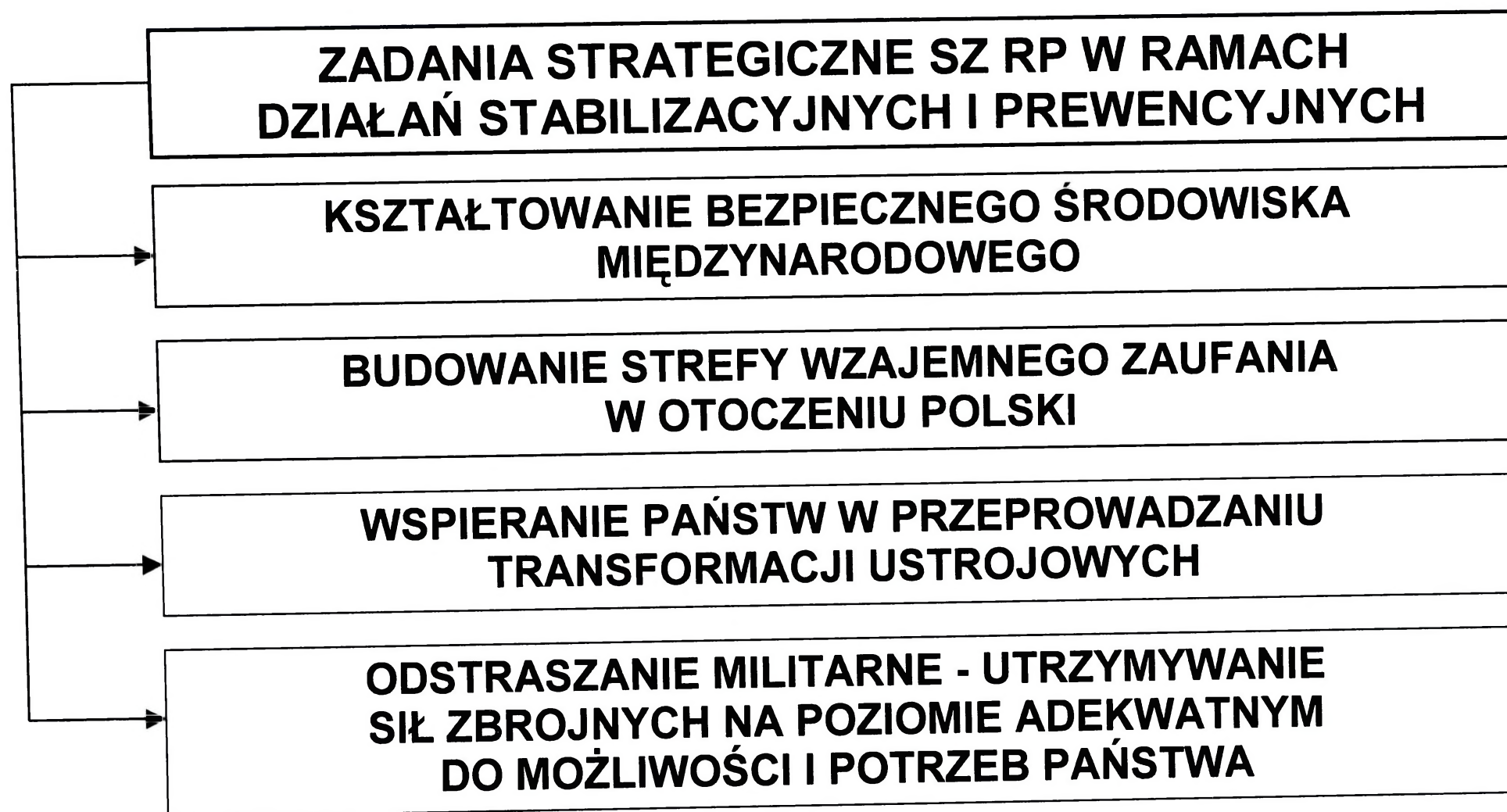
ZASADNICZE FORMY MIĘDZYNARODOWEJ WSPÓŁPRACY WOJSKOWEJ SIŁ ZBROJNYCH

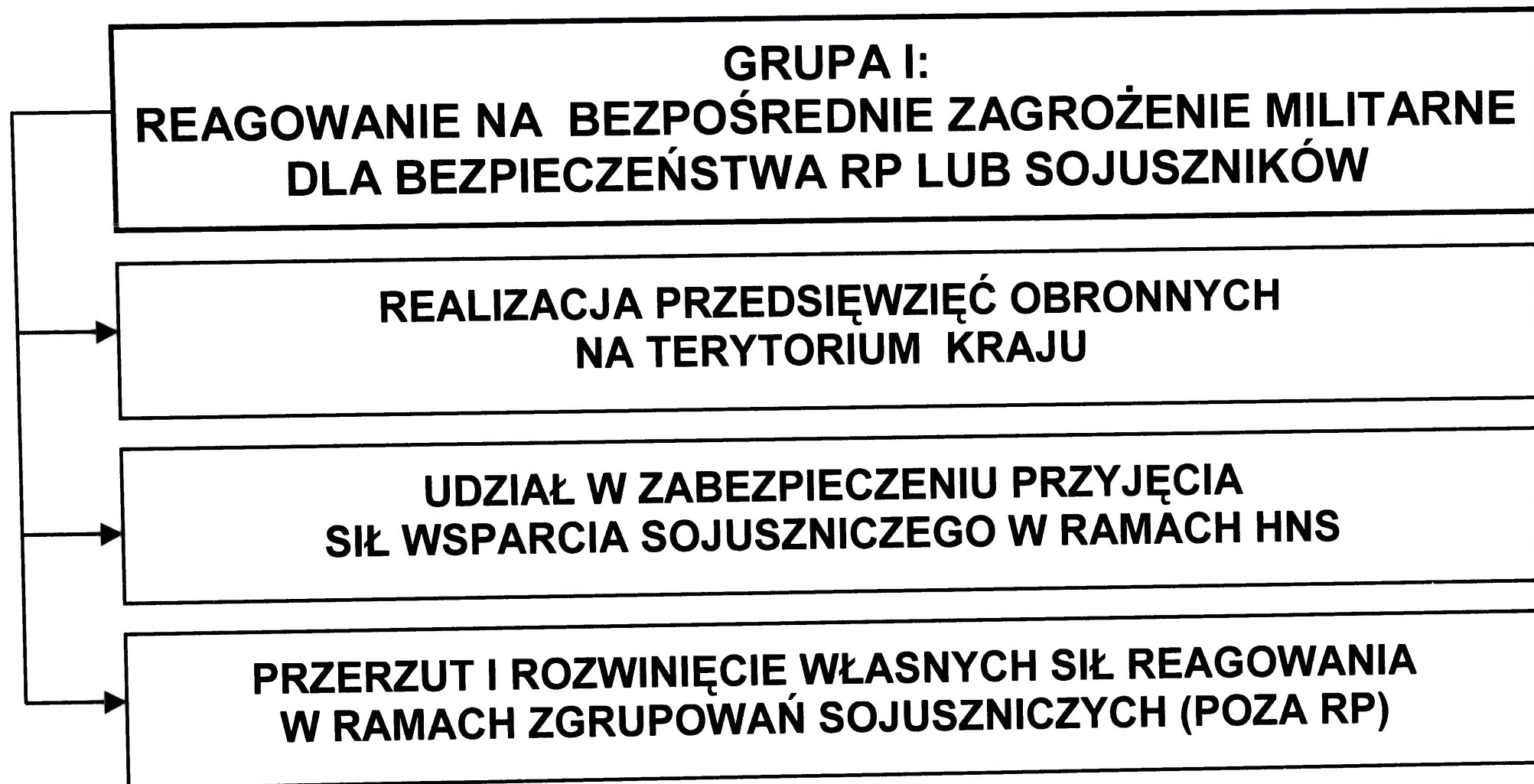
ZADANIA STRATEGICZNE SIŁ ZBROJNYCH RP

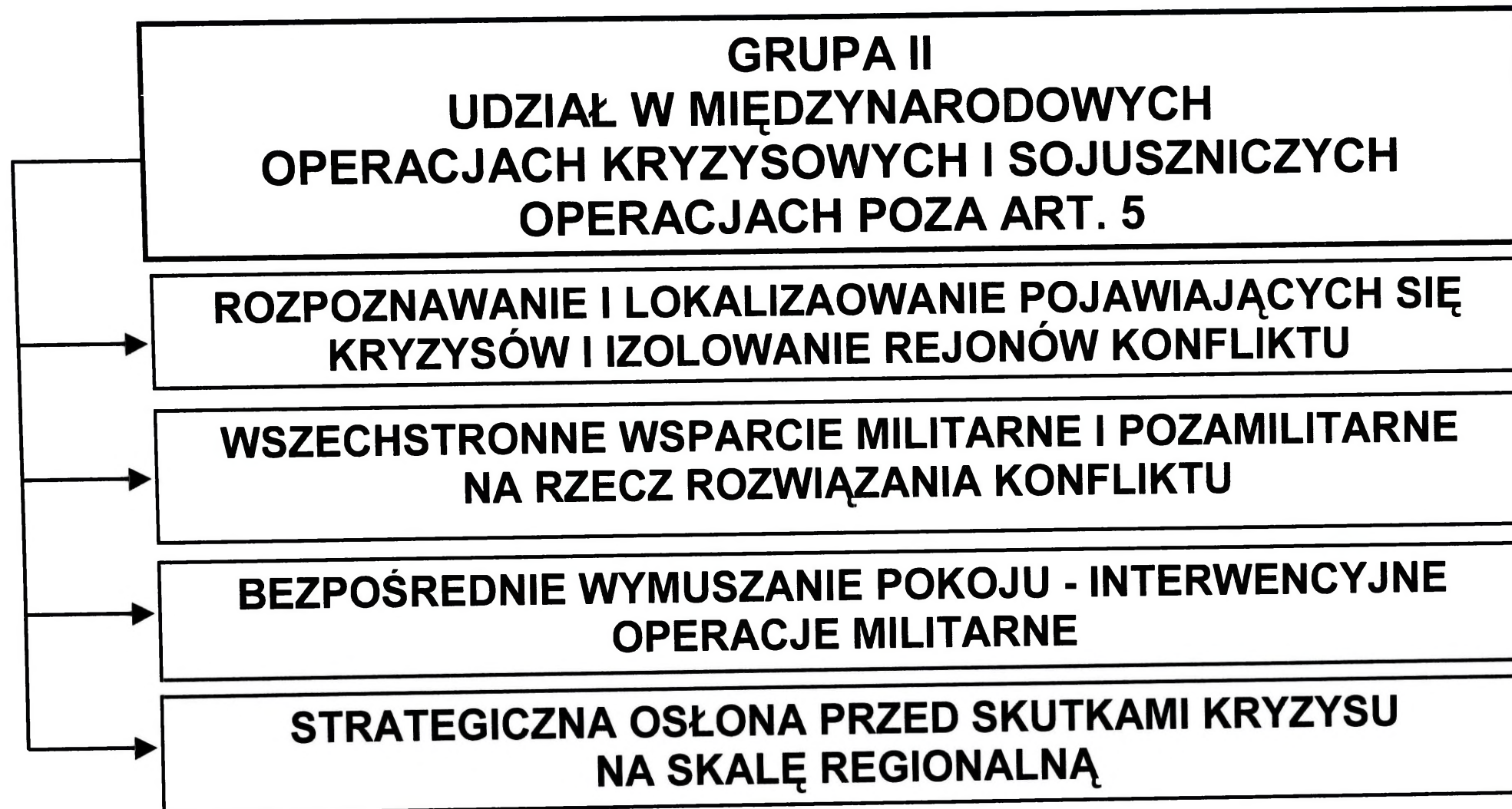
ZADANIA STRATEGICZNE SZ RP W RAMACH DZIAŁAŃ STABILIZACYJNYCH I PREWENCYJNYCH

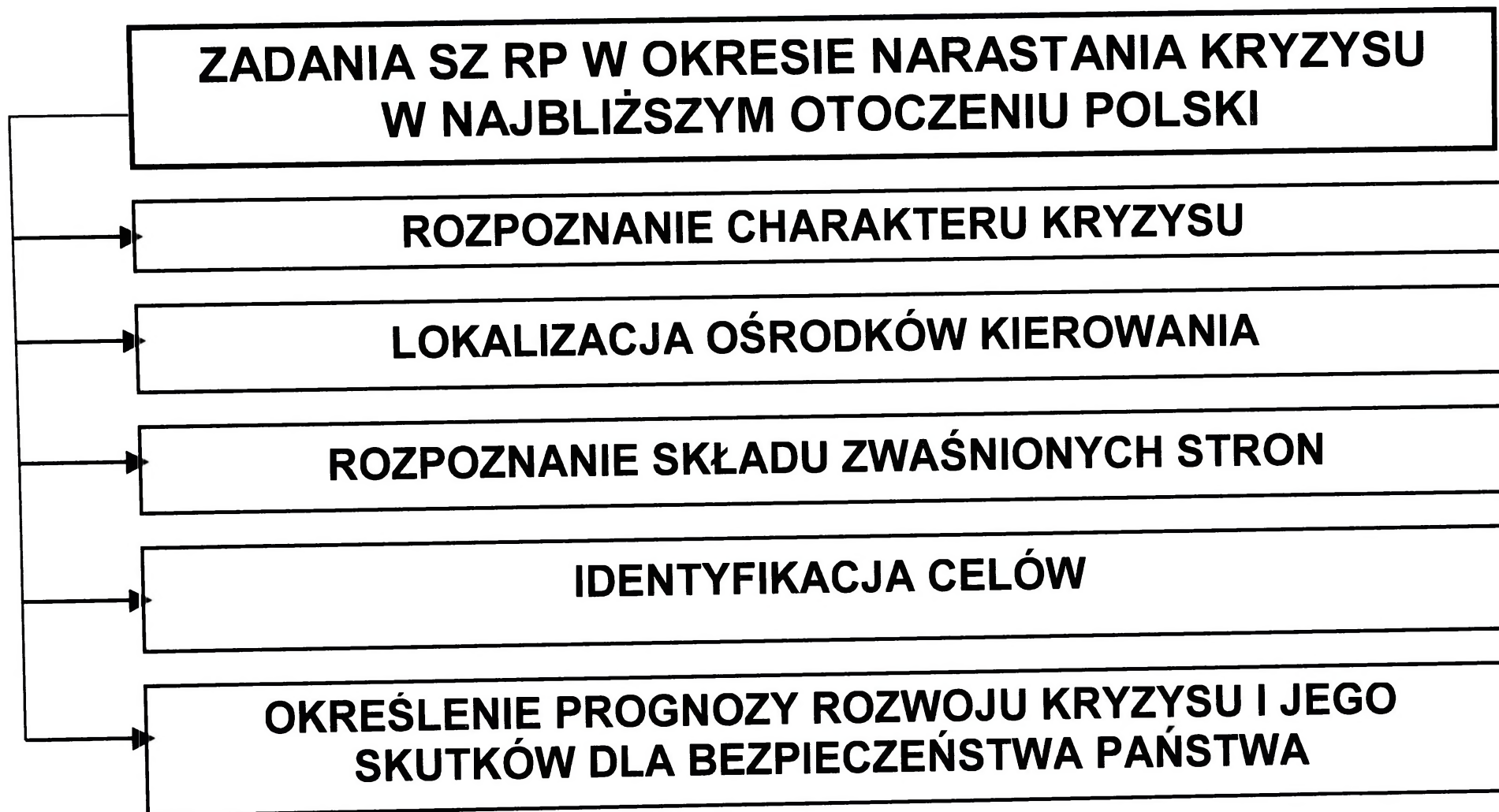
ZADANIA STRATEGICZNE SIŁ ZBROJNYCH RP W RAMACH REAGOWANIA KRYZYSOWEGO

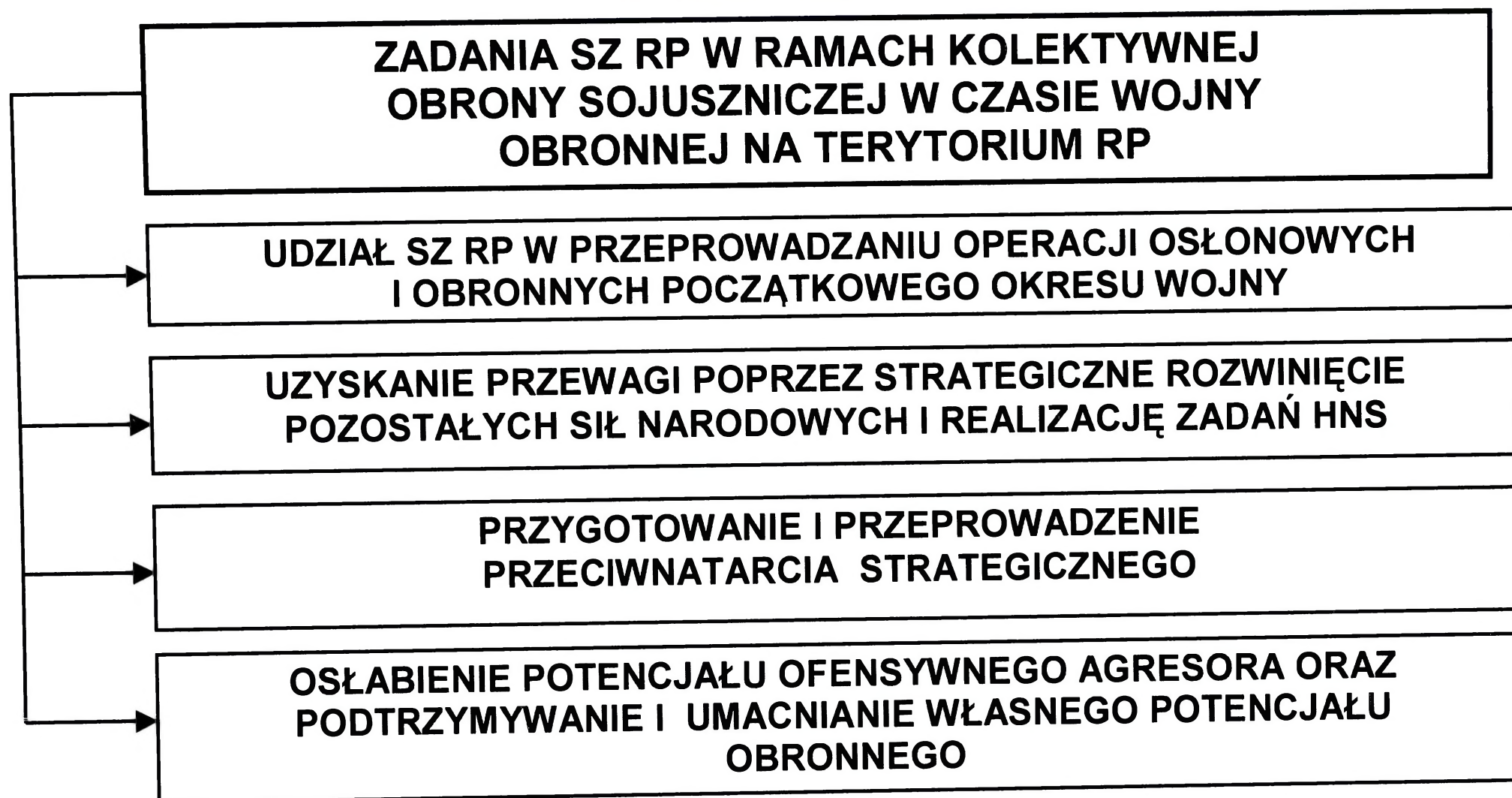
ZADANIA STRATEGICZNE SIŁ ZBROJNYCH RP W RAMACH REAGOWANIA KRYZYSOWEGO

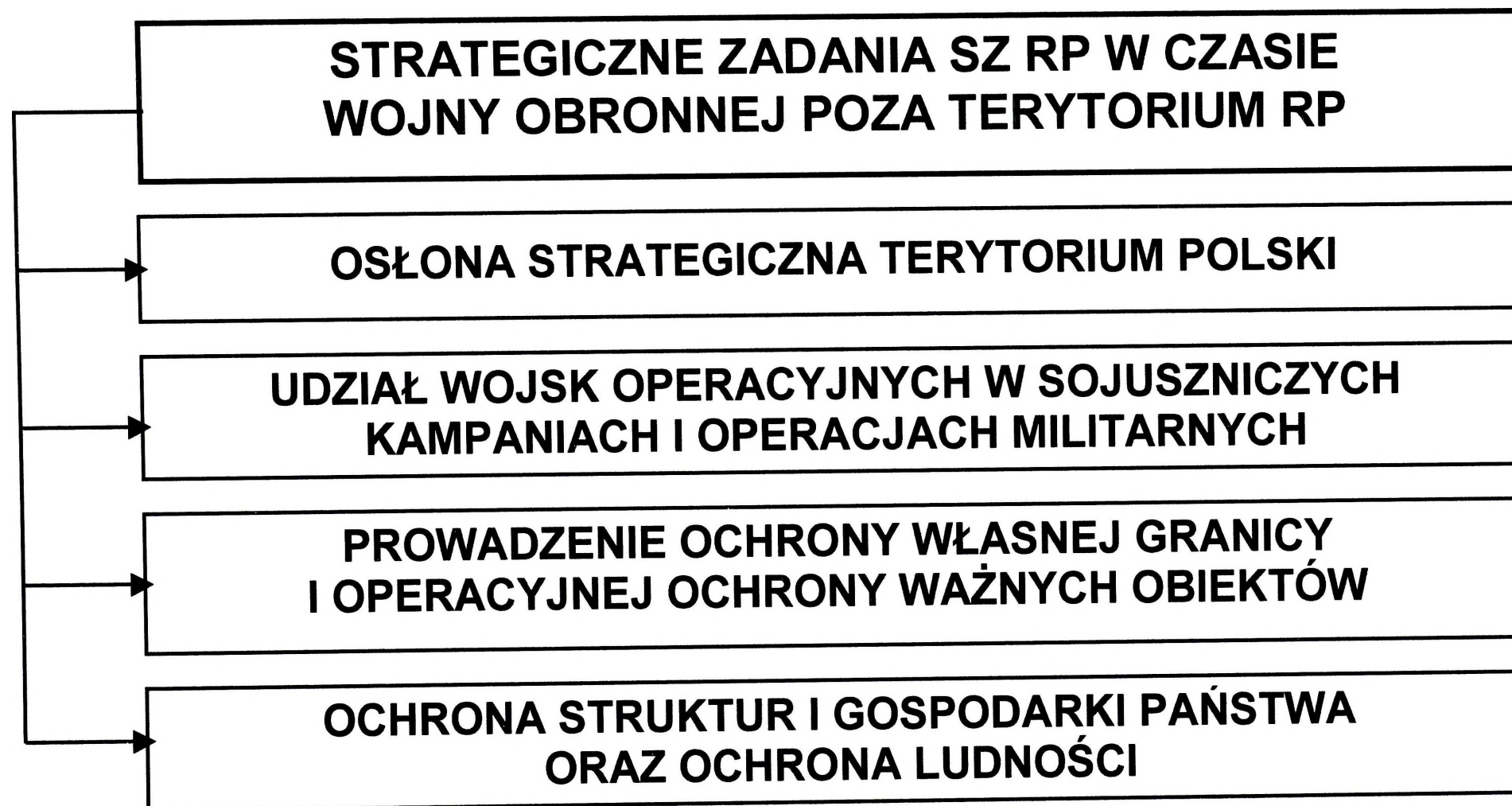
ZADANIA SIŁ ZBROJNYCH RP W OKRESIE NARASTANIA KRYZYSU W NAJBLIŻSZYM OTOCZENIU POLSKI

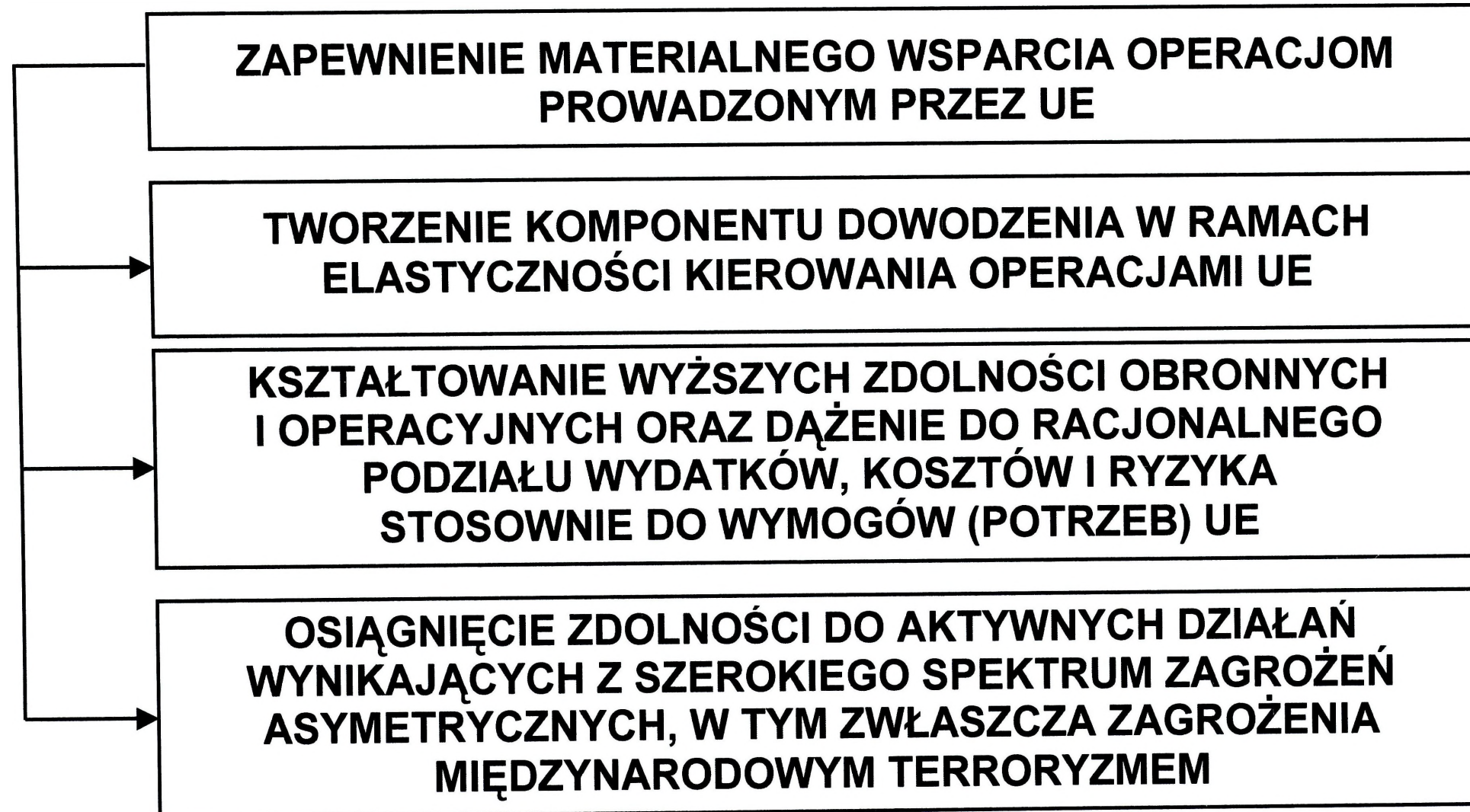
ZADANIA SIŁ ZBROJNYCH RP W RAMACH KOLEKTYWNEJ OBRONY SOJUSZNICZEJ

STRATEGICZNE ZADANIA SIŁ ZBROJNYCH RP W CZASIE WOJNY OBRONNEJ POZA TERYTORIUM RP

ZADANIA SYSTEMU OBRONNOŚCI RP JAKO CZŁONKA UNII EUROPEJSKIEJ

CHARAKTERYSTYKA SIŁ SZYBKIEGO REAGOWANIA UNII EUROPEJSKIEJ

